

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ:

Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (1991-2022)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Τώρα που υποχώρησαν τα κρούσματα, ήρθε ο πόλεμος!», αναφώνησαν έντρομοι οι τηλεθεατές. Έτσι, στα τέλη του περασμένου Φλεβάρη, την κατάσταση έκτακτης ανάγκης με τον τίτλο «πανδημία», ακολούθησε ο πόλεμος στην Ουκρανία. Ο πόλεμος με έναν «αόρατο εχθρό» μετατράπηκε σε ένα κανονικό πόλεμο με μια απaráμιλλη φυσικότητα. Την ίδια στιγμή, ο πληθωρισμός, η ενεργειακή και η διατροφική κρίση μπήκαν μέσα στο λεξιλόγιο της νέα κανονικότητας αντικαθιστώντας τα κρούσματα και τους διασωληνωμένους. Τουλάχιστον προς το παρόν.

Εξαρχής, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία δεν έγινε αντιληπτή από κανέναν ειδικό του κράτους ως μία επιμέρους περιφερειακή σύγκρουση. Αντιθέτως, έγινε αντιληπτή ως κομμάτι μιας παγκόσμιας σύγκρουσης στην οποία όλα τα κράτη καλούνται να λάβουν θέση: από την «σωστή» ή την «λάθος πλευρά της ιστορίας». Μιας παγκόσμιας σύγκρουσης που σέρνεται εδώ και δεκαετίες μεταμφιεσμένη σε οτιδήποτε εκτός από αυτό που πραγματικά είναι: η μέγιστη στιγμή καταστροφικότητας του καπιταλιστικού κόσμου. Αρκεί οι βόμβες να πέφτουν στα κεφάλια των άλλων, των οποίων η ζωή κοστίζει λιγότερο από την ζωή των λευκών πρωτοκοσμικών.

Είκοσι πέντε και πλέον χρόνια μετά τους πολέμους στη Γιουγκοσλαβία, η επιστροφή της πολεμικής καταστροφικότητας στη Γηραιά Ήπειρο με μεγαλύτερη ένταση, αποτελεί με πολλούς τρόπους ένα σημείο καμπής. Καταρχήν για την παγκόσμια σύγκρουση αυτή καθαυτή. Από τον μανιασμένο εμπορικό πόλεμο με επίκεντρο την Κίνα των τελευταίων ετών με την «πανδημία», το κέντρο βάρους επέστρεψε πάλι στην Ευρώπη. Οι ενεργειακές διευθετήσεις που κρατούσαν στα πόδια του αυτό το οικοδόμημα που λέγεται Ευρωπαϊκή Ένωση δέχθηκαν νέα χτυπήματα. Τα ευρωπαϊκά κράτη παρουσιάζονται ως ενωμένα, ενώ στην πραγματικότητα είναι βαθιά διαιρεμένα.

Στα παρακάτω δεν θα ασχοληθούμε ούτε με τον ρωσοουκρανικό πόλεμο, ούτε με την γενικότερη παγκόσμια σύγκρουση. Όχι γιατί είναι αδιάφορα και άνευ σημασίας ζητήματα, αλλά γιατί αυτό που επείγει είναι να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό κράτος προετοιμάζεται για τη συμμετοχή του στην παγκόσμια σύγκρουση, καθώς και το ποιες είναι οι κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες αυτής της διαδικασίας. Αυτή η προετοιμασία δεν είναι τωρινή, έχει βάθος χρόνου τριών τουλάχιστον δεκαετιών, αν θεωρήσουμε ότι σταμάτησε ποτέ. Όλα τα κράτη προετοιμάζονται με τον δικό τους τρόπο για την συμμετοχή τους στην παγκόσμια σύγκρουση. Η ιστορία αυτής της προετοιμασίας με τις τεχνικές απόκρυψης και συσκότισης, τις μεταμφιέσεις και διαστρεβλώσεις, την παροχή υλικών κινήτρων αλλά και την επιβολή ωμού καταναγκασμού, τις αφηγήσεις της και τις ιδέες της, είναι πλούσια και διδακτική.

ΜΕΡΟΣ Α΄:

Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ:

ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1991-2022)

1. Δεν ήταν μεμονωμένα συμβάντα (1991-2022)

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του ανατολικού μπλοκ συνολικά το 1991 άλλαξε δραματικά τα δεδομένα των διακρατικών ανταγωνισμών. Οι ΗΠΑ βρέθηκαν ξαφνικά άνευ αντιπάλου και δεν άργησαν να αρπάξουν την ευκαιρία πραγματοποιώντας την πρώτη επέμβαση στον Περσικό Κόλπο το 1991. Η επίσημη αφήγηση, που διαμορφώθηκε με την καίρια αριστερή συμμετοχή, μιλούσε για έναν πόλεμο που γίνεται «για τα πετρέλαια». Ένα χρόνο αργότερα, το 1992, οι ΗΠΑ εισέβαλαν στη Σομαλία ως επικεφαλής μιας «ειρηνευτικής αποστολής» του ΟΗΕ. Η διάλυση του γιουγκοσλαβικού κράτους την τριετία 1992 ως 1995, έφερε τον πόλεμο για πρώτη φορά ξανά στην Ευρώπη ύστερα από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Λόγω εγγύτητας και συμμετοχής του ελληνικού κράτους, μας επέτρεψε να κατανοήσουμε ότι η βαρβαρότητα επέστρεφε ραγδαία στο εσωτερικό της Δύσης, έστω και αν το επίκεντρο ήταν αυτό το διχασμένο και πολυτάραχο ευρωπαϊκό κομμάτι που ονομάζεται Βαλκάνια.

Το ρωσικό κράτος, ο σκληρός πυρήνας της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ένωσης, βρέθηκε μετά το 1991 απογυμνωμένο από το γεωπολιτικό μαξιλάρι που του προσέφεραν τα πρώην κράτη-δορυφόροι, καθώς και πολλές από τις πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες που εν τω μεταξύ είχαν μετατραπεί σε ανεξάρτητα κράτη. Κάποιες από αυτές τις πρώην δημοκρατίες που αποφάσισαν να χαράξουν ανεξάρτητη πολιτική, θεωρήθηκαν στρατηγική απειλή για την Μόσχα. Οι δύο ανηλεείς επεμβάσεις των Ρώσων στην Τσετσενία το 1995 και το 1999 έδειξαν ότι η Μόσχα δεν επρόκειτο να ανεχτεί περαιτέρω μείωση της ισχύος της.

Το 1999 οι ΗΠΑ εξαπέλυσαν μία μεγάλη επιχείρηση βομβαρδισμών του κράτους της Σερβίας με αφορμή την παρέμβαση της Σερβίας στην περιοχή του Κοσόβου. Τα ελληνικά μήντια της εποχής άφηναν να εννοηθεί ότι οι βομβαρδισμοί εν πολλοίς οφείλονταν στο γνήσιο αντιιμπεριαλισμό του «σέρβικου λαού» και του ηγέτη του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Επιπλέον, με μια γεμάτη νόημα κίνηση, οι αμερικανοί βομβάρδισαν «κατά λάθος» την κινεζική πρεσβεία στο Βελιγράδι.

Στην αυγή του 21ου αιώνα, η καπιταλιστική δύση σταμάτησε να παριστάνει επισήμως ότι δε διεξάγει πόλεμο και μετά την πτώση των δίδυμων πύργων κήρυξε τον «πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία». Έτσι είχαμε την ει-

σβολή στο Αφγανιστάν το 2001, όπου συνάντησαν αυτή τη φορά ως εχθρούς τους πρώην φίλους τους μουτζαχεντίν, κυνηγώντας, σύμφωνα με την επίσημη εκδοχή, αυτούς που δυο δεκαετίες πιο πριν έριχναν αφειδώς λεφτά για να «πνίξουν τους ρώσους στην αφγανική παγίδα». Δύο χρόνια αργότερα, το 2003, σειρά είχε το Ιράκ που δήθεν είχε όπλα μαζικής καταστροφής... αλλά τελικά δεν είχε. Η διάλυση της Μέσης Ανατολής ξεκινούσε, ενώ η αριστερά συνέχιζε να μας λέει ότι όλα γίνονταν «για τα πετρέλαια».

Το 2008, το κράτος της Γεωργίας δέχθηκε τη ρωσική επίθεση γιατί ο Πούτιν είναι φιλοπόλεμος και βάρβαρος. Εν τω μεταξύ, οι ΗΠΑ, επικεφαλής μιας «συμμαχίας προθύμων», διέλυσαν το κράτος της Λιβύης ενώ την ίδια χρονιά ξεκίνησε ο συριακός εμφύλιος ο οποίος με αμερικανική υποβοήθηση κατέληξε στην ουσιαστική διάλυση του κράτους που στέγαζε τη μοναδική ναυτική βάση των ρώσων στη Μεσόγειο. Έτσι φτάνουμε στο 2014, όταν με αφορμή την εμφύλια σύρραξη μεταξύ ουκρανών και ρωσόφωνων στην Ουκρανία, η Μόσχα εισέβαλε και προσάρτησε την κρίσιμη γεωστρατηγικά περιοχή της Κριμαίας.

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των πολεμικών διενέξεων που προαναφέρθηκαν είναι ότι παραμένουν ως ζητήματα ανοικτά, περιμένοντας την επόμενη αναζωπύρωσή τους. Εννοείται ότι, σύμφωνα με την κυρίαρχη αφήγηση, όλα αυτά τα πολεμικά μέτωπα δε συνδέονται με κανένα τρόπο και δεν είναι κομμάτι μιας σαφούς και ενιαίας στρατηγικής ούτε από την πλευρά των ΗΠΑ ούτε από τους Ρώσους. Τριάντα χρόνια τώρα η αριστερά και η δεξιά του κράτους έχουν σκαρφιστεί κάθε πιθανή και απίθανη δικαιολογία έτσι ώστε να παραμένει ασαφής, θολή και ακατανόητη η πραγματική φύση της πλανητικής σύγκρουσης. Με την έκδοση της μπροσουράς «Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου» το 2015 προσπαθήσαμε να ανασυγκροτήσουμε την σύγκρουση αυτή κάνοντας ένα απλό βήμα: βάζοντάς τες πάνω στον χάρτη.¹

Το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό. Αυτό το οποίο διαγράφεται από τη γεωγραφική κατανομή των συγκρούσεων είναι κατά βάση μία ευρεία ζώνη που περικυκλώνει τη Ρωσία και την Κίνα. Θα έπρεπε να είναι αναμενόμενο. Το αμερικανικό κράτος θέλει να διατηρήσει την πολιτική και οικονομική ηγεμονία που κατέκτησε με τα όπλα στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ξέρει ότι οι παραδοσιακοί εχθροί του είναι τα κράτη αυτά που μπορούν να αμφισβητήσουν τη θαλάσσια κυριαρχία του. Για τον λόγο αυτό, οι ΗΠΑ δεν θέλουν να επιτρέψουν την ανάδυση οποιουδήποτε ανταγωνιστή. Δεν τα βγάλαμε όλα αυτά από το μυαλό μας. Όταν αριστεροί και δεξιοί, ντόπιοι και διεθνείς αναλυτές, δεν σερβίζουν στην πλέμπα σκοτάδια και σύγχυση, συζητούν μεταξύ τους, με πραγματικούς όρους, για την παγκόσμια σύγκρουση. Πράγματι, όλες οι πολεμικές συγκρούσεις εδώ και 30 χρόνια δεν ήταν «μεμονωμένα συμβάντα» αλλά κομμάτια μιας ενιαίας στρατηγικής. Ονομάζεται στρατηγική της ανάσχεσης και έχει σαν σκοπό να εμποδίσει την ανάδυση οποιασδήποτε δύναμης μπορεί να εγείρει αξιώσεις ναυτικής ισχύος στους ωκεανούς του πλανήτη. Το 1947, δύο χρόνια μόλις μετά το τέλος του πολέμου, ο αμερικανός διπλωμάτης Τζόρτζ Κέναν έγραψε ένα άρθρο στο περιοδικό *Foreign Affairs* με τίτλο «Οι πηγές της σοβιετικής συμπεριφοράς». Εκεί ανέφερε:

Σε αυτές τις συνθήκες είναι σαφές ότι το βασικό στοιχείο οποιασδήποτε πολιτικής των ΗΠΑ απέναντι στην Σοβιετική Ένωση, πρέπει να είναι μακροπρόθεσμη, υπομονετική αλλά ακλόνητη και με επαγρύπνηση να ανασχέσει τις ρωσικές επεκτατικές τάσεις.²

Ο Κέναν θεωρείται ένας από τους πρώιμους θεμελιωτές της αμερικανικής ψυχροπολεμικής στρατηγικής και η ανάσχεση του σοβιετικού κράτους ήταν από τις προτεραιότητές του. Η πολιτική αυτή επισήμως κράτησε μέχρι το τέλος του ψυχρού πολέμου, αλλά στην πραγματικότητα συνεχίστηκε την δεκαετία του '90 και μετέπειτα.

Το 2007, λίγο πριν εκλεγεί πρόεδρος της Ουκρανίας, η Γιούλια Τιμοσένκο, πρώην ηγέτιδα της «πορτοκαλί επανάστασης» στη χώρα, έγραψε σε ένα άρθρο πάλι στο *Foreign Affairs*, μιμούμενη το στυλ και τις παραινήσεις του Κέναν, ότι είναι επιτακτική ανάγκη μια νέα στρατηγική ανάσχεσης της Ρωσίας αφού η τελευταία είχε ανακτήσει την ισχύ της μετά την χαοτική κατάσταση της δεκαετίας του 90.³ Μερικά χρόνια αργότερα, ο «άρχοντας του σκότους» Β. Πούτιν επαναλάμβανε τα ίδια: «Η πολιτική της ανάσχεσης δεν είναι χθεσινή εφεύρεση. Εφαρμόζεται ενάντια στη χώρα μας εδώ και πολλά χρόνια, από πάντα, επί δεκαετίες αν όχι από αιώνες».⁴

Ένας από τους κύριους στόχους των κρατικών αφηγήσεων είναι κανείς από τους υπηκόους να μην καταλαβαίνει τίποτα. Ο χαρακτήρας, η φύση και η κεντρικότητα της πλανητικής σύγκρουσης στην παγκόσμια πολιτική την καθιστούν ένα από τα ζητήματα όπου πρέπει να υπάρχει απόλυτο σκοτάδι. Το ίδιο σκοτάδι που απλώθηκε πρόσφατα με την κρατική στρατηγική που ονομάστηκε «πανδημία».

2. Η κατάρρευση της παγκοσμιοποίησης, ο εμπορικός πόλεμος και ο «φονικός» ιός

Αν ο ένας στόχος της δυτικής ανάσχεσης είναι η Ρωσία, ο άλλος είναι η Κίνα. Μάλιστα, τουλάχιστον τα τελευταία δέκα χρόνια, η ανάσχεση της Κίνας προβάλλει ως η σημαντικότερη προτεραιότητα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Το κινεζικό κράτος ενσωματώθηκε στην δυτική καπιταλιστική αγορά με τις ευλογίες των ΗΠΑ και μετατράπηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα σε

εργοστάσιο του πλανήτη. Αυτή η άνοδος της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής επιρροής της Κίνας, η οποία μέχρι το τέλος του 2030 μπορεί και να ξεπεράσει το ΑΕΠ των ΗΠΑ, έχει οδηγήσει την αντικινηζική ρητορική σε παροξυσμό ήδη από το 2017.

Ο εμπορικός πόλεμος που οι ΗΠΑ εξαπέλυσαν εναντίον της Κίνας ήταν και είναι κομμάτι της παγκόσμιας σύγκρουσης. Οι κινέζοι απάντησαν στις πιέσεις των ΗΠΑ με την στρατηγική της «πανδημίας», για την οποία διαθέτουν το κοπιράιτ. Ο εμπορικός πόλεμος που ακολούθησε την «εξάπλωση του φονικού ιού» έχει οδηγήσει σε μία γιγαντιαία αντιστροφή της παγκοσμιοποίησης, διαδικασία που ήδη συμβαίνει εδώ και καιρό, αλλά τώρα επιταχύνθηκε ραγδαία.

Όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω είναι η βαριά κληρονομιά που αντιμετωπίζουν οι δυτικές κοινωνίες και τα δυτικά κράτη σήμερα. Κράτη που προετοιμάζονται πυρετωδώς για την επόμενη φάση της όξυνσης της παγκόσμιας σύγκρουσης, ακολουθώντας το καθένα τα δικά του συμφέροντα και τις δικές του προτεραιότητες. Όλα όμως χτίζοντας νέες αφηγήσεις για την πολεμική προετοιμασία.

1. «Η Στρατηγική της ανατολικής Μεσογείου», Autonomie Antifa, 2015, σελ.91.

2. George Kennan, "The Sources of Soviet Conduct", *Foreign Affairs*, Ιούλιος 1947.

3. Yuliya Tymoshenko, "Containing Russia", *Foreign Affairs*, Μάιος/ Ιούνιος 2007.

4. Β. Πούτιν, «Ετήσιο Μήνυμα προς το Ρωσικό Έθνος», 4/12/2004, παρατίθεται στο «Η Στρατηγική της ανατολικής Μεσογείου» ό.π. σελ.87.

ΜΕΡΟΣ Β':

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Για άλλη μια φορά στην καπιταλιστική ιστορία τα αφεντικά μας πολεμούν και ταυτόχρονα προετοιμάζουν εμάς και τις κοινωνίες μας για αυτόν τον πόλεμο. Και σε αντίθεση με εμάς, που τείνουμε να ξεχνάμε τα όσα συνέβησαν πριν από έξι μήνες, τα αφεντικά μας θυμούνται. Θυμούνται αιώνες πίσω. Γιατί έχουν εμπειρία αιώνων στον πόλεμο, την προετοιμασία του, τα προβλήματα του. Έχουν εμπειρία αιώνων στις αφηγήσεις και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν για να κινητοποιήσουν τις κοινωνίες στο σφαγείο του πολέμου και στις οικονομίες που στήνουν για να οργανώσουν παραγωγικά το σφαγείο αυτό. Έχουν εμπειρία αιώνων στην οργάνωση της καταστροφής και του θανάτου. Αυτή την εμπειρία θα προσπαθήσουμε να εξιστορήσουμε παρακάτω.

1. Ο φορντικός πόλεμος και οι ανάγκες του

Οι δύο μεγάλοι πόλεμοι του εικοστού αιώνα ήταν καπιταλιστικοί φορντικοί πόλεμοι. Ο φορντικός πόλεμος δε συνίστατο στη σύγκρουση αντίπαλων στρατών, αλλά στη σύγκρουση αντίπαλων παραγωγικών δυνατοτήτων. Δηλαδή ήταν πόλεμοι όπου σύσσωμες οι κοινωνικές παραγωγικές δυνατότητες μετατράπηκαν και προσανατολίστηκαν σε δυνατότητες παραγωγής θανάτου. Για τις ανάγκες του πολέμου συντελέστηκε μια διαδικασία που άλλαξε τις εργασιακές σχέσεις, τη λειτουργία της οικογένειας, τις καταναλωτικές συνήθειες, τις έμφυλες σχέσεις και κάθε άλλη πτυχή της καθημερινής ζωής. Συντελέστηκε «μια κοινωνική μεταμόρφωση τόσο εντυπωσιακή όσο η μεταμόρφωση των εντόμων στο κουκούλι τους».¹

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος δεν ήταν απλά ένας πόλεμος μαζικών στρατών εναντίον μαζικών στρατών. Δεν ήταν απλά ένας πόλεμος μαζικής ανθρωποσφαγής, όπου εκατομμύρια φαντάροι έχασαν τη ζωή τους. Ήταν και ένας πόλεμος παραγωγικών δυνατοτήτων. Ήταν ένας πόλεμος όπου η πρωτοφανής παραγωγικότητα των αλυσίδων συναρμολόγησης των φορντικών εργοστασίων, έχοντας πρώτα μετατραπεί σε εκατομμύρια οβίδες πυροβολικού, εκφραζόταν ως καθημερινό μακελειό εκατομμυρίων ανθρώπων. Το 1912 στη Γερμανία η βιομηχανία Κρουπ, ο βασιλιάς των κανονιών, απασχολούσε 70.000 εργάτες στην αλυσίδα παραγωγής όπλων.² Οι εργάτες στα εργοστάσια δούλευαν δύο και τρεις βάρδιες. Οι γυναίκες βγήκαν απ' το σπίτι και μπήκαν κι αυτές στα εργοστάσια. Στο τέλος του πολέμου, οι Γάλλοι είχαν φτάσει να παράγουν 200.000 οβίδες την ημέρα.³

Γυναίκες Εργάτριες γεμίζουν οβίδες κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

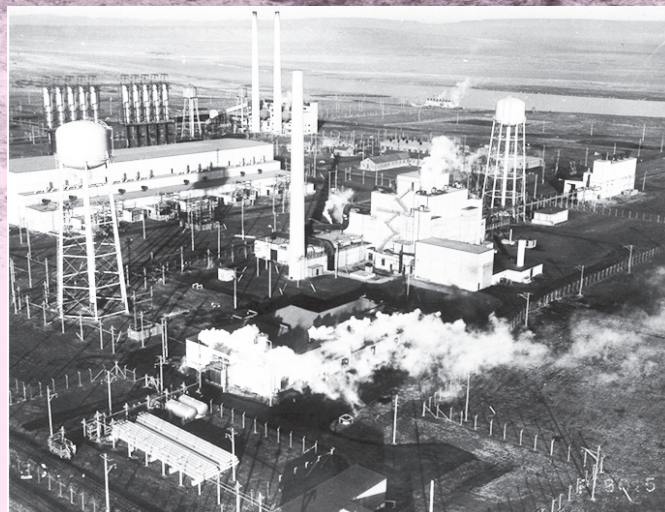

Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αυτή η διαδικασία συνεχίστηκε και τελειοποιήθηκε ακόμα περισσότερο. Τα καπιταλιστικά κράτη έφτασαν στο απόγειο της θανατηφόρου παραγωγής τους. Οι αυτοκινητοβιομηχανίες έκαναν κάποιες μικρές μετατροπές στις αλυσίδες παραγωγής τους: η Cadillac και η Ford παρήγαγαν τανκς, η Chrysler κινητήρες για την αεροπορία, και πάει λέγοντας. Η εργασία κι η οικονομία οργανώθηκαν απόλυτα γύρω απ' τις ανάγκες του πολέμου. Για να πάρουμε μια ιδέα του εύρους αυτής της παραγωγής:

Όσο για τις λιγότερο καταστροφικές εφαρμογές του πολέμου ας θυμηθούμε ότι κατά τη διάρκεια του Β' Π.Π. ο στρατός των ΗΠΑ παρήγαγε πάνω από 519 εκατομμύρια ζευγάρια κάλτσες και πάνω από 219 εκατομμύρια παντελόνια, ενώ οι γερμανικές δυνάμεις μέσα σ' ένα έτος (1943) παρήγγειλαν 4,4 εκατομμύρια ψαλίδια και 6,2 εκατομμύρια πέλματα για τις σφραγίδες των στρατιωτικών γραφείων. Ο μαζικός πόλεμος απαιτούσε μαζική παραγωγή. [...] Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ολοκληρωτικός πόλεμος ήταν η μεγαλύτερη επιχείρηση που είχε μέχρι τότε γνωρίσει ο άνθρωπος, η οποία έπρεπε συνειδητά να οργανωθεί και να διοικηθεί.⁴

Οι δυνατότητες μαζικής πρόκλησης θανάτου εξελίχθηκαν αστραπιαία. Για πρώτη φορά, η μεσολάβηση των μηχανών έδωσε στο θάνατο έναν απομακρυσμένο χαρακτήρα. Οι μάχες σώμα με σώμα αντικαταστάθηκαν απ' τους μαζικούς βομβαρδισμούς και η εμπειρία του θανάτου έγινε απόμακρη. Οι δολοφόνοι δεν μπορούσαν να διακρίνουν ποιον δολοφονούν και οι δολοφονημένοι δεν ήξεραν ποιος ακριβώς τους σκότωνε. Έτσι η φρίκη του χαρακώματος αμβλύθηκε, μειώνοντας τις πιθανότητες μιας γενικευμένης άρνησης. Μπορούσες να συμμετέχεις στη μηχανή της καταστροφής οδηγώντας ένα τρένο που μετέφερε Εβραίους στα στρατόπεδα ή στρίβοντας ένα μπουλόνι σε ένα εργοστάσιο που παρήγαγε αεροπλάνα, δίχως να νιώθεις προσωπική εμπλοκή στον θάνατο.

Όσο βέβαια κι αν τα αφεντικά παρίσταναν ότι διάφορα νέα όπλα τους ήταν προϊόντα «επιστημονικής προόδου», στην πραγματικότητα, ήταν προϊόντα φορντικής οργάνωσης της εργασίας, με αποκορύφωμα την πυρηνική βόμβα. Όσο κι αν στη μνήμη μας έχουν μείνει μόνο καμιά δεκαριά επιστήμονες και το περίφημο «κουμπί», για τη δημιουργία της πυρηνικής βόμβας χρειάστηκε να φτιαχτούν πόλεις ολόκληρες γύρω από εργοστάσια στα οποία δούλεψαν με εξοτρωτικούς ρυθμούς πάνω από 130.000 εργάτες για πάνω από πέντε χρόνια.⁵ Η πυρηνική βόμβα ήταν το μεγαλύτερο επίτευγμα της φορντικής οργάνωσης του θανάτου. Η εργασία της καταστροφής είχε μπει σε γραμμή παραγωγής. Από κει πηγάζει κι η ιδέα των Γερμανών ειδικών της εποχής περί του πώς θα έπρεπε να είναι ένα εργοστάσιο κατασκευής βαλιστικών πυραύλων. Οι πύραυλοι V-2 κατασκευάζονταν σε αλυσίδα συναρμολόγησης υπογείως και με την ίδια αλυσίδα θα μεταφέρονταν σε εξέδρα εκτόξευσης, απ' όπου θα εκτοξεύονταν δίχως καθυστερήσεις.

Στα πλαίσια του Manhattan Project για την κατασκευή της πυρηνικής βόμβας στήθηκαν ολόκληρες πόλεις-εργοστάσια στις οποίες ζούσαν και δούλευαν εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες (και κυρίως εργάτριες) που υπάγονταν στην πειθαρχία του στρατού.

Το σύνολο της κοινωνικής εργασίας διοχετευόταν στον πόλεμο. Με αυτή την έννοια, ήταν ολόκληρη η κοινωνία που πολεμούσε και όχι μόνο οι φαντάροι της. Ήδη από τον Α' Π.Π. μια νέα έκφραση είχε μπει στο λεξιλόγιο των εμπόλεμων κοινωνιών: το «εσωτερικό μέτωπο». Οι πολίτες, οι λεγόμενοι «άμαχοι», γίνονταν όλο και σημαντικότερο κομμάτι της «μάχης». Ολόκληρη η κοινωνία γινόταν υποκείμενο αλλά και αντικείμενο του πολέμου. Οι «άμαχοι» έπρεπε να δουλέψουν με στρατιωτική πειθαρχία για τις ανάγκες του πολέμου και ταυτόχρονα άρχισαν να αποτελούν πολεμικό στόχο. Το 1943, ένα απόρρητο υπόμνημα του Διοικητή των Βομβαρδιστικών της βρετανικής αεροπορίας Sir Arthur Harris έγραφε ότι «η καταστροφή γερμανικών πόλεων, η εξόντωση Γερμανών εργατών, οι ανατροπές στην καθημερινή ζωή [...] δεν είναι απλώς παρενέργειες του βομβαρδισμού εχθρικών εργοστασίων· είναι ο κατεξοχήν στόχος της πολιτικής μας στο ζήτημα των βομβαρδισμών».⁶ Οι «άμαχοι» αρκετές φορές βρέθηκαν και στο στόχαστρο του δικού τους κράτους. Το ελληνικό κράτος, για παράδειγμα, δεν είχε κανένα πρόβλημα να κάνει λογαριασμούς μαζί με το βρετανικό πόσοι άμαχοι θα πεθάνουν εξαιτίας του ναυτικού αποκλεισμού στην κατεχόμενη Ελλάδα και να σκέφτεται αν αυτό το μαζικό θανατικό το συμφέρει ή όχι.⁷ Στον Β' Π.Π. οι νεκροί άμαχοι ξεπέρασαν για πρώτη φορά τους νεκρούς ένοστους και μάλιστα κατά πολύ.

Επομένως, τα κράτη που δεν κατάφερναν «να θέσουν την οικονομία τους στην υπηρεσία της πολεμικής προσπάθειας δεν είχαν ελπίδες να νικήσουν, ούτε καν να συνεχίσουν τον πόλεμο».⁸ Αλλά η οργάνωση της υλικής παραγωγής δεν αρκούσε· χρειαζόνταν και οι συνοδευτικές ιδεολογίες. Παρακάτω

θα αναφερθούμε και στα δύο. Για να πετύχουν την οργάνωση της υλικής παραγωγής, τα κράτη χρειάζονταν πειστικές αφηγήσεις. Χρειάζονταν να κατασκευάσουν λόγους που θα έπειθαν την κοινωνία να δουλέψει, να πολεμήσει, να σκοτώσει, να πεθάνει και να υποφέρει.

Όπως έγραφε ένας απ' τους σημαντικότερους εκπροσώπους των ελληνικών αφεντικών το 1940, ο Ξενοφών Ζολώτας, ανησυχώντας για τις «δυστροφικές εργατικές δυνάμεις» σε περίοδο πολέμου:

Το ζήτημα είναι τώρα πώς δύναται να πραγματοποιηθεί η αύξηση της προσφοράς εργασίας. Διά παροτρύνσεων ή διά της εξάψεως της φιλοπατρίας των μη στρατευσίμων ικανών προς εργασία προσώπων αμφοτέρων των φύλων απεδείχθη ήδη κατά τον μεγάλον πόλεμον [ενν. τον Α' Π.Π.] ότι ελάχιστα επιτυγχάνονται.⁹

Φαντάζεστε πόσο δυσκολότερο ήταν λοιπόν το «πώς δύναται να πραγματοποιηθεί» η προσφορά της ίδιας της ζωής, όταν ακόμα κι η προσφορά της εργασίας αντιμετώπιζε ζητήματα. Μ' αυτό θα ασχοληθούμε παρακάτω.

2. Λόγοι να πεθάνεις, λόγοι να σκοτώσεις, λόγοι να υποφέρεις

Από καπιταλιστικής σκοπιάς, ο πόλεμος μπορεί να αποβεί εξαιρετικά παραγωγικός. Αλλά όπως κάθε καπιταλιστική παραγωγή, ο πόλεμος βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη ζωντανή εργασία, τόσο των φαντάρων, όσο και της υπόλοιπης εργατικής τάξης, η οποία καμία διάθεση δεν είχε να πεθάνει για τα συμφέροντα των αφεντικών της. Αν μη τι άλλο, είναι δύσκολο να πείσεις μια ολόκληρη κοινωνία να πεθάνει, να σκοτώσει, να υποφέρει... χωρίς λόγο.

Οι αφηγήσεις που σκαρφίζονται τα αφεντικά, βέβαια, δυσκολεύονται πολύ να ανταποκριθούν στην πραγματικότητα. Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο η κινητήριος αφήγηση που χρησιμοποιήθηκε για να σταλούν στο σφαγείο πάνω από οχτώ εκατομμύρια φαντάροι ήταν οι νεογέννητοι εθνικισμοί και οι ιδέες του πατριωτισμού και του ηρωισμού. Ο Φίλιπο Μαρινέτι, συντάκτης του Φουτουριστικού Μανιφέστου και αργότερα ένας απ' τους συγγραφείς του Φασιστικού Μανιφέστου, έγραφε το 1909, πέντε χρόνια πριν το μεγάλο σφαγείο:

Θα δοξάσουμε τον πόλεμο - τη μόνη υγιεινή στον κόσμο -, το милитарισμό, τον πατριωτισμό, την καταστροφική χειρονομία των ελευθερωτών, τις ωραίες ιδέες για τις οποίες αξίζει να πεθάνει κανείς και την περιφρόνηση της γυναίκας.¹⁰

Το αφήγημα ήταν κάπως χοντροκομμένο, τόσο που κάποια ιδιαίτερως διορατική μπορούσε να σημειώνει το 1899: «η επερχόμενη σύγκρουση είναι αναπόφευκτη μόλο που δεν είναι διόλου πειστικοί οι στόχοι και τα κίνητρα της σύγκρουσης αυτής».¹¹ Ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό τα κρατικά αφηγήματα δούλεψαν (χάρη και στην απαραίτητη πάντα βία). Η όποια δυσαρέσκεια υπήρχε, κρύφτηκε κάτω από κρατικές στρατιωτικές φιέστες κι από την ξεδιάντροπη πολιτική συναίνεση. Λίγοι κατάφεραν να αντισταθούν στον πατριωτικό παροξυσμό.¹² Επιπλέον, σχεδόν κάθε οικογένεια είχε κι από κάποιον δικό της στο μέτωπο, συχνά και κάποιον νεκρό, πράγμα που δημιουργούσε μία κοινωνική υποστήριξη για το στρατό, καθώς στην ουσία αυτό που υποστήριζες ήταν η επιβίωση των δικών σου ανθρώπων.

Στο τέλος του πολέμου όμως οι αφηγήσεις των αφεντικών τσάκισαν μπροστά στην πραγματικότητα. Ο πόλεμος έγινε αντιληπτός ως σφαγή δίχως νόημα

και οι φαντάροι γυρνώντας στις πατρίδες τους έστρεψαν τα όπλα τους ενάντια σ' αυτούς που τους εξόπλισαν. Μια σειρά προλεταριακών επαναστάσεων συγκρόνησε την Ευρώπη, με πιο επιτυχημένη τη ρωσική που εκθρόνισε τον τσάρο.

Τα επόμενα χρόνια, τα αφεντικά έλαβαν σοβαρά υπόψη τα διδάγματα του Α' Π.Π. και δούλεψαν τις αφηγήσεις που σέρβιραν στο πόπολο, εξελίσσοντάς τις. Στις απαρχές του Β' Π.Π. η «έξαψη της φιλοπατρίας» δεν αρκούσε πια, όπως έλεγε κι ο Ζολώτας.

Τα κράτη χρειάστηκε να ανακαλύψουν πολύ πιο «τρελαμένες εξηγήσεις» για να πείσουν τους υπηκόους τους. Η ναζιστική Γερμανία έχτισε την αφήγησή της με κέντρο μια «παγκόσμια εβραϊκή συνωμοσία» που είχε, λέει, σκοπό να κατακτήσει τον κόσμο και να πνίξει τη γερμανική ανάπτυξη. Η αντίπαλη αφήγηση, η οποία και τελικά υπερίσχυσε, ήταν η αφήγηση των «τρελών δικτατόρων που θέλουν να κατακτήσουν τον κόσμο», η οποία ωθούσε την κοινωνία να παλέψει για τον «ελεύθερο κόσμο» ενάντια στη «σκλαβιά».

Τα μέσα ενημέρωσης και οι πολεμικές ανταποκρίσεις ελέγχονταν απόλυτα από τους κρατικούς μηχανισμούς. Ο Γκέμπελς μπορεί να έχει μείνει στην ιστορία ως μάστορας της προπαγάνδας, αλλά οι «μαχητές της ελευθερίας» τα πήγαιναν ακόμα καλύτερα. Στην Αμερική «δε χρειαζόταν να πει η κυβέρνηση στους ραδιοφωνικούς σταθμούς τι να λένε. Ο έλεγχος ήταν τέτοιος που τα έλεγαν από μόνοι τους».¹³ Ο αμερικανός σκηνοθέτης Φρανκ Κάπρα ανέλαβε μάλιστα να γυρίσει επτά προπαγανδιστικά ντοκιμαντέρ με τον κατατοπιστικότατο τίτλο «Why We Fight [Γιατί Πολεμάμε]», όπου ανέλυε την εθνική γραμμή για τον πόλεμο.

Η «εβραϊκή συνωμοσία».

Οι «μαχητές του ελεύθερου κόσμου».

Τα αφηγήματα ήταν και τα δύο φιλόδοξα, ακριβώς γιατί επεδίωκαν να πείσουν μια ολόκληρη κοινωνία να μπει σε ρυθμούς πολέμου. Όχι μόνο το στρατό, αλλά γυναίκες, παιδιά, εργάτες, αγρότες, όλοι έπρεπε να αναλάβουν το ρόλο που τους επιφύλασσε το κράτος. Για το σκοπό αυτό τα κράτη που συμμετείχαν στον πόλεμο προετοιμάζονταν για σχεδόν δέκα χρόνια, χτίζοντας μια πολεμική οικονομία και μια πολεμική κοινωνία.

3. Η προετοιμασία για πόλεμο:

Η πολεμική οικονομία τη δεκαετία του 1930

Μια τυπική περιγραφή της οικονομικής όψης της δεκαετίας του '30 έχει ως εξής:

[...] η Μ. Βρετανία εγκαινίασε προστατευτική πολιτική, ενώ και άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες ακολούθησαν. Ο όγκος του διεθνούς εμπορίου μειώθηκε κατά 25% και πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, χρεοκόπησαν. Καθώς οι ευρωπαϊκές χώρες ακολούθησαν πολιτικές αυτάρκειας, η οικονομική δραστηριότητα σε εθνικό επίπεδο αναζωογονήθηκε. [...] η βιομηχανία προστατευμένη από υψηλούς δασμούς άρχισε να υποκαθιστά τις εισαγωγές και να ανθεί. Τέλος, το εμπόριο αναδιπλώθηκε και αναζήτησε νέες μορφές επικερδούς τοποθέτησης και κερδών υπό κρατική καθοδήγηση. Η έξοδος από την ύφεση πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά μετά την κήρυξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.¹⁴

Με σβάστικα ή χωρίς, όλα τα μεσοπολεμικά κράτη λοιπόν αντιμετώπισαν την καπιταλιστική κρίση με παρόμοιο τρόπο: προστατευτισμός, δασμοί, υποκατάσταση των εισαγωγών, κρατική καθοδήγηση της οικονομίας, εμπορικός πόλεμος και προετοιμασία για κανονικό πόλεμο. Σε αντίθεση με τα όσα μαθαίνουμε στο σχολείο, όλα τα μεσοπολεμικά κράτη προετοιμάζονταν για τον πόλεμο πολύ πριν την επίσημη έναρξή του – για παράδειγμα, η Ελλάδα προετοιμαζόταν τουλάχιστον από το 1935.

Η Γερμανία του Χίτλερ, η Ιταλία του Μουσολίνι, η Αμερική του Ρούζβελτ, η Ελλάδα του Μεταξά κι η Βρετανία του Τσώρτσιλ διέφεραν μεταξύ τους πολύ λιγότερο απ' όσο παριστάνουν μετέπειτα τα βιβλία της ιστορίας. Όλα τους ήταν καθεστώτα που προετοιμάζονταν για πόλεμο: όλα τους ήταν εξίσου φασιστικά με την έννοια ότι συγκέντρωσαν τις εξουσίες πάνω τους και απαίτησαν απόλυτη πειθαρχία στις προσταγές τους: όλα τους ήταν εξίσου εθνικοσοσιαλιστικά με την έννοια ότι χρησιμοποιούσαν παρόμοιες πολιτικές κρατικού ελέγχου της οικονομίας.

Μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, τα όσα περιγράψαμε ως «φορντικός πόλεμος» έγιναν κρατική πολιτική: «άπαντα τα κράτη εμελέτησαν, ωργάνωσαν και εβάσισαν επί νομοθετικών διατάξεων την χρησιμοποίησιν όλων των μέσων, πόρων και δυνατοτήτων του έθνους δια τας ανάγκας του πολέμου».¹⁵ Ας πάρουμε για παράδειγμα τον Ρούζβελτ, το μόνο φασίστα που κέρδισε στ' αλή-

θεια τον πόλεμο. Ο Ρούζβελτ χρίστηκε πρόεδρος των ΗΠΑ το 1933. Ήδη απ' την πρώτη ομιλία του, ο Ρούζβελτ μιλούσε ως εξής:

Πρέπει να κινηθούμε σαν ένας εκπαιδευμένος και πιστός στρατός, πρόθυμος να θυσιαστεί για το κοινό καλό. Ξέρω ότι είμαστε έτοιμοι να επιδείξουμε την απαιτούμενη πειθαρχία. Θα ζητήσω απ' το Κογκρέσο να μου παρέχει ευρείες εκτελεστικές εξουσίες ώστε να κηρύξω τον πόλεμο στην κρίση – τόσο ευρείες σαν να δεχόμασταν εισβολή από έναν εξωτερικό εχθρό.¹⁶

Αμέσως το Κογκρέσο τού παρέδωσε πρωτοφανείς εξουσίες παρακάμπτοντας το Σύνταγμα και στη συνέχεια πήγε για διακοπές, αναστέλλοντας τη δραστηριότητά του. Το μόνο διαφορετικό που έκανε ο Αδόλφος με την αντίστοιχη γερμανική βουλή, το Ράιχσταγκ, ήταν ότι την έκαψε κιάλας κατηγορώντας τους κομμουνιστές. Εκείνη την περίοδο τα αντιμαχόμενα μπλοκ δεν είχαν ακόμα σχηματιστεί πλήρως, οπότε τα μεσοπολεμικά κράτη αναγνώριζαν τα κοινά τους προβλήματα και αντέγραφαν πολιτικές. Το 1934 η επίσημη ναζιστική εφημερίδα έγραφε ότι:

Τα πειράματα του Ρούζβελτ είναι τολμηρά. Ο Ρούζβελτ έχει υιοθετήσει την εθνικοσοσιαλιστική σκέψη. Το κοινό καλό είναι πάνω απ' το ατομικό συμφέρον. Το πολιτικό του πρόγραμμα μπορεί να διατηρεί την επίφαση της δημοκρατίας, αλλά στον πυρήνα του βασίζεται σ' ένα βαθύ εθνικοσοσιαλισμό.¹⁷

Ο πρέσβης του Ρούζβελτ στη Γερμανία ανέφερε στον Ρούζβελτ ακόμα και ως το 1938 ότι: «[μετέφερα στον Χίτλερ] το έντονο ενδιαφέρον σας για τις κοινωνικές του πολιτικές, ιδιαίτερος όσον αφορά τη νεολαία και τους εργάτες». Ακόμα και στο εσωτερικό των ΗΠΑ, διάφοροι πολιτικοί και αναλυτές σχολίαζαν τις πολιτικές του Ρούζβελτ λέγοντας πως «μ' αυτές τις πολιτικές κρατικού ελέγχου, θα μετατραπούμε σε κάποιου είδους φασιστική κυβέρνηση» και «δε θα διαφέρουμε σε τίποτα από τα καθεστώτα της Ιταλίας και της Γερμανίας».¹⁸

Μία απ' τις πρώτες κινήσεις του Ρούζβελτ ήταν να φτιάξει το NRA (National Recovery Administration – Εθνική Υπηρεσία Ανάκαμψης), έναν κρατικό θεσμό που είχε στόχο να ξαναβάλει μπροστά την οικονομία μέσα από δημόσια έργα, να μειώσει την ανεργία (στέλνοντας τους ανέργους να δουλέψουν στα δημόσια έργα), να οργανώσει και να ελέγξει κάθε πτυχή της οικονομίας και να διατηρήσει σταθερά με το ζόρι τα επίπεδα παραγωγής και τις τιμές. Για τους σκοπούς του NRA έφτιαξε κι ένα λόγγο, τον Μπλε Αετό με μόντο το «We Do our Part – Κάνουμε το Καθήκον Μας». Αυτό κυκλοφόρησε σε αφίσες, κονκάρδες, εφημερίδες και κολλήθηκε σε βιτρίνες, αμάξια, ρούχα. Ο δημόσιος λόγος της αμερικανικής κοινωνίας βομβαρδίστηκε με προπαγάνδα υπέρ των κρατικών προσταγών. Σύμφωνα με μια αμερικανική εφημερίδα «Υπήρχαν περισσότεροι Μπλε Αετοί στην Αμερική απ' ό,τι Σβάστικες στη Γερμανία».¹⁹

Το κράτος οργάνωσε μια ψυχολογία πολέμου. Η αμερικανική κοινωνία εξοικειώθηκε με τη ρητορική του πολέμου. Έμαθε να πειθαρχεί σε πάσης φύσεως μικροεντολές. Διάφορες ομάδες πολιτών, όπως οι άνεργοι, φόρεσαν στολή. Οποιαδήποτε κριτική στο κράτος θεωρείτο «προδοσία». Όποιος δε συμμετείχε στην κρατική προσπάθεια ανάκαμψης ακολουθώντας τις κρατικές εντολές χαρακτηριζόταν «Un-American», κάτι σα να λέμε «αντικοινωνικός» και δεχόταν ανελέητη κοινωνική πίεση. Οι επιχειρήσεις που δεν ταίριαζαν στις κρατικές κατευθύνσεις δέχονταν μποϊκοτάζ και έκλειναν. Η συμμόρφωση στις κρατικές προσαγές «δεν ήταν υποχρεωτική, αλλά δε μπορούσες να μη συμμετέχεις».

Το ίδιο συνέβη και στα υπόλοιπα μεσοπολεμικά δυτικά κράτη. Κάθε πτυχή της παραγωγής, της κατανάλωσης και της καθημερινής ζωής έγινε αντικείμενο κρατικού ελέγχου. Ο κρατικός έλεγχος μάλιστα συνοδευόταν από ένα μανδύα επιστημοσύνης και αντικειμενικότητας, καθώς σε πολλά κράτη είχαν αρχίσει να συμμετέχουν στον κρατικό μηχανισμό για πρώτη φορά «τεχνοκράτες» και «ειδικοί». Στη Γερμανία για παράδειγμα,

οι γιατροί, κι οι ειδικοί κάθε είδους, επένδυναν με μια αύρα επιστημονικού ορθολογισμού τη γραφειοκρατική διαδικασία διαλογής που διαπερνούσε τους γάμους και τα επιδόματα τέκνου, μέχρι τις στερήσεις, τη «φυλετική ταξινόμηση» και τη «διαλογή». Ποτέ στην ιστορία της Γερμανίας δεν έχουν μιλήσει τόσο ειδικοί, ποτέ δεν έχουν αποθηκευτεί σε αρχεία και καταλόγους τόσα πολλά στοιχεία, όσο αυτά τα δώδεκα χρόνια.²⁰

Η δημόσια υγεία και η ευγονική ήρθαν επίσης στο προσκήνιο.²¹ Ακόμα και πτυχές όπως το φαγητό, η υγεία, η οικογένεια, το ντύσιμο, όλα τους μπηγαν στο μικροσκόπιο των ειδικών και αποτέλεσαν κομμάτι της «κοινωνικής μεταμόρφωσης» που έφεραν εις πέρας τα μεσοπολεμικά κράτη στην πορεία τους προς τον πόλεμο. Η κοινωνία εξοικειώθηκε με την ιδέα του πολέμου μέσα από μικρότερες ή μεγαλύτερες διαδικασίες πειθάρχησης. Παράλληλα προσαρμόστηκε στις ανάγκες της πολεμικής οικονομίας, μαθαίνοντας απ' την καλή και την ανάποδη ότι το σώμα και η ζωή της «ανήκει στο έθνος» κι ότι έπρεπε να αλλάξει συνήθειες.

Μπαίνοντας στον πόλεμο, τα κράτη και των δύο μπλοκ καθόριζαν τι θα παράγουν τα εργοστάσια και ποια προϊόντα δικαιούνταν να πάρει με το δελτίο του ο κάθε πολίτης. Όσοι εργάζονταν σε κλάδους κρίσιμους για την πολεμική προσπάθεια δεν είχαν δικαίωμα να αλλάξουν επάγγελμα, ούτε καν για να καταταγούν εθελοντικά στις ένοπλες δυνάμεις (φανταστείτε τι ωραίες δουλειές έκαναν για να προτιμούν να καταταγούν).²² Μία απ' τις συνήθειες που έπρεπε να αλλάξει ειδικά η αμερικανική κοινωνία για να μη σπαταλά πόρους, ήταν η οδήγηση αυτοκινήτου. Η ανάγκη για εξοικονόμηση καυσίμων έβαλε φρένο στη σχετικά πρόσφα-

τη εξέλιξη του αμαξίου σε σύμβολο ατομικής ελευθερίας, μετατρέποντας τη σπατάλη καυσίμων σε πράξη εσχάτης προδοσίας. Η ενέργεια έπαψε να είναι καταναλωτικό αγαθό και έγινε βασικό όπλο των εμπόλεμων κρατών. Οι περικοπές στην κατανάλωση βενζίνης, ρεύματος, ζεστού νερού, κλπ ήταν μία ακόμα απ' τις «θυσίες» που έπρεπε να κάνουν οι δυτικές κοινωνίες.

Αριστερά: Όταν οδηγάτε μόνοι σας, οδηγάτε με το Χίτλερ!

Δεξιά: Μην πλένεστε!

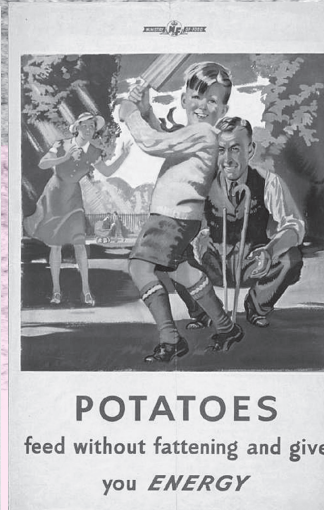
Ακόμα καλύτερο παράδειγμα είναι το ζήτημα του «φαγητού». Στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η εργατική τάξη της Γερμανίας λιμοκτονούσε. Τα χρόνια που ακολούθησαν τη λήξη του, το γερμανικό κράτος προσπάθησε να αποκτήσει αυτάρκεια στην παραγωγή φαγητού. Η αυτάρκεια συνοδεύτηκε από πολιτικές αλλαγής της διατροφής. Οτιδήποτε ήταν εισαγόμενο δαιμονοποιήθηκε ως «ανθυγιεινό» και «καρκινογόνο» και οι εισαγωγές μειώθηκαν κατακόρυφα. Οι Γερμανοί έμαθαν να τρέφονται βασισμένοι σε προϊόντα που παρήγαγε η γερμανική γη. Το μαύρο ψωμί σίκαλης είχε τη σφραγίδα του Υπουργείου Υγείας του Ράιχ. Τα γερμανικά αρτοποιεία ήταν αναγκασμένα βάσει νόμου να μην παράγουν λευκό ψωμί από σιτάρι, το οποίο ήταν εισαγόμενο. Όταν το γερμανικό κράτος μπήκε στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και δέχτηκε τον ναυτικό αποκλεισμό των συμμάχων άρχισε να αντιμετωπίζει ακόμα περισσότερες ελλείψεις, οπότε άρχισε να αλλάζει ακόμα και τη σίκαλη με «υποκατάστατα» που φυσικά διαφημιζόνταν ως «εξόχως υγιεινά». Το Ersatzbrot (υποκατάστατο ψωμιού) ήταν φτιαγμένο από σίκαλη, πατάτα, άχυρα και «αλεύρι δέντρου», δηλαδή πριονίδια.

Με αντίστοιχο τρόπο η Ιταλία του Μουσολίνι προσπάθησε να αναδείξει την αξία του ρυζιού έναντι του μακαρονιού. Η Βρετανία την αξία της πατάτας. Και στην Αμερική του Ρούζβελτ έγινε προσπάθεια να μειωθεί η κατανάλωση κρέατος ως «ανθυγιεινή», ενώ στήθηκε ολόκληρη καμπάνια γύρω απ' την καλλιέργεια λαχανικών στις αυλές των σπιτιών και την αποθήκευσή φαγητού σε κονσέρβες. Το αμερικανικό κράτος ίδρυσε μια Επιτροπή για τις Διατροφικές Συνήθειες (Committee on Food Habits), η οποία ανέλαβε την καμπάνια «ενημέρωσης» για τη διατροφική αξία των νέων φαγητών του πολέμου.²³

Fig. 5.1. Whole-grain bread, with the seal of approval of the NSDAP's Office of Public Health. German bakeries were required to produce whole-grain bread to strengthen the health of the German people. Source: Reiter and Bregger, *Deutsches Gold*, p. 123.

1. Μαύρο ψωμί με τη σφραγίδα του NSDAP, Γερμανία.
2. «Φυσικά και Μπορώ/Αποθηκεύω Κονσέρβες», Αμερική.
3. «Οι πατάτες δεν παχαίνουν», Βρετανία.

Οι πολίτες έπρεπε να υιοθετήσουν τις νέες συνήθειες που τους σέρβιραν τα κράτη με στρατιωτική πειθαρχία. Έπρεπε να δουλεύουν όπως έπρεπε, να καταλώνουν όσο έπρεπε και ό,τι έπρεπε, να ζουν όπως έπρεπε.

Για τις γυναίκες τα μηνύματα ήταν διπλά. Από τη μία έπρεπε να βγουν απ' το σπίτι μόνο και μόνο για να μπουν στο εργοστάσιο και στη φορντική παραγωγή για τις ανάγκες του πολέμου, αναλαμβάνοντας δουλειές που μέχρι πρότινος θεωρούνταν «αντρικές». Από την άλλη, οι γυναίκες ήταν αυτές που έπρεπε να επωμιστούν το «εσωτερικό μέτωπο» και το νοικοκυριό. Χρειάστηκε να αναλάβουν και το έργο της εξοικείωσης της οικογένειας με τις νέες διατροφικές συνήθειες. Στις ΗΠΑ, οι γυναίκες έπρεπε να δίνουν όρκο ότι θα «πολεμήσουν στο εσωτερικό μέτωπο» ενάντια στη σπατάλη πόρων και τη μαύρη αγορά προϊόντων. Ανέλαβαν να προσαρμόσουν την οικογένεια στο «δελτίο» και να την πείσουν να τρώει τα χτεσινά.

νά αποφάγια. Οι γυναίκες έπρεπε να «πολεμήσουν μαγειρεύοντας και σερβίροντας τα σωστά φαγητά· το κάθε γεύμα ήταν και από μια πολιτική πράξη».²⁴

Ο ρόλος τους ήταν τόσο σημαντικός που αποτέλεσαν βασικό κομμάτι των αφηγήσεων των δυτικών κρατών. Η ανάγκη αξιοποίησης των γυναικών έξω απ' το σπίτι έφερε στην επιφάνεια την απαρχή του κρατικού φεμινισμού, την ανάδειξη δηλαδή της γυναίκας ως εξίσου ικανής με τους άντρες να δουλέψει ή να υπακούσει τις κρατικές εντολές.

4. Πολεμική Οικονομία αλά Ελληνικά

Το ελληνικό κράτος ανταποκρίθηκε στις νέες ανάγκες της δεκαετίας του '30 όσο καλύτερα μπορούσε. Έχοντας από νωρίς συνείδηση του επερχόμενου πολέμου και έχοντας διαλέξει πλευρά, το ελληνικό κράτος προετοιμάστηκε δεόντως.

Αντιμετωπίζοντας τα ίδια ζητήματα με τα υπόλοιπα δυτικά κράτη, το ελληνικό κράτος άσκησε πολιτικές προστατευτισμού της ελληνικής οικονομίας. Σκαρφίστηκε τρόπους υποκατάστασης των εισαγωγών και μείωσης της κατανάλωσης. Χρησιμοποίησε το νεοφώτιστο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης για να δανειστεί χρήματα απ' την εργατική τάξη της χώρας.

Το τι έκανε τα χρήματα αυτά θα έπρεπε να είναι σαφές, αν σκεφτούμε ότι έστρεψε όλους του τους πόρους στις στρατιωτικές δαπάνες, οι οποίες από το 1935 ως τον πόλεμο έφτασαν τα 15 δισεκατομμύρια δραχμές (συγκρίνετε με τα 3 δισεκατομμύρια δραχμές που ήταν οι πολεμικές δαπάνες για ολόκληρη την περίοδο 1923-1935). Προς το τέλος αυτής της κούρσας εξοπλισμών το 80% του ελληνικού πληθυσμού είχε εισοδήματα κάτω απ' τα όρια συντήρησής του.

Οι άνεργοι στράφηκαν σε δημόσια έργα κατάλληλα για τους καιρούς. Η ελληνική βιομηχανία ανέλαβε να παράξει οχυρά, δρόμους, άρβυλα, σφαίρες και στολές και πληρώθηκε με τα χρήματα που μάζεψε το ελληνικό κράτος μέσα και απ' τις ασφαλιστικές εισφορές των εργατών. Η εργατική τάξη πλήρωσε άμεσα ένα τμήμα των εργαλείων της σφαγής της.²⁵

An OWI cartoon humorously encouraging Americans to eat leftovers to conserve food. (National Archives)

Πάνω αριστερά: Καρτούν που προσπαθεί να ενθαρρύνει τις γυναίκες να σερβίρουν χτεσινά αποφάγια.

Κάτω αριστερά: 2.500 γυναίκες στην Κολούμπια δίνουν όρκο να «πολεμήσουν στο εσωτερικό μέτωπο», υποσχόμενες μεταξύ άλλων ότι «δε θα αγοράζουν προϊόντα από μαυραγορίτες». Είναι όλες λευκές και κρίνοντας απ' τα φορέματα πρόκειται για γυναίκες της μεσαίας τάξης.

Δεξιά: Μία απ' τις διασημότερες αφίσες του Β' Π.Π.: Φυσικά το αμερικανικό κράτος δεν είχε γίνει φεμινιστικό, αλλά ήθελε να σπρώξει με κάθε τρόπο τις γυναίκες στην πολεμική παραγωγή.

Ο προστατευτισμός της ελληνικής οικονομίας αποκτά αυτό το υπέροχο λόγγο το 1931.

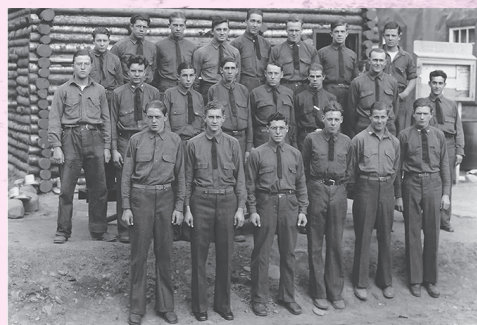
Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας, το ελληνικό κράτος άρχισε να προετοιμάζει και ψυχολογικά την κοινωνία για τον επερχόμενο πόλεμο. Η ΕΟΝ, η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας του Μεταξά, ήταν εκτός των άλλων και ένα τέτοιο πράγμα: εξοικείωση με τις στολές, τη στρατιωτική πειθαρχία και τις μικροεντολές, δηλαδή εξοικείωση με τον πόλεμο. Όπως έγραφε και το πρώτο τεύχος του περιοδικού της ΕΟΝ, «θα πλησιάσωμεν [την νεολαίαν] προς τον θάνατον δια να της δείξωμεν την αιωνίαν αξίαν της Ζωής!».²⁶

Σύμφωνα με μια περιγραφή караβανάδων του 1969, το ελληνικό κράτος στη δεκαετία του '30:

Προπαρασκεύασε ψυχολογικώς τα μάζας ινα δεχθώσιν την επερχόμενον πολεμικής θύελλαν (...) δια των σχολείων, δια των καταφυγίων και των μικροασκήσεων άτινα επλησίασαν αυτούς (...) εις την ιδέαν του επερχόμενου πολέμου και εξοικείωσαν των πληθυσμό προς ταύτην [παρέχοντας ταυτόχρονα] την ευκαιρίαν μιας μικρής εξασκήσεως εις την πειθαρχίαν και συνεργασίαν με το κράτος (...) ώστε η Ελλάς να δώσῃ ιδανική εικόνα του ένοπλου έθνους εις ο άπαντες είχαν την θέσιν των μάχης (...)»²⁷

Το εξώφυλλο του περιοδικού της ΕΟΝ Σεπτέμβρη του 1939, ένα χρόνο πριν τον πόλεμο. Σα να είχε «πλησιάσει λίγο στο θάνατο η νεολαία».

Άνεργοι στις ΗΠΑ εξοικειώνονται με τις στολές και με την (μισο-καταναγκαστική) εργασία στο πρόγραμμα δημοσίων έργων του Ρούζβελτ. Στην Ιταλία και την Ελλάδα, η νεολαία εξοικειωνόταν με τις στολές από αρκετά μικρότερη ηλικία.

Επειδή βέβαια οι «θέσεις μάχης» δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα επανδρωθούν δίχως λίγη βία όταν αρχίσει να βρέχει σφαίρες, το ελληνικό κράτος κατέστρωσε παράλληλα και ένα ολόκληρο νομικό και αστυνομικό οπλοστάσιο, με το οποίο θα εξασφαλιζόταν η κινητοποίηση όλης της κοινωνίας.

Το 1937 δημοσιεύθηκε ο νόμος 861/37 «Περί οργανώσεως της πολιτικής ή οικονομικής επιστρατεύσεως της χώρας». Εκεί αναφερόταν ότι:

«πάντα ανεξαιρέτως τα άτομα ανεξαρτήτως φύλου, οφείλουν να συντρέξωσι και συνεισφέρωσιν εις την Εθνικήν Άμυναν, υποκείμενοι εις την πειθαρχίαν εν πολέμω.

[...] Ρυθμίζεται εν επιστρατεύσει η οικονομική ζωή της χώρας, επιβάλλεται έλεγχος επί των πάσης φύσεως εισαγωγών και εξαγωγών, ρυθμίζεται αναγκαστικώς η παραγωγή, η κυκλοφορία και κατανάλωσις των πάσης φύσεως πόρων, αίρονται διατάξεις τινες των εργατικών Νόμων, επιβάλλονται διατιμήσεις επί των τιμών των προϊόντων και επί των ημερομισθίων, ως επίσης επιτάξεις και παντός είδους περιορισμοί χάριν των αναγκών του λαού και του Στρατού.

[...] Η υποχρέωσις προς συμμετοχήν των φυσικών ή νομικών προσώπων ηδύνάτο να περιλάβει προσωπικήν ενέργειαν [...] εις την παροχή πάσης φύσεως υπηρεσιών οριζομένων διά των αποφάσεων των οικείων υπουργών.»²⁸

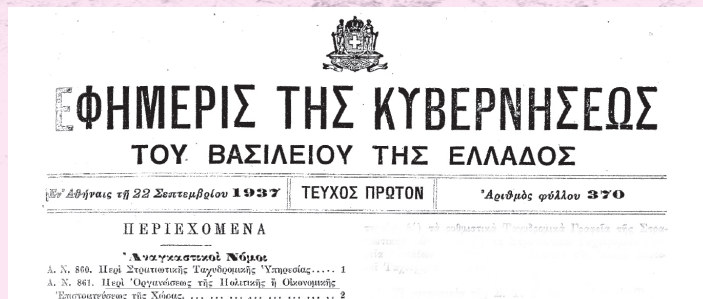
Με άλλα λόγια, αυτός ο εκπληκτικός νόμος προέβλεπε ότι όλοι, άνθρωποι και εταιρίες, θα έπρεπε να κάνουν ό,τι τους έλεγε το κράτος να κάνουν και να εργαστούν όπως το κράτος τους έλεγε να εργαστούν. Προέβλεπε ότι το κράτος θα ρύθμιζε και θα περιορίζε κατά το δοκούν κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής, από την παραγωγή ως την κατανάλωση, από τις τιμές ως τους μισθούς. Ο τελικός στόχος ήταν ακριβώς «η ιδανική εικόνα του ένοπλου έθνους», μιας κοινωνίας πλήρως στρατιωτικοποιημένης και προσανατολισμένης στις ανάγκες του εμπόλεμου ελληνικού κράτους.

Λίγο πριν τον πόλεμο, αυτή η διαδικασία δούλευε με τις μηχανές στο φουλ. Ο Ι. Μεταξάς έγραφε ένα χρόνο πριν πει το περίφημο «όχι», ότι: «Ο πόλεμος είναι μοιραίος και αναγκαίος για όλους. [...] Η μόνη λύσις για εμάς η αυτάρκεια. Και συνέπεια η απλούστευσις του βίου μας».

Και κηρύσσοντας δελτίο στα τρόφιμα λίγους μήνες αργότερα, έγραφε: «Η κρεατοφαγία θα περιορισθῇ περισσότερο, δια την οικονομία των καυσίμων θα περιορισθῇ η κυκλοφορία των αυτοκινήτων, ιδιαίτερων των ιδιωτικών, θα περιορισθῇ η χρήσις του ηλεκτρικού ρεύματος [...]».²⁹

Η ελληνική κοινωνία ήταν πλέον έτοιμη να υποστεί τις θυσίες που απαιτούνταν: το νομικό οπλοστάσιο είχε στηθεί, οι αφηγήσεις και η ψυχολογική προετοιμασία είχαν ολοκληρωθεί, οι απαραίτητες σφαλιάρες είχαν προσγειωθεί στα μούτρα όσων έπρεπε.

1937: Το ελληνικό κράτος ετοιμάζεται για τον πόλεμο.

5. Τα λεγόμενα Χρυσά Χρόνια:

Η εικόνα του ένοπλου έθνους αρχίζει να γίνεται λίγο πιο θολή

Κι όμως! Όπως όλες οι καλές ιδέες στον καπιταλισμό, έτσι κι η ιδέα του μαζικού φορντικού στρατού που πλαισιώνεται από μια πλήρως στρατιωτικοποιημένη κοινωνία, συνάντησε κάτι προβληματικά. Οι δεκαετίες μετά το Β' Π.Π. έχουν ονομαστεί τα χρυσά χρόνια. Και πράγματι ήταν δεκαετίες καπιταλιστικής ανάπτυξης και φαινομενικής ειρήνης. Ήταν όμως και δεκαετίες στις οποίες το κείνσιανό μοντέλο ολοκληρώθηκε σε μια κοινωνία διαρκούς πολέμου και μόνιμης πολεμικής οικονομίας.

Γιατί ο καπιταλιστικός κόσμος πέρασε απ' τον έναν παγκόσμιο πόλεμο απευθείας στον επόμενο, τον αποκαλούμενο και «Ψυχρό». Η «μάχη με τον κομμουνισμό» και η ιδέα της «πυρηνικής καταστροφής» αποτέλεσαν την κινητήρια αφήγηση αυτού του πολέμου. Οι αντιπυρηνικές ασκήσεις, τα καταφύγια, και ο μετα-αποκαλυπτικός κόσμος κυριαρχούσαν στο δημόσιο λόγο και έχτιζαν μια πολεμική ψυχολογία. Οι κομμουνιστές κατάσκοποι που μπορεί να βρίσκονται «ακόμα και στο ίδιο σου το σπίτι», συμπλήρωναν το φόβο και την παράνοια.

Ο πόλεμος μπορεί να ονομάστηκε ψυχρός, αλλά ήταν πόλεμος με τα όλα του. Ο στρατός, ο θάνατος και η καταστροφή δεν είχαν σταματήσει να υπάρχουν. Αντιθέτως, είχαν γίνει κεντρικά στοιχεία της οικονομίας. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα κράτη για πρώτη φορά δεν αποπλίστηκαν και άρχισαν να σκέφτονται πώς θα οργάνωναν διάφορες πλευρές του κοινωνικού με υπόδειγμα το στρατό. Οι στρατιωτικές έρευνες μετά το '45 συνεχίστηκαν και εντάθηκαν. Εμφανίστηκε το λεγόμενο στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα, δηλαδή η θεσμική σύνδεση στρατού, πανεπιστημίων και βιομηχανίας.³⁰ Τα πιο καταστροφικά όπλα όλων των εποχών παράχθηκαν εκείνη ακριβώς την περίοδο. Ο φόβος του πυρηνικού ολέθρου κυριαρχούσε.

Το φάντασμα του κομμουνιστή κατασκόπου και της πυρηνικής αποκάλυψης πλανόταν πάνω απ' τις μεταπολεμικές ΗΠΑ.

Ο πόλεμος κι οι διακρατικές συγκρούσεις επίσης δεν είχαν σταματήσει. Απλά είχαν γίνει πιο ανεπαίσθητοι, πιο υπόκωφοι. Και κυρίως είχαν αρχίσει να μεταφέρονται έξω απ' το «δυτικό κόσμο». Ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν ένας πόλεμος που διεξήχθη στη συντριπτική του πλειοψηφία ως πόλεμος δια αντιπροσώπων και κατά βάση έξω απ' το ευρωπαϊκό έδαφος. Η Γαλλία πολεμούσε κανονικά στην Αλγερία. Οι μεγάλες συγκρούσεις του «ψυχρού πολέμου», δηλαδή οι πολέμοι της Κορέας, του Βιετνάμ και του Αφγανιστάν, έλαβαν χώρα σ' αυτό που αποκαλείται «δακτύλιος της ανάσχεσης του ρωσικού κινδύνου», καθώς οι ΗΠΑ ακολουθούσαν με συνέπεια τη στρατηγική περικύκλωσης της Σοβιετικής Ένωσης.

Όσο η πολεμική παραγωγή γινόταν όλο και πιο φανερή, τόσο ο πόλεμος ο ίδιος γινόταν όλο και πιο απόμακρος, πιο κρυμμένος. Αυτό από τη μία έκανε ευκολότερη τη συμμετοχή στις πολεμικές συγκρούσεις. Από την άλλη όμως είχε σαν αποτέλεσμα την αποξένωση του πολέμου απ' τις δυτικές κοινωνίες, με αποκορύφωμα το αντιπολεμικό κίνημα που ξέσπασε στην Αμερική κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ. Η μαζική άρνηση υποστήριξης της αμερικανικής πολεμικής μηχανής δεν πέρασε απαρατήρητη απ' τον κρατικό μηχανισμό. Το «εσωτερικό μέτωπο» όχι απλά δεν παρουσίαζε «ιδανική εικόνα ένοπλου έθνους», αντίθετα φώναζε «Να φέρουμε τον πόλεμο πίσω». Οι φαντάροι έφευγαν να πολεμήσουν δίχως μια κοινωνία να ενδιαφέρεται για το καλό τους και γυρνούσαν σε μια κοινωνία βαθιά ξένη και απροκάλυπτα εχθρική, όπου συναντούσαν κάτι χίπδες με μακριά μαλλιά να τους κοιτάζουν σαν δολοφόνους. Το αφήγημα χρειαζόταν αναμόρφωση. Η αμερικανική κοινωνία χρειαζόταν νέους λόγους να πεθάνει, λόγους να σκοτώσει, λόγους να υποφέρει.³¹

Τα διδάγματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον τα επόμενα χρόνια. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου βρήκε τα καπιταλιστικά κράτη να προετοιμάζονται για τον επόμενο πόλεμο. Σε αντίθεση με τους προηγούμενους πολέμους, ο παγκόσμιος πόλεμος που διεξάγεται από το 1990 και μετά είναι ένας πόλεμος με πολύ διαφορετικές αφηγήσεις. Είναι ένας πόλεμος που, σύμφωνα με τις επίσημες αντιλήψεις, δεν διεξάγεται καν. Έκτοτε τα δυτικά κράτη πολεμούν παριστάνοντας ότι «κάνουν ειρήνη». Γι' αυτόν τον πόλεμο θα μιλήσουμε παρακάτω.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ ήταν ο πρώτος πόλεμος στον οποίο οι αφίσες εναντίον του πολέμου ήταν περισσότερες από τις αφίσες υπέρ του.

1. William H. McNeill, *The Pursuit of Power: Technology, Armed Force, and Society since A.D. 1000*, University of Chicago Press, 1982, σ. 317.
2. Eric Hobsbawm, *The Age of Empire: 1875-1914*, Abacus, Α' Εκδ. 1987, σ. 308.
3. Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes: 1914-1991*, Abacus, Α' Εκδ. 1994, σ. 45.
4. Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes*, ό.π., σ. 45.

5. Jeff Hughes, *The Manhattan Project: Big Science and the Atom Bomb*, Columbia University Press, 2002, σ. 9.
6. Margaret Macmillan, *Μια Σύντομη Ιστορία του Πολέμου*, Ψυχογιός, 2022, σ. 285.
7. Βλ. «Θέρος, Τρύγος, Πόλεμος!», *Σπουδές στο Γαλανόμαυρο Τόμος Β'*, Antifa Scripta, 2020, σ. 268.
8. Margaret Macmillan, ό.π., σ. 147.
9. Ξενοφών Ζολώτας, «Προβλήματα Εργασίας και Κεφαλαίου εις Περίοδον Πολεμικών Ανωμαλιών», *Επιθεώρησης Κοινωνικής και Δημόσιας Οικονομικής*, Ιανουάριος-Μάρτιος 1940, σ. 13.
10. Περιλαμβάνεται στο E. Hobsbawm, *The Age of Empire*, ό.π., σελ.302.
11. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ το έγραψε αυτό. Περιλαμβάνεται στο Mary Alice Waters (επιμ.), *Rosa Luxemburg Speaks*, Pathfinder Press, 1970, σ. 55.
12. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ για παράδειγμα έβλεπε σ' αυτές τις παρελάσεις «ένα κλίμα τελετουργικού φόνου, μια ατμόσφαιρα Κίσενβου [πογκρόμ]». Περιλαμβάνεται στο Enzo Traverso, *Δια Πυρός και Σιδήρου: Περί του ευρωπαϊκού εμφυλίου πολέμου 1914-1915*, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2013, σ. 220.
13. Wolfgang Schivelbusch, *Three New Deals: Reflections on Roosevelt's America, Mussolini's Italy and Hitler's Germany, 1933-1939*, Picador, 2007, σ. 79.
14. Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, *Οικονομική Σκέψη και Πολιτικές στο Μεσοπόλεμο και στη Μεταπολεμική Περίοδο*, Σημειώσεις στην e-class του ΕΚΠΑ, χ.χ. Το βρίσκετε με ένα γουγκλάρισμα.
15. Αρχηγείον Στρατού, *Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923-1940)*, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, 1969, ανατύπωση 1983. Περιλαμβάνεται στο «Η ιδανική εικόνα του ένοπλου έθνους», *Σπουδές στο Γαλανόμαυρο Τόμος Α': Ο ελληνικός φασισμός στον Μεσοπόλεμο*, Antifa Scripta, 2013, σ. 193.
16. Περιλαμβάνεται όπως και πολλά άλλα στοιχεία για το καθεστώς Ρούζβελτ στο Wolfgang Schivelbusch, ό.π., σ. 41.
17. Ό.π., σ. 19.
18. Ό.π., σ. 20, 27.
19. Ό.π., σ. 93.
20. K. H. Roth & Götz Aly, *Die Restlose Erfassung*, Fischer Taschenbuch, A' εκδ. 1984. Υπό έκδοση στα ελληνικά από τις εκδόσεις Antifa Scripta: *Η Ασταμάτητη Καταγραφή: Καταμέτρηση, Ταυτοποίηση και Έλεγχος στο Τρίτο Ράιχ*. Στην Αμερική την ίδια περίοδο ο ρόλος των τεχνοκρατών αναβαθμίστηκε τόσο που ο «τεχνοκρατισμός» συζητιόταν στα σοβαρά ως «πολιτικό σύστημα», βλ. William Akin, *Technocracy and the American Dream: The Technocrat Movement 1900-1941*, University of California Press, 1977.
21. Βλ. «Το Κοινό Καλό: Ένα Επιχείρημα με Μακρόχρονη Ιστορία», *Antifa #73*, 12/2020.
22. Margaret MacMillan, ό.π., σ. 58.
23. Βλ. Amy Bentley, *Eating for Victory: Food Rationing and the Politics of Domesticity*, University of Illinois Press, 1998. Βλ. επίσης «Εφόσον ο Γιατρός είναι Πεισμένος Φασίστας», *Antifa #74*, 03/2021 και «Οι περιπέτειες του Μίστερ Νόστιμου!», 151 #24, Άνοιξη 2022.
24. Amy Bentley, ό.π., σ. 31.
25. Βλ. «Το Κράτος που όλοι Αγαπήσαμε», *Antifa #50*, 02/2016.
26. «ΕΟΝ: Καταναγκασμός και ταξική πάλη στην κατεχόμενη φασιστική οργάνωση του Μεσοπολέμου, μέ-ρος Α'», *Σπουδές στο Γαλανόμαυρο, Τόμος Α'*, ό.π., σ. 157.
27. Αρχηγείον Στρατού, ό.π.
28. Νόμος 861/1937, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, Αριθμός Φύλλου 370, 22/09/1937.
29. Ι. Μεταξάς, *Λόγοι και Σκέψεις 1936-1941, Τόμος Δεύτερος 1939-1941*, Γκοβόστη, σ. 438 και 316.
30. Μηδέν Άπειρο, *100 Ήλιοι: μιλιταρισμός, πυρηνικά όπλα και διακρατικοί ανταγωνισμοί με οδηγό το πα-ράδειγμα της αντιπυραυλικής άμυνας*, 06/2008.
31. Για τον πόλεμο του Βιετνάμ και τις αλλαγές που έφερε στον τρόπο που διεξάγεται ο πόλεμος βλέπε και «Η μηχανή της καταστροφής», *Antifa #30*, 04/2012.

ΜΕΡΟΣ Γ':

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΠΟΛΕΜΟ! ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΩΝ (1991-2022)

Ξεκινήσαμε αυτά εδώ τα κείμενα υποστηρίζοντας πως τριάντα χρόνια τώρα, μαί-νεται ένας νέος παγκόσμιος πόλεμος με θέρετρα τα κράτη που βρίσκονται πάνω σε μια ευρεία ζώνη του πλανήτη γύρω από την Ρωσία και την Κίνα. Συνεχίσαμε κάνοντας μια αναδρομή σε προηγούμενους πολέμους πλανητικής κλίμακας. Και είδαμε από κοντά πώς τα έθνη-κράτη έχουν εκατονταετή εμπειρία στο να προε-τοιμάζουν την συμμετοχή τους σε τέτοιους πολέμους.

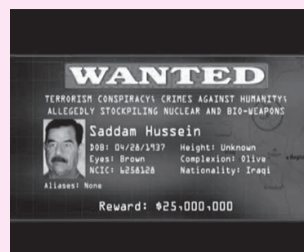
Εκατό και βάλε χρόνια εμπειρίας, δηλαδή, στο να οικοδομούν αφηγήσεις ικανές να εξασφαλίσουν ότι κοινωνίες ολόκληρες θα συνδράμουν στην κρατι-κή πολεμική προσπάθεια. Στο να διαμορφώνουν οικονομίες κατάλληλες για και-ρούς πολεμικών συγκρούσεων, οικονομίες εντός των οποίων τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο τον έχει το κράτος, πολεμικές οικονομίες. Στο να επιβάλλουν την απαραίτητη πειθαρχία προκειμένου τόσο οι πολεμικές αφηγήσεις όσο κι οι πο-λεμικές οικονομίες να είναι πέραν κάθε αμφισβήτησης και να γίνονται με το ζόρι αποδεκτές σε καθολικό βαθμό.

Καταλήξαμε, λέγοντας πως κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, μπορεί οι κοινωνίες να κλήθηκαν ξανά να υποστηρίξουν τις κρατικές πολεμικές προ-σπάθειες, αλλά παράλληλα προωθήθηκε η ιδέα ότι ο πόλεμος που απαιτεί την καταναγκαστική συστράτευση κάθε κοινωνικής δύναμης ανήκει στο παρελθόν και τα «χρυσά χρόνια» έχουν φτάσει και δεν πρόκειται να τελειώσουν ποτέ.

Το ακριβώς αντίθετο θα υποστηρίξουμε τώρα. Οι καιροί αυτοί κάθε άλλο παρά περασμένοι είναι. Γιατί ο διακρατικός ανταγωνισμός που εδώ και τριάντα χρόνια μαίνεται με τον τρόπο που ήδη περιγράψαμε, έχει φέρει τα έθνη-κρά-τη ακριβώς στην ίδια θέση με αυτήν στην οποία βρίσκονταν λίγο πριν το ξέσπα-σμα του τελευταίου επίσημου μεγάλου πολέμου. Το λένε και οι εκπρόσωποι των αφεντικών, άλλωστε: «είναι αρκετά όσα, ήδη σήμερα, παραπέμπουν στην Ευρώ-πη του Μεσοπολέμου»¹. Κι έτσι τα κράτη φτιάχνουν ξανά νέες πολεμικές αφηγή-σεις κομμένες και ραμμένες στα μέτρα των σύγχρονων καιρών. Αναδιοργανώ-νουν την οικονομία τους και επινοούν νέες μεθόδους επιβολής της πειθαρχίας. Τελικά, ετοιμάζονται να απαιτήσουν και πάλι την συστράτευση του συνόλου της κοινωνίας, προκειμένου να ριχτούν στην μάχη.

Δημιουργώντας Πολεμικές Αφηγήσεις για τον Σύγχρονο Κόσμο

1. Η Δεκαετία του '90 και ο «Ανθρωπισμός»

Τρελός Σαντάμ, φαί στους πεινασμένους, αιμοδιψής Μιλόσεβιτς. Αυτοί δηλώνονταν δη-μόσια ως στόχοι την δεκαετία του '90, ενώ στην πραγματικότητα ξεκινούσε ο νέος πα-γκόσμιος πόλεμος.

Ο νέος παγκόσμιος πόλεμος, λοιπόν, ξεκίνησε από τις αρχές του 1990 και την πρώτη αμερικανική εισβολή στο Ιράκ. Και έκτοτε κλιμακώνεται. Ολοένα και περισσότερα κράτη ρίχνονται στο καμίνι της παγκόσμιας σύγκρουσης, καθένα για τα δικά του συμφέροντα, και ολοένα και περισσότερες περιοχές του πλανήτη αρπάζουν φωτιά. Όλες τους βρίσκονται πάντα σε άμεση γεωγραφική σχέση με την κορμική για τον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων ζώνη κάτω απ' την Ευρασία. Καθώς, λοιπόν, ο παγκόσμιος διακρατικός ανταγωνισμός κλιμακώνεται, τα κράτη έχουν, για μια ακόμη φορά στην παγκόσμια ιστορία, ανάγκη από αφηγήσεις. Αφηγήσεις ικανές για αρχή να εξοικειώσουν τους υπηκόους τους με την ιδέα ότι ο πόλεμος δεν είναι κάτι που ανήκει στο παρελθόν και στην συνέχεια ικανές να τους πείσουν να στερηθούν και, αν χρειαστεί, να σκοτώσουν ή να πεθάνουν, ήσυχα και χαμογελαστά. Και παράγονται τέτοιες αφηγήσεις, με το κιλό, τριάντα χρόνια τώρα. Γεννήθηκαν μαζί με το εναρκτήριο λάκτισμα της νέας παγκόσμιας σύγκρουσης που ήταν ο Πρώτος Πόλεμος του Κόλπου, κορυφώθηκαν τον «καιρό της πανδημίας» και, αρχής γενομένης από την σύρραξη στην Ουκρανία, γίνονται πιο σαφείς και πιο ξεκάθαρες.

Αλλά ας μην προτρέχουμε. Πίσω στα '90s. Τα δυτικά κράτη είχαν προσπαθήσει τις περασμένες δεκαετίες να πείσουν τις κοινωνίες τους ότι οι εποχές των μεγάλων πολέμων παρήλθαν ανεπιστρεπτί. Την ίδια στιγμή, ακριβώς τα δυτικά κράτη ετοιμάζονταν να ξεκινήσουν τον επόμενο μεγάλο πόλεμο. Και προκειμένου να το κάνουν εφηύραν την έννοια του «ανθρωπισμού». Για να το θέσουμε με περισσότερα λόγια: ο «ανθρωπισμός», ήταν η αφήγηση που επιλέχθηκε προκειμένου ο νέος παγκόσμιος πόλεμος να ξεκινήσει κανονικά και με τα όλα του και την ίδια στιγμή τα έθνη-κράτη που συμμετείχαν σε αυτόν να μπορούν να προσποιούνται ότι μόνο αυτό δεν συμβαίνει. Αυτά ακριβώς τα έθνη-κράτη υποκρίνονταν επί μία δεκαετία ότι κυνηγούν μουρλούς δικτάτορες ή ότι τρέχουν να ταΐσουν τους πεινασμένους και να παρηγορήσουν τους κατατρεγμένους, ενώ στην πραγματικότητα είχαν ριχτεί για τα καλά στη μάχη που λάμβανε χώρα ακριβώς στην εύφλεκτη γειτονιά του πλανήτη για την οποία έχουμε ήδη κάνει λόγο μπόλικες φορές.

Σκεφτείτε πάλι ορισμένα επεισόδια από την δεκαετία του '90: το Ιράκ βυθίστηκε στο χάος και παραμένει διαλυμένη χώρα μέχρι σήμερα, επειδή, σύμφωνα με τον τότε πρόεδρο των ΗΠΑ Τζωρτζ Μπους, «ο Σαντάμ Χουσεΐν βίασε, λεηλάτησε και καταλήστευσε συστηματικά ένα μικροσκοπικό κράτος»² κι αλίμονο αν ο δυτικός κόσμος επέτρεπε τέτοιες τσογλανιές. Δύο χρόνια αργότερα, η Σομαλία έφαγε εισβολή από ένα σωρό κράτη τα οποία απ' ό,τι έλεγαν είχαν «έναν και μόνο σκοπό, να ταΐσουν τους πεινασμένους»,³ διότι ως γνωστόν αν μείνει κάνα στομαχάκι άδειο στην άλλη άκρη του κόσμου δεν κοιμόμαστε ήσυχοι. Το 1999 στην Σερβία και στο Κόσοβο έβρεχε μπόμπες, αφού αν το NATO δεν είχε προβεί σε αυτήν την κίνηση τότε ο τρελός ο Μιλόσεβιτς «θα αναγνώριζε την ολιγωρία μας ως άδεια να σκοτώσει».⁴

Φυσικά, μην τυχόν σας μπερδέψει που παρακολουθούμε εδώ τα λόγια των Αμερικανών προέδρων. Κάθε έθνος-κράτος που σέβεται τον εαυτό του χρησιμοποιούσε την αφήγηση του ανθρωπισμού, προκειμένου να χωθεί στην παγκόσμια σύγκρουση με βάση τα δικά του συμφέροντα.⁵ Το δικό μας, για παράδειγμα, πολύ χάρηκε που μπόρεσε να προσφέρει την βάση της Σούδας και κάτι εκατοντάδες στρατιώτες στον Πρώτο Πόλεμο του Κόλπου γιατί όπως ανακοίνωνε δια στόματος Κωνσταντίνου Μητσοτάκη «πάντα ήμασταν ξεκάθαρα αντίθετοι με την επιθετικότητα γιατί η ξένη κατοχή καταστρέφει ολοκληρωτικά την ελευθερία».⁶

Αξίζει να σημειώσουμε ακόμα, ότι την στιγμή που ο διακρατικός ανταγωνισμός οξυνόταν εκ νέου και τα κράτη το συγκάλυπταν επιμελώς πίσω από τις ανθρωπιστικές αφηγήσεις, η αριστερά έβαλε κι αυτή το χεράκι της προκειμένου η κατάσταση να συσκοτιστεί ακόμη περισσότερο. Αναφερόμαστε φυσικά στις θεω-

ρίες περί παγκοσμιοποίησης και στο κίνημα εναντίον τους, σύμφωνα με τις οποίες τα έθνη-κράτη δεν υπήρχαν πια, είχαν αντικατασταθεί από υπερεθνικά διευθυντήρια με παράξενα αρκτικόλεξα για όνομα κι απέναντι σε αυτούς τους εχθρούς ήταν που έπρεπε να αντισταθούμε. Οπότε την ώρα ακριβώς που ο νέος παγκόσμιος πόλεμος ξεκινούσε και τα έθνη-κράτη αναδύονταν στο προσκήνιο, οι αριστεροί διοργάνωναν «μεγαλειώδεις διαδηλώσεις» και μας καλούσαν να ντυθούμε ντομάτες και να παρακαλέσουμε για λίγο ακόμα κράτος. Τρομερή σύμπτωση, δεν νομίζετε;⁷

Όπως και να 'χει, ο «ανθρωπισμός» έκανε την δουλειά του επί μία δεκαετία. Η παγκόσμια διακρατική σύγκρουση ξεκίνησε, οι υπήκοοι των δυτικών κρατών άρχισαν κι αυτοί να εξοικειώνονται με την ιδέα ότι ο πόλεμος δεν είναι κάτι που ανήκει στο παρελθόν και η όλη διαδικασία συγκαλύφθηκε αριστοτεχνικά πίσω από τον Σαντάμ, τον Μιλόσεβιτς και τα πεινασμένα παιδάκια.

2. Η «Μάχη κατά της Τρομοκρατίας» και η νέα χιλιετία

Πόλεμος κατά της τρομοκρατίας: δηλαδή όξυνση του διακρατικού ανταγωνισμού στο εξωτερικό, υποτίμηση, ρουφιανιά και μπάτσος στο εσωτερικό.

Αλλά ο διακρατικός ανταγωνισμός κλιμακωνόταν και αποκτούσε τέτοια έκταση και ένταση που ολοένα και περισσότερο οι δυτικές κοινωνίες έπρεπε να βάλουν για τα καλά στο λεξιλόγιό τους τον «πόλεμο», όχι ως σκόρπιες επιχειρήσεις, αλλά ως διαρκή πραγματικότητα. Έπρεπε επίσης να προετοιμαστούν για θυσίες. Οπότε, με την αυγή της νέας χιλιετίας, μια καινούρια αφήγηση ήρθε να αναζωογονήσει την πολεμική προετοιμασία των εθνών-κρατών ανά τον κόσμο. Ήταν η «τρομοκρατία» και η μάχη εναντίον της. Αυτή θα συνόδευε την νέα φάση της παγκόσμιας σύγκρουσης και ήρθε στο προσκήνιο με πάταγο (κυριολεκτικά) την ημέρα της πτώσης των Δίδυμων Πύργων, την 11η Σεπτεμβρίου του 2001.

Και πράγματι, η «μάχη κατά της τρομοκρατίας» έπαιξε κι αυτήν τον ρόλο της θαυμάσια. Από την μία, τα δυτικά κράτη μπορούσαν πλέον να δηλώνουν ανοιχτά ότι εμπλέκονται σε κάποιου είδους πόλεμο κι αυτός ο πόλεμος δεν επρόκειτο να τελειώσει σύντομα, οπότε οι υπήκοοι θα έπρεπε να δείξουν κατανόηση και να δώσουν την συγκατάθεσή τους, γιατί όχι να χειροκροτήσουν κιόλας. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, τέτοια πράγματα λέγονταν ως εξής: «αυτή η σταυροφορία, αυτός ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, θα πάρει αρκετό χρόνο. Και ο αμερικανικός λαός θα πρέπει να κάνει υπομονή».⁸ Την ίδια στιγμή, το ίδιο το κατασκευάσμα της τρομοκρατίας, που παρουσιάστηκε ως ένα χαλαρό δίκτυο οργανώσεων και παλαβών με

μούσια που μπορούσε να κρύβεται σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, ήταν ο ιδανικός εκθρόνος προκειμένου να γίνουν στρατιωτικές επεμβάσεις κυριολεκτικά οπουδήποτε επιθυμούσαν οι «πολέμιοι του ανορθολογισμού». Και φυσικά, αυτοί δεν επιθυμούσαν να επέμβουν πουθενά αλλού παρά στην πλατιά ζώνη κάτω από την Ρωσία και την Κίνα, εκεί ακριβώς που μαίνεται ο νέος παγκόσμιος πόλεμος τριάντα χρόνια τώρα. Για την πραγματική φύση ακριβώς αυτού του παγκοσμίου πολέμου, ωστόσο, μπορούσαν να εξακολουθούν να σιωπούν. Και παράλληλα η διάλυση του Ιράκ συνεχιζόταν απρόσκοπτα, το Αφγανιστάν παραδιδόταν και αυτό στις φλόγες παρασύροντας πότε-πότε το Πακιστάν και πάει λέγοντας.

Από την άλλη, με όχημα την αφήγηση περί «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» τα δυτικά κράτη μπορούσαν να αναδιοργανώνουν το εσωτερικό τους. Μπορούσαν να ζητούν από τους πολίτες τους όχι απλά να κοιτάνε την πολεμική προσπάθεια χαμογελώντας, αλλά να συμμετέχουν κάνοντας, μικρές για αρχή, θυσίες. Για παράδειγμα, μετά την 11η Σεπτεμβρίου, το ενδεχόμενο μιας νέας απροειδοποίητης τρομοκρατικής επίθεσης στην καρδιά οποιασδήποτε δυτικής μητρόπολης,⁹ άνοιξε τον δρόμο προκειμένου τα χακί να βγουν ξανά στους δρόμους κι οι πάντες να εξοικειωθούν με την όψη τους, προκειμένου να διευρυνθούν σε τεράστιο βαθμό οι λειτουργίες των αστυνομικών μηχανισμών, προκειμένου να υποτιμηθούν μέχρις εσχάτων οι μετανάστες εργάτες. Στην περίπτωση της Αμερικής, για παράδειγμα, «δεν ήταν μόνο ότι οι ένοπλες δυνάμεις εισέβαλλαν στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, αλλά ότι το ένοπλο προσωπικό στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών ανασυντάχθηκε και απέκτησε νέα, μεγαλύτερη ισχύ. Ανά ολόκληρη την χώρα, τα αεροδρόμια, τα τούνελ, οι σταθμοί λεωφορείων, τα Αμερικανικά μνημεία, όλα είχαν μόνιμους φρουρούς».¹⁰ Κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο, μπάτσοι και στρατός πλημμύρισαν τους δρόμους και των υπόλοιπων κρατών που «μάχονταν τον ανορθολογισμό». Αυτή η μάχη απαιτούσε, δηλαδή, μικρές θυσίες: λίγους περισσότερους ελέγχους, λίγο μεγαλύτερη δυσκολία στην ελεύθερη μετακίνηση, λίγο διαρκέστερη επιτήρηση, λίγο πιο χακί καθημερινότητα.

3. Το Ξέσπασμα της Καπιταλιστικής Κρίσης, τα «Λαμόγια» και οι «Κακοί Ξένοι»

Τα αφεντικά ελεγαν ταυτόχρονα «κρίση-χρέους», «λαμόγια», «ΔΝΤ» και «γεωπολιτική». Δηλαδή οι υπαίτιοι βρίσκονταν όλοι εκτός του έθνους και η στρατηγική για την νέα εποχή θα ξεδιπλωνόταν σε μεγάλο βαθμό και εκτός των συνόρων.

Οπότε η παγκόσμια σύγκρουση οξυνόταν και η συμμετοχή των επιμέρους κοινωνιών σε αυτήν κλιμακωνόταν παράλληλα με τις απαιτήσεις για στερήσεις να πληθαίνουν. Ήταν αυτή ακριβώς η διαδικασία που απ' το ξέσπασμα της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης, στα τέλη της δεκαετίας του 2000, και έπειτα, πήρε νέα τροπή με την εξής έννοια: μπορεί η φύση της κρίσης να ήταν πράγματι παγκόσμια, αλλά το κάθε έθνος-κράτος έκανε τους δικούς του λογαριασμούς απέναντί της.¹¹ Και κατά βάση οι λογαριασμοί είχαν τις εξής δύο όψεις: από την μία το κάθε έθνος-κράτος προέβη σε αυτό που οι οικονομολόγοι ονομάζουν «εσωτερική υποτίμηση» κι εμείς το ονομάζουμε κλωτσιές στα μούτρα της εργατικής τάξης προκειμένου να ενισχύσουν την διεθνή

τους θέσει τ' αφεντικά. Από την άλλη, το κάθε έθνος-κράτος, χρησιμοποιώντας μάλιστα ως εργαλείο την «εσωτερική υποτίμηση», δηλαδή τα κλωτσιές, προσπάθησε να συμμετέχει στην παγκόσμια σύγκρουση προκειμένου να εξαγεί την κρίση του στα μούτρα των διπλανών με τρόπους διόλου ειρηνικούς. Κι έτσι αυτό που ονομάζεται «εμπορικός πόλεμος» φούντωνε καθώς διακρατικές συμφωνίες κατέληγαν σε αδιέξοδα και μετατρέπονταν σε εκβιασμούς και παραδοσιακές συμμαχίες εμφορούνταν από ολοένα και μεγαλύτερη καχυποψία. Την ίδια στιγμή, φούντωνε εξίσου κι αυτό που αν μη τι άλλο άλλο ονομάζεται «κανονικός πόλεμος», καθώς ένα σωρό νέα κράτη παραδίδονταν στις φλόγες, όπως η Λιβύη, η Υεμένη και η Συρία που ήρθαν να προστεθούν στην λίστα πλάι στο Ιράκ και το Αφγανιστάν για τα οποία άλλωστε τίποτα δεν είχε τελειώσει.

Φυσικά, νέες αφηγήσεις αναδύθηκαν για να συνοδεύσουν αυτή την καινούρια φάση του παγκοσμίου πολέμου. Όλο και περισσότερο, οι αφηγήσεις αυτές ήταν εθνικές, όπως κι η αντιμετώπιση της κρίσης, κι όχι κοινό κτήμα κάποιου τάχα ενωμένου συνασπισμού κρατών, όπως η Δύση ή η Ευρωπαϊκή Ένωση. Όλο και περισσότερο, οι θυσίες στις οποίες κατέληγαν αυτές οι αφηγήσεις γίνονταν με σκληρό τρόπο αισθητές σε επίπεδο καθημερινότητας. Τελικά, όλο και περισσότερο, οι αφηγήσεις είχαν στο επίκεντρό τους την προετοιμασία για συμμετοχή στον πόλεμο, δίχως πολλές-πολλές προφάσεις.

Στην δική μας μεριά του κόσμου, τα ντόπια αφεντικά φρόντισαν να παράξουν τόνους απ' αυτές τις εθνικές αφηγήσεις. Η παγκόσμια καπιταλιστική κρίση ονομάστηκε «κρίση χρέους» κι οι φταίχτες για όσα δεινά λάμβαναν χώρα στην «καπνισμένη Ελλάδα» ήταν από την μία τα «λαμόγια» κι από την άλλη οι ξένοι κι οι μηχανισμοί τους, πάντως σίγουρα βρίσκονταν έξω από το έθνος. Από τον Τσοχατζόπουλο ως την τρόικα και την Άνγκελα Μέρκελ, η φτωχή μας χώρα ξεζουμιζόταν από εξωτερικές δυνάμεις παρά τις ηρωικές προσπάθειες των πολιτικών ηγετών της και της εγχώριας αριστεράς. Αυτή ήταν η αφήγηση προκειμένου να φάμε στη μάπα όλα όσα ακολούθησαν την ανακοίνωση της Ελλάδας ότι προσφεύγει στους διεθνείς μηχανισμούς στήριξης. Οι μισθοί κόπηκαν στη μέση, το κόστος ζωής αυξήθηκε με χίλιους-δυο τρόπους, η αγορά εργασίας προσέγγισε όσο περισσότερο ήταν δυνατόν την Κόλαση του Δάγνη και για καμία απ' όλες αυτές τις στερήσεις και τις θυσίες δεν έπρεπε να κατηγορήσουμε τα ελληνικά αφεντικά και το ελληνικό κράτος. Όχι, αποτελούσαν όλες αποτέλεσμα της ανεύθυνης στάσης των «λαμογιών» με τα σκοτεινά συμφέροντα και της ανάλγητης στάσης των εταίρων και έπρεπε να τις υπομείνουμε αδιαμαρτύρητα καθώς οι αρμόδιοι έκαναν τα πάντα για να ανακτήσουμε την εθνική μας αξιοπρέπεια.

Εν τω μεταξύ οι αρμόδιοι έκαναν ακριβώς αυτό που περιγράψαμε αρχικά. Χρησιμοποιούσαν την εσωτερική υποτίμηση, δηλαδή τις κλωτσιές στην μούρη της εργατικής τάξης, προκειμένου να ενισχύσουν όσο μπορούσαν την διεθνή τους θέση και άρα να προσπαθήσουν να εξαγουν κάποια από τα προβλήματά τους στους ανταγωνιστές τους. Αλλά, ταυτόχρονα, δεν έμεναν μόνο στο να μας κάνουν τον βίο αβίωτο. Απ' την πρώτη στιγμή που ξέσπασε η κρίση, το ελληνικό κράτος διαμήνυε σε όλους τους τόνους ότι η στρατηγική του για την δύσκολη αυτή εποχή, θα περιλάμβανε ακόμη περισσότερες περιπέτειες εκτός των συνόρων. Ότι θα ριχνόταν με τα μπουνιά στην παγκόσμια διακρατική σύγκρουση που ήδη έχουμε περιγράψει και θα προσπαθούσε να αποκομίσει τα μέγιστα από αυτήν.

Κι έτσι πλάι στον «ανυποχώρητο αγώνα ενάντια στα μνημόνια και τους δανειστές» ξεπήδησε στον δημόσιο λόγο η έννοια της γεωπολιτικής. Ευθύς εξαρχής, τα δύο ήταν συνδεδεμένα. Τόσο συνδεδεμένα, που ο τότε πρωθυ-

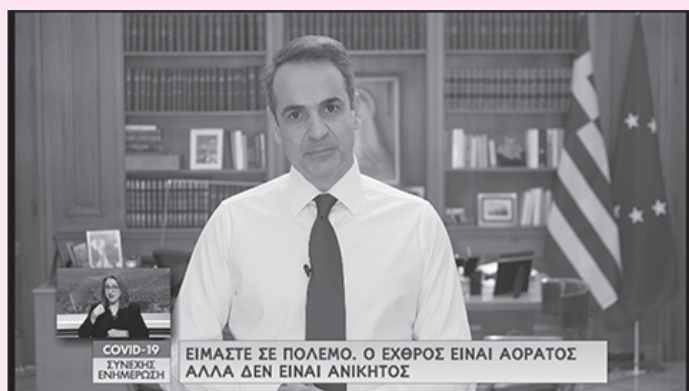

πουργός της χώρας, Γιώργος Παπανδρέου, την στιγμή που έπρεπε να ανακοινώσει κάτι ανάλογο του «δυστυχώς επωχεύσαμεν» επέλεξε να το κάνει από το Καστελόριζο, τον μετέπειτα ακρογωνιαίο λίθο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο. Τόσο συνδεδεμένα που έκτοτε το καθημερινό μας λεξιλόγιο εμπλουτίστηκε με το ζόρι με πολεμικές έννοιες όπως η ΑΟΖ, η υφαλοκρηπίδα, οι υπερπτήσεις και ένα σωρό άλλες μαλακίες που το ελληνικό κράτος χρησιμοποιούσε στον ανταγωνισμό του με κάθε πιθανό εχθρό. Τόσο συνδεδεμένα που από την Συρία μέχρι την Υεμένη το ελληνικό κράτος υπήρξε ένας από τους πιο πρόθυμους συμμετέχοντες.¹²

Το νόημα είναι απλό: χώρα από το να υποτιμά την δική του εργατική τάξη με πρωτοφανή ταχύτητα, το ελληνικό κράτος επιτάχυνε παράλληλα και την εμπλοκή του στην παγκόσμια σύγκρουση. Αυτή ήταν η διπλή του στρατηγική απέναντι στην παγκόσμια καπιταλιστική κρίση. Και προκειμένου να έρθει εις πέρας αυτή η διπλή του στρατηγική, τεράστιες στερήσεις επιβλήθηκαν σε όλους εμάς επί δέκα και βάλε έτη. Καθώς η βιαιότητα του σχεδίου αυτού ξεδιπλωνόταν, η αφήγηση με την οποία το ελληνικό κράτος μάς τάισε με το ζόρι για να κάτσουμε ήσυχα και να φάμε την βιαιότητα στη μάπα δίχως κих, ήταν όπως την περιγράψαμε παραπάνω: η αναπάντεχη οικονομική κρίση κι οι ανεξήγητες συνέπειές της έχουν χτυπήσει την Ελλάδα για τα καλά και κανείς δεν είναι πραγματικά διατεθειμένος να την βοηθήσει, αντιθέτως υπάρχουν κάτι λαμόγια που της πίνουν το αίμα και κάτι κακοί ξένοι που την επιβουλεύονται και προσπαθούν να επωφεληθούν απ' την δυσχερή οικονομική της κατάσταση. Άρα για να σταθεί στα πόδια της ξανά η Ελλάδα, πρέπει όλοι να κάνουμε θυσίες: να βλέπουμε τους μισθούς μας και τις ζωές μας να κατρακυλάνε και να το βουλώνουμε, εκτός απ' τις στιγμές που αντικρίζουμε F-16, οπότε και θα πρέπει να χειροκροτάμε. Η υπομονή μας κι η πίστη μας στην ισχύ του ελληνικού κράτους θα μας βγάλουν από την δύσκολη θέση.

Παράλληλα, η ίδια ακριβώς διαδικασία λάμβανε χώρα σε όλα ανεξαιρέτως τα έθνη-κράτη, όχι μονάχα στο ελληνικό. Οι αιτιολογίες κι οι προφάσεις μπορεί να διέφεραν. Αλλά τα σημαντικά ήταν ίδια: η εργατική τάξη έτρωγε κλωτσιές και τα αφεντικά γυάλιζαν τα κανόνια τους.

4. Η «Πανδημία» δηλαδή η Κορύφωση των Πολεμικών Αφηγήσεων

Η λέξη που επιλέχθηκε προκειμένου να περιγραφεί το πείραμα «πανδημία» ήταν ο πόλεμος. Καθόλου τυχαίο, κατά την γνώμη μας.

Τα τελευταία δύο χρόνια, αυτή η διαδικασία ήταν που κορυφώθηκε. Τα κράτη χρησιμοποίησαν τον «ιό» προκειμένου να οξύνουν τον πόλεμο με τους ανταγωνιστές τους και να επιταχύνουν την «εσωτερική υποτίμηση». Σκεφτείτε το: από τότε που ξεκίνησε ο «πόλεμος με τον αόρατο εχθρό»,¹³ έκλεισαν σύνορα, απαγορεύτηκαν εμπορεύματα και εφαρμόστηκαν ένα σωρό μέτρα. Το κάθε κράτος

φρόντιζε ώστε να επωφελείται το ίδιο από το κλείσιμο των συνόρων του, από την απαγόρευση εμπορευμάτων των αντιπάλων, από την εφαρμογή μέτρων που θα ενίσχυαν την θέση του και θα δυσκόλευαν τους εχθρούς του. Κι έτσι ο ιός αποτέλεσε την αφήγηση με την οποία τα κράτη ρίχτηκαν σε αυτή τη νέα φάση του πολέμου και όλα τα μέτρα που τον συνόδευσαν δεν ήταν παρά όπλα στον οικονομικό πόλεμο που επί δύο χρόνια διεξήγαγαν λυσσαλέα αναμεταξύ τους.

Φυσικά, ο «πόλεμος με τον αόρατο εχθρό» ως αφήγηση είχε κι εσωτερικές λειτουργίες που οι προκάτοχοι του, ο «ανθρωπισμός», η «τρομοκρατία», οι «κακοί ξένοι», ούτε να φανταστούν δεν θα μπορούσαν. Οι κοινωνίες μας άλλαξαν ριζικά: εκπαιδεύθηκαν να καταπίνουν αμάσπη όποια μπαρούφα ξεφουρνίσουν οι εκάστοτε ειδικοί και έπειτα να επιδεικνύουν όση πειθαρχία τους ζητηθεί. Έμαθαν να κλείνονται σπίτι αδιαμαρτύρητα, να επικοινωνούν μονάχα μέσω καλωδίων και να θεωρούν τους μπάτσους που περιφρουρούν τον εγκλεισμό «αναγκαία συνθήκη για το κοινό καλό». Διδάχθηκαν ότι το κράτος μπορεί να αποφασίζει ποιες περιοχές της οικονομικής ζωής επιτρέπεται να λειτουργούν, ποιες όχι και με τι όρους. Τελικά παρέδωσαν κάθε δυνατότητα αυτόνομης σκέψης και ετοιμάστηκαν να υπομείνουν θυσίες και στερήσεις.

Η αφήγηση περί «πανδημίας» τα εξασφάλισε όλα τα παραπάνω. Εξασφάλισε ότι τα κράτη θα εντείνουν την παγκόσμια σύγκρουσή τους με καύσιμο τα τομάρια μας και ότι εμείς θα έχουμε λόγους να κλειστούμε σπίτι, να το βουλώσουμε, να απολυθούμε δίχως άchna, να διακόψουμε τις κοινωνικές μας σχέσεις. Λόγους να στερηθούμε. Τελικά η αφήγηση περί πανδημίας ήταν η τελευταία λέξη σε μια μακρά διαδικασία κατασκευής αφηγήσεων. Η διαδικασία αυτή διαρκεί όσο κι η τελευταία πλανητική σύγκρουση. Με άλλα λόγια ξεκινά την δεκαετία του '90 και εντείνεται ασταμάτητα έκτοτε για να κορυφωθεί τα τελευταία δύο χρόνια. Καθόλη αυτήν την μακρόχρονη πορεία, τα έθνη-κράτη ρίχνονται με ολοένα και μεγαλύτερη ένταση στο καμίνι του διακρατικού ανταγωνισμού, πότε με οικονομικά μέσα, πότε με κανονικά όπλα, πότε και με τα δύο ταυτόχρονα. Και καθώς η σύγκρουσή τους οξύνεται, ζητάνε την συμμετοχή μας. Δεν ζητούν να αρπάξουμε μια ξιφολόγη και να τρέξουμε στα χαρακώματα των αντιπάλων. Ζητούν να έχουμε λόγους να στερούμαστε, να το βουλώνουμε και αν χρειαστεί ακόμα και να πεθάνουμε. Ζητούν η κοινωνία ολόκληρη να είναι προετοιμασμένη να συμμετέχει στον πόλεμο με έναν σωρό τρόπους. Κι όσο αυτός ο πόλεμος οξύνεται, τόσο φτιάχνουν νέες αφηγήσεις για να το πετύχουν.

Στην πιο πρόσφατη εκδοχή τους, μετά την πανδημία κι από τότε που ξεκίνησε η σύρραξη στην Ουκρανία, οι αφηγήσεις αυτές έχουν πάρει την πιο σαφή τους μορφή. «Ο ελεύθερος κόσμος συγκρούεται με την αυταρχική Ανατολή»,¹⁴ μας λένε. «Θα απαιτηθούν θυσίες για τον ελεύθερο κόσμο»,¹⁵ μας λένε. Κι εννοούν ότι μια ακόμα καινούρια φάση του παγκόσμιου πολέμου έχει ήδη ξεκινήσει. Ότι έχει πρωτόγνωρη ένταση κι άρα η συμμετοχή κάθε έθνους-κράτους σε αυτήν θα απαιτεί καθολική συστράτευση και εθνική συνοχή από μπετόν αρμέ. Είδαμε ότι αυτή η συστράτευση κι αυτή η συνοχή χτίζονται τριάντα χρόνια τώρα, δυστυχώς με αξιοθαύμαστα αποτελέσματα. Τελικά, αν υπήρξαν ποτέ κοινωνίες έτοιμες για πόλεμο αυτές είναι οι δικές μας. Το έχουν εξασφαλίσει αυτό οι πολεμικές αφηγήσεις των τελευταίων τριάντα ετών. Και παράλληλα τα αφεντικά μας έχουν εξασφαλίσει να μην μένουν μόνο στο επίπεδο των αφηγήσεων. Ετοιμάζουν οικονομίες κατάλληλες για καιρούς πολέμου και τρόπους πειθαρχήσεως για να τις συνοδεύουν. Με αυτά τα δύο θα ασχοληθούμε παρακάτω.

Οικοδομώντας Πολεμικές Οικονομίες εν Καιρώ Κρίσης

Η πολεμική προετοιμασία, λοιπόν, των εθνών-κρατών δεν εξαντλείται στο ιδεολογικό επίπεδο. Γιατί εκτός των άλλων, τα κράτη μετασχηματίζουν επί δεκαετίες την οικονομική τους λειτουργία ώστε να παίρνει μορφές ταιριαστές για καιρούς πολεμικούς, όπως ακριβώς είδαμε στην προηγούμενη ενότητα ότι έκαναν και κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου.

Η διαδικασία έχει όνομα: είναι το χτίσιμο μιας πολεμικής οικονομίας. Τα αφεντικά και τα κράτη έχουν πείρα εκατονταετίας σ' αυτήν την διαδικασία που λαμβάνει χώρα κατεξοχήν σε εθνικό επίπεδο γιατί από τη φύση της είναι εχθρική προς κάθε άλλη κρατική οντότητα πέρα απ' αυτήν που την επιτελεί. Από το ξέσπασμα της κρίσης και μετά, η πείρα αυτή χρησιμοποιήθηκε προκειμένου η ίδια διαδικασία να συντελεστεί με πατημένο το γκάζι σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη του κόσμου. Για τους δικούς μας σκοπούς θα εστιάσουμε στο ελληνικό κράτος.

Προτού προχωρήσουμε, όμως, ας ρίξουμε ακόμη μια ματιά σε εκείνον τον παλιό νόμο του 1937 που περιέγραφε πώς πρέπει να είναι μια πολεμική οικονομία. Θα μας φανεί εδώ εκ νέου χρήσιμος:

«Ρυθμίζεται εν επιστρατεύσει η οικονομική ζωή της χώρας, επιβάλλεται έλεγχος επί των πάσης φύσεως εισαγωγών και εξαγωγών, ρυθμίζεται αναγκαστικώς η παραγωγή, η κυκλοφορία και κατανάλωσις των πάσης φύσεως πόρων, αίρονται διατάξεις τινες των εργατικών Νόμων, επιβάλλονται διατιμήσεις επί των τιμών των προϊόντων και επί των ημερομισθίων, ως επίσης επιτάξεις και παντός είδους περιορισμοί χάριν των αναγκών του λαού και του Στρατού.»

Δώστε προσοχή, γιατί σχεδόν όλα τα βασικά συστατικά μιας πολεμικής οικονομίας βρίσκονται μέσα σε αυτές τις λίγες γραμμές. Πρώτον, ο κρατικός προστατευτισμός, δηλαδή ο σκληρός έλεγχος επί των εισαγωγών και των εξαγωγών που φυσικά έχει ως στόχο να βελτιώνει όσο είναι δυνατόν το εμπορικό ισοζύγιο, δηλαδή οι εξαγωγές να είναι όσο πιο κοντά στις εισαγωγές γίνεται. Δεύτερον, ο περιορισμός της κατανάλωσης, δηλαδή η αμείλικτη ρύθμιση του τι επιτρέπεται να καταναλωθεί, σε τι ποσότητα και τιμή, και η διαρκής προσπάθεια η κατανάλωση αυτή να τείνει όλο και περισσότερο προς το μηδέν. Εδώ υπάρχει και μια κρυφή όψη: περιορισμός της κατανάλωσης σημαίνει χρήμα που μένει συγκεντρωμένο στις τράπεζες, άρα θα μπορούσαμε και να ονομάσουμε τον περιορισμό της νομισματικής κυκλοφορίας απλά καταναγκαστικό δανεισμό στις τράπεζες, για να είμαστε ξεσηκωμένοι. Τρίτον και γενικότερο, η συνολική ανάθεση της οικονομικής ζωής μιας χώρας στον κρατικό μηχανισμό. Τέρμα οι μπαρούφες περί αόρατου χεριού της αγοράς και οικονομικών νόμων, τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στην πολεμική οικονομία τον έχει το κράτος, οπότε αν πει ότι οι τιμές ανεβαίνουν θα ανεβαίνουν, αν πει ότι οι μισθοί πέφτουν θα πέφτουν.

Με αυτά κατά νου, αναλογιστείτε την εξέλιξη της οικονομικής ζωής στην χώρα μας, ας πούμε τα τελευταία δέκα χρόνια. Υπάρχει έστω και μια από αυτές τις αλλαγές που να μην την έχουμε φάει στη μάπα; Όχι, δεν υπάρχει. Αλλά επειδή δεν είμαστε στο 1937 και τα αφεντικά μας δεν συνηθίζουν να μιλάνε πλέον τόσο ανοιχτά όσο έκαναν με εκείνον τον ξεχασμένο νόμο, θα πρέπει να εντοπίσουμε αυτές τις αλλαγές να μπαίνουν σχετικά ανεπαίσθητα στην ζωή μας κι έπειτα να εντείνονται σταδιακά μέχρι την κορύφωσή τους που συνέβη, φυσικά, τα τελευταία δύο χρόνια που «πολεμούσαμε τον αόρατο εχθρό».

Στήριξη του εμπορικού ισοζυγίου με το ζόρι; Έχουμε! Πάνε περισσότερα

από δέκα χρόνια που ο δημόσιος λόγος έχει πλημμελήσει από ένα σωρό καμπάνιες σχεδιασμένες να μας πιπιλάνε το μυαλό ώστε να αγοράζουμε ελληνικά προϊόντα και να καταναλώνουμε ό,τι μαλακία φτιάχνεται εντός των συνόρων λες και είναι νέκταρ και αμβροσία. Ο στόχος είναι απλός, καθώς ένας «νέος αγοραστικός πατριωτισμός» έχει γεννηθεί με ανυπολόγιστες συνέπειες για τις πολυεθνικές που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας αλλά και με κέρδη για τις ελληνικές επιχειρήσεις.¹⁶ Οπότε δώστου άρθρα για τις ευεργετικές ιδιότητες του χαρουπιού που άλλωστε όπως λένε οι Κρητικοί «μας έσωσε στον πόλεμο»,¹⁷ δώστου προπαγάνδα για να πειστούμε ότι μέχρι και το νεράτzi είναι νόστιμο αρκεί να φυτρώνει εντός συνόρων,¹⁸ δώστου αντί για τεκίλα «μεκίλα» από φραγκόσυκο, η οποία είναι έτοιμη να κάνει διεθνή καριέρα,¹⁹ οπότε όχι απλά δεν θα αγοράζουμε την ξενόφερτη αλλά μπορεί να καταφέρουμε να πουλήσουμε την δικιά μας και σε κανέναν άλλον καπημένο.

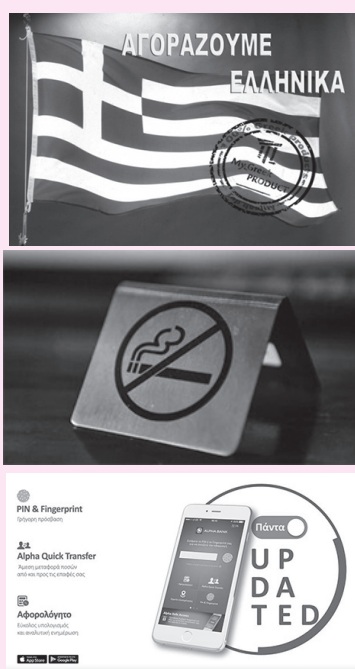
Το πράγμα δεν σταματάει φυσικά εκεί. Πάνε επίσης περισσότερα από δέκα χρόνια που έχει ξεκινήσει η περίφημη αντικαπιταλιστική εκστρατεία, δηλαδή η απαγόρευση τσιγάρου στους δημόσιους χώρους.²⁰ Δεν είναι δύσκολο να κάνει κανείς τη σύνδεση εδώ με το εμπορικό ισοζύγιο: μαγαζί χωρίς τσιγάρο σημαίνει λιγότεροι πελάτες γιατί ένα ποσοστό των καπνιστών θα αφαιρεθεί εκ των πραγμάτων, άρα λιγότερη κατανάλωση στην βραδινή διασκέδαση, έναν κλάδο που βασίζεται κατεξοχήν στα εισαγόμενα προϊόντα. Επίσης, μια δεκαετία έχει περάσει από τότε που ξεκίνησαν να μας τα πρήζουν με ατάκες του τύπου «με το ποδήλατο πάω πιο γρήγορα [...] εξοικονομώ περί τα πέντε ευρώ την ημέρα και αθλούμαι»²¹ ενώ το πραγματικό νόημα της ολοένα και επιτακτικότερης εγκατάλειψης του αυτοκινήτου είναι ο περιορισμός στις εισαγωγές και την κατανάλωση καυσίμων. Αυτοί και άλλοι ένα σωρό τρόποι έχουν τεθεί σε λειτουργία προκειμένου να εξαναγκαστούμε να στηρίξουμε το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με το ζόρι.

Περιορισμό της κατανάλωσης και καταναγκαστικό δανεισμό των χρημάτων μας στις τράπεζες έχουμε; Έχουμε κι απ' αυτά! Η ίδια η απαγόρευση του καπνίσματος που σχολιάσαμε παραπάνω, χώρια που μειώνει τις εισαγωγές, μειώνει και την συνολική κυκλοφορία χρήματος που είναι συνδεδεμένη με την νυχτερινή ζωή. Αλλά έχουν γίνει και δραστηκότερα βήματα. Πάρτε για παράδειγμα τον δικαρκή βομβαρδισμό μας με «τα πλεονεκτήματα της χρήσης πλαστικού χρήματος» που είναι «πολλά για τον πολίτη όσο και για το κοινωνικό σύνολο»²² και τις φορολογικές ρυθμίσεις που απαιτούν ένα ποσοστό των ετήσιων δαπανών να γίνονται με ηλεκτρονικά μέσα προκειμένου να αποφευχθούν κυρώσεις.²³ «Πλαστικό χρήμα» και «ηλεκτρονικές συναλλαγές» δεν σημαίνει τίποτα άλλο από λεφτά που κανείς δεν παίρνει ποτέ στα χέρια του και παραμένουν αναγκαστικά δανεισμένα στις τράπεζες. Οι ίδιοι οι μισθοί μας υπόκεινται με το ζόρι σε αυτήν ακριβώς την διαδικασία, αφού η καταβολή τους πρέπει να γίνεται βάσει νόμου²⁴ σε αυτό που ονομάζεται «λογαριασμός μισθοδοσίας», δηλαδή να πηγαίνει κατευθείαν από το αφεντικό στην τράπεζα και εμείς να το βλέπουμε μονάχα από το ebanking. Παρεμπιπτόντως, οι αρμόδιοι δεν διστάζουν καν να χαρακτηρίσουν το ebanking «μια τράπεζα στην τσέπη μου»²⁵ επιβεβαιώνοντας ότι θέλουμε-δεν θέλουμε εκεί θα συγκεντρώνεται το χρήμα και καλά θα κάνουμε να το συνηθίσουμε. Τα παραδείγματα περιορισμού της κατανάλωσης είναι πολλά κι ο χώρος μας περιορισμένος. Οπότε θα αφήσουμε προς το παρόν ασχολίαστη την κοστολόγηση της πλαστικής σακούλας και την μείωση που επιβάλλει στα αλόγιστα ψώνια όπως και το πέσιμο με αστυνομικούς όρους στα Εξάρχεια και το τεράστιο πλήγμα που επέφερε στην νυχτερινή διασκέδαση.

Ε, αφού τα πάμε καλά από στήριξη του εμπορικού ισοζυγίου και αναγκαστικό δανεισμό στις τράπεζες, σιγά μην δεν είχαμε τελικά και το βασικότερο συστατικό της πολεμικής οικονομίας, την συνολική υπαγωγή της οικονομικής ζωής στις

κρατικές προσαγές. Από το ξέσπασμα της κρίσης και μετά, η υπαγωγή αυτή είχε ίσως τα πιο αισθητά αποτελέσματα στην ζωή μας: οι μισθοί κόπηκαν στο μισό ξανά και ξανά με κρατικά διατάγματα μέχρι που κατέληξαν να μην φτάνουν ούτε για τα βασικά, ενώ τα αφεντικά μας απελευθερώθηκαν σταδιακά από κάθε τυπικό φραγμό και τους δόθηκε κρατική άδεια να μας λιώνουν στη δουλειά κανονικά και με τον νόμο. Παράλληλα, το κράτος έπαιρνε στα χέρια του τα λεφτά που βρίσκονταν αναγκαστικά δανεισμένα στις τράπεζες πουλώντας τους κρατικά ομόλογα και τα χρησιμοποιούσε προκειμένου να επιδοτήσει απευθείας τα ντόπια αφεντικά, εφόσον έκρινε ότι το αξίζουν: η ελληνική οικοδομή κι η ελληνική βιομηχανία τσιμέντου και χάλυβα επιχορηγήθηκαν μέσω έργων οδοποιίας και προγραμμάτων τύπου «εξοικονομώ», η ελληνική φαρμακοβιομηχανία στηρίχθηκε εξίσου, η ελληνική ναυσιπλοΐα έλαβε το καπιτίς μέσω κοινωνικού τουρισμού και ούτω καθεξής. Μην ξεχάσουμε φυσικά ότι ένα ακόμα που έκανε το ελληνικό κράτος με τα χρήματα αυτά ήταν να αγοράζει ασύστολα κάθε είδους πολεμικό εξοπλισμό.

Οι κρίκοι στην αλυσίδα οικοδόμησης της πολεμικής οικονομίας την τελευταία δεκαετία είναι αμέτρητοι. Καμιά φορά περνούν απαρατήρητοι.

Οπότε, ναι, πάει περισσότερο από δεκαετία που με ένα σωρό αλλαγές, άλλοτε πιο μικρές και ανεπαίσθητες και άλλοτε πιο τρανταχτές, η δημιουργία μιας πολεμικής οικονομίας, ακριβώς όπως περιγραφόταν το 1937, έχει μπει μπροστά για τα καλά. Το εμπορικό ισοζύγιο υποστηρίζεται με το ζόρι, η κατανάλωση περιορίζεται και τα λεφτά συγκεντρώνονται στις τράπεζες, το κράτος αναλαμβάνει το γενικό πρόσταγμα υποτιμώντας την εργατική τάξη και επιδοτώντας τα αφεντικά.²⁶

Στα χρόνια του «ιού» που ακολούθησαν, η οικοδόμηση της πολεμικής οικονομίας παροξύνθηκε. Σκεφτείτε το: το εμπορικό ισοζύγιο δεν θα μπορούσε παρά να επωφεληθεί απ' τα «μέτρα λόγω covid» αφού αυτά εξασφάλιζαν ότι κάθε εισαγόμενο προϊόν θα φορτωνόταν με τέτοιες καθυστερήσεις λόγω κλειστών συ-

νόρων και τέτοια πρόσθετη αξία «λόγω υγειονομικών πρωτοκόλλων» που απλά δεν θα υπήρχε νόημα να επιλεγεί για αγορά σε σχέση με τα εγχώρια ακόμα κι αν αυτά δεν είχαν ελληνικό σημαϊκό στο σελοφάν και την έγκριση της *Καθημερινής* από δεκαετίας. Παράλληλα, η κατανάλωση δεν θα μπορούσε να μην περιοριστεί δραματικά αφού... όλα ήταν κλειστά και δεν υπήρχε και τίποτα να καταναλώσεις εκτός από τα προϊόντα με τα ελληνικά σημαϊκία στο σούπερμαρκετ. Ακόμα, ο αναγκαστικός δανεισμός στις τράπεζες δεν θα μπορούσε να μην επιταχυνθεί ραγδαία αφού, τα είπαμε ήδη, απλά δεν υπήρχε τίποτα να κάνεις τα λεφτά σου πέρα από το να τα κοιτάς στο ebanking κι αυτό αν ήσουν από τους τυχερούς που δεν απολύθηκαν «λόγω ιού». Τελικά, η ανάληψη κάθε πτυχής της οικονομικής ζωής από το κράτος δεν θα μπορούσε να βρει καλύτερη εφαρμογή. Τα μαγαζιά που πουλούσαν τα προϊόντα των ανταγωνιστών έκλεισαν με κρατική προσαγή, οι εργάτες πήγαν σπίτι τους και τα αφεντικά απαλλάχθηκαν από κάθε υποχρέωση απέναντί τους με νόμο, οι μισθοί έγιναν κρατικά επιδόματα που έφταναν για να κινείται το χρήμα τόσο ακριβώς όσο επιθυμούσε το κράτος και τα ελληνικά αφεντικά που ταίριαζαν στα οικονομικά σχέδια για το μέλλον στηρίχθηκαν με χίλιους τρόπους.

Άλλες φορές σίγουρα δεν πέρασαν καθόλου απαρατήρητοι.

Δεν ήταν μια διαδικασία που ξεκίνησε την στιγμή που μας είπαν ότι παίχτηκε μαλακία με μια νυχτερίδα στην άλλη άκρη του κόσμου. Ήταν το χτίσιμο της πολεμικής οικονομίας, που, όπως είδαμε, λάμβανε ήδη χώρα για χρόνια με σχέδιο και κλιμακώθη με όχημα την φιλολογία περί πανδημίας. Η κλιμάκωση έλαβε χώρα στο ελληνικό κράτος με μυριάδες τρόπους, ενώ με άλλους τόσους λάμβανε παράλληλα χώρα στο εσωτερικό όλων των υπόλοιπων εθνών-κρατών που συμμετείχαν στον παγκόσμιο διακρατικό ανταγωνισμό. Και προσέξτε: δεν είναι μια διαδικασία που οφείλεται στον «ανάληπτο Μητσοτάκη». Όχι, είναι μια διαδικασία που χαίρει καθολικής υποστήριξης από όλο το πολιτικό φάσμα, αφού όπως μας ενημέρωσε και ο κος Τσίπρας από το βήμα της βουλής, «ο τόπος χρειάζεται κυβέρνηση που να μπορεί να αποδεχθεί ότι σε αυτή την περίοδο της πολεμικής οικονομίας τον λόγο έχει το Δημόσιο, τον λόγο έχει η κρατική παρέμβαση, το κράτος».²⁷ Την στιγμή που μιλάμε, η διαδικασία αυτή κλιμακώνεται ακόμη περισσότερο.

Ήδη τα κράτη μάς δηλώνουν ότι στο μέλλον ενδέχεται να επιλέξουν αν θα τροφοδοτούν με ρεύμα εμάς ή τις βιομηχανίες τους και είμαστε σίγουροι ότι παρά τις διακηρύξεις περί του αντιθέτου η απόφαση έχει ληφθεί.²⁸ Ήδη μας καλούν να θυμηθούμε το ποδήλατο και να κρυώσουμε λίγο ακόμα, γιατί αυτό «θα ενοχλήσει τον Πούτιν»,²⁹ να ξεχάσουμε τα ερποντίσιον γιατί έτσι μόνο συμβάλλουμε στην

ειρήνη.³⁰ Ήδη μας τονίζουν ότι κάθε ηγέτης αυτήν την στιγμή πρέπει «να επιλέξει ανάμεσα στην πείνα και στον πόλεμο»³¹ και εννοούν ότι δίχως αμφιβολία τα κράτη θα ριχτούν στον πόλεμο κι αυτό για εμάς ενδέχεται να σημαίνει πείνα. Ήδη ορίζουν κατηγορηματικά τι ποσότητες επιτρέπεται να αγοράζουμε από συγκεκριμένα προϊόντα.³² Δεν πρέπει να εκπλησσομάστε. Τίποτα από όλα αυτά δεν είναι αποτέλεσμα του ιού, τίποτα δεν είναι αποτέλεσμα του «τρελού Πούτιν» και όλα τους είναι αναπόσπαστα κομμάτια της φυσιολογικής οικονομικής λειτουργίας εν καιρώ πολέμου, της πολεμικής οικονομίας που οικοδομείται κομμάτι-κομμάτι εδώ και δεκαετίες καθώς ο διακρατικός ανταγωνισμός οξύνεται.

Τι απομένει; Η επιβολή της απαραίτητης πειθαρχίας ώστε όλα τα παραπάνω να γίνουν δεκτά αδιαμαρτύρητα. Και με αυτήν θα κλείσουμε.

Επιβάλλοντας την Απαραίτητη Πειθαρχία

Συνοψίζουμε αυτά που έχουμε περιγράψει προς το παρόν: Τριάντα χρόνια τώρα, χτίζονται αφηγήσεις προκειμένου τα έθνη-κράτη να πολεμούν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο και οι υπήκοοί τους να συμμετέχουν σε αυτόν τον πόλεμο κυρίως μέσω του να υφίστανται ολοένα και μεγαλύτερες στερήσεις στην καθημερινή τους ζωή. Παράλληλα, τα ίδια έθνη-κράτη μετατρέπουν τις οικονομίες τους σε πολεμικές οικονομίες, κατάλληλες για τους καιρούς αυτού του πολέμου.

Δεν είναι απλές διαδικασίες αυτές. Σηματοδοτούν την ραγδαία αλλαγή του τρόπου ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων προς το χειρότερο. Για να το θέσουμε και κάπως πιο ωμά, περιλαμβάνουν το προσδευτικά όλο και πιο ανελέητο σφυροκόπημα της εργατικής τάξης από χίλιες μεριές. Οι αρμόδιοι ξέρουν καλά τι ποσότητα βίας κουβαλάνε μαζί τους οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές μεταβολές που επιβάλλουν ώστε τα κράτη να είναι έτοιμα να συμμετέχουν σε έναν παγκόσμιο πόλεμο. Ξέρουν επίσης καλά, ότι υπάρχουν μεγάλα κομμάτια των κοινωνιών αυτών που εξορισμού δεν είναι καθόλου διατεθειμένα να υποστούν αυτές τις μεταβολές δίχως αντιρρήσεις. Και φοβούνται οι αρμόδιοι. Φοβούνται τι διάολο μπορούν να κάνουν όλοι αυτοί κι αυτές για τους οποίους το μέλλον προμηνύεται ζοφερό. Υποβόσκει η ανησυχία αυτή στα άρθρα που υπογραμμίζουν ότι «οι δυτικές δημοκρατίες θα δοκιμαστούν πάρα πολύ έντονα την επόμενη περίοδο», καθώς «η ένταση και ο θυμός κοχλάζουν» και ότι «το παιχνίδι θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό στο εσωτερικό της Δύσης»,³³ στις αναλύσεις που τονίζουν τον κίνδυνο να έχει πέσει πολύ «καυσόξυλο στο καμίνι του αντισυστημικού λαϊκισμού».³⁴

Φυσικά, τα αφεντικά δεν κάθονται με σταυρωμένα τα χέρια μπροστά σε αυτές τις ανησυχίες. Αντιθέτως. Όσο οι λόγοι να στερηθείς, να πεθάνεις και να σκοτώσεις δημιουργούνται, όσο οι πολεμικές κοινωνίες οικοδομούνται, τόσο τίθενται σε εφαρμογή αμέτρητοι τρόποι πειθαρχησης, με την φιλοδοξία να διασφαλιστεί ότι η πολεμική προετοιμασία θα συναντήσει μηδενική αμφισβήτηση και τελικά θα φτιαχτεί δίχως πρόβλημα η «ιδανική εικόνα του ένοπλου έθνους» που τόσο άρεσε στους χουντικούς ιστορικούς οι οποίοι αναπολούσαν τον μεσοπόλεμο. Οι τρόποι πειθαρχησης αυτοί είναι παλιοί και δοκιμασμένοι.

Πρώτα απ' όλα, είναι η δημόσια τάξη, τα ένστολα σώματα κι ο έλεγχος του δημόσιου χώρου. Θυμηθείτε τους μαραθώνιους ως ασκήσεις των μπάτσων στο να αποκλείουν τμήματα της πόλης κατά βούληση. Θυμηθείτε την «εμφανή αστυνόμευση», το κοινωνικότατο σχέδιο Ομάδα Δι.Α.Σ. και το πλέγμα συμμάχων που προσπαθούσε να ορθώσει γύρω της η αστυνομία. Θυμηθείτε το σχέδιο δημόσιας τάξης που άκουγε στο όνομα Χρυσή Αυγή. Θυμηθείτε τις αμέτρητες εξακριβώσεις που έχουν φάει όλα ανεξαιρέτως τα μέλη της εργατικής τάξης που υπάρχουν στον

δημόσιο χώρο κι ιδιαίτερα όσοι κι όσες δεν έχουν μπλε ταυτότητα.

Έπειτα, είναι η μετατροπή του δημόσιου λόγου σε megάφωνο της κρατικής αφήγησης κι η συστηματική λοιδωρία της εργατικής τάξης. Θυμηθείτε τις megάλες στιγμές της κρίσης όπως την «προσφυγή στο ΔΝΤ» και το «δημοψήφισμα» και πώς αριστερά και δεξιά σύγκλιναν με στόχο να μας σακατέψουν το μυαλό ακόμα κι αν παρίσταναν πως διαφωνούν. Θυμηθείτε το διαρκές βρίσιμο στην δεύτερη γενιά μεταναστών, πρώτα ως «συμμορίες με καλάνικοφ», μετά ως «εθνικιστές που κάνουν τον αλβανικό αετό», μονίμως ως «απολίτιστους οπισθοδρομικούς». Θυμηθείτε την μεγάλη ιστορία της επίθεσης στις οπαδικές κοινότητες και της εγκληματοποίησής τους.

Ακόμα, είναι η συστηματική επίθεση στις γυναίκες προκειμένου να αναλάβουν τον ρόλο για τον οποίο τις προορίζει το κράτος στο πλαίσιο της πολεμικής προετοιμασίας. Θυμηθείτε πότε γεννήθηκε ο κρατικός φεμινισμός και πόση προσπάθεια έχει γίνει προκειμένου ο λόγος του κράτους να είναι μοναδικός κι αδιαμφισβήτητος όσον αφορά το γυναικείο ζήτημα. Θυμηθείτε τις αμέτρητες γυναικείες φιγούρες που έχουν φάει δημόσιο βρίσιμο με ένα κάρω αφορμές. Θυμηθείτε τις περιπτώσεις που η «φθορά του ρόλου της μητέρας» μπήκε σε δημόσια συζήτηση και προτάθηκαν τρόποι να επιστρέψει στην παραδοσιακή του μορφή.³⁵

Τέλος, είναι τα τεχνολογικά μέσα επιβολής πειθαρχίας και ο λόγος των ειδικών ως αδιαμφισβήτητη προσταγή. Θυμηθείτε τις αμέτρητες «έκτακτες ανάγκες», από τις πλημμύρες ως τους σεισμούς, και τα μισοστρατιωτικά-μισοαστυνομικά σχέδια αντιμετώπισής τους που πρότειναν οι επιστήμονες. Θυμηθείτε την συσκότιση που επέβαλλαν κι επιβάλλουν ακόμα οι ειδικοί οικονομολόγοι γύρω από το τι σημαίνει κρίση. Θυμηθείτε τους γεωλόγους και τις μελέτες που πάντα πήγαιναν χέρι-χέρι με τα γεωπολιτικά σχέδια του ελληνικού κράτους. Θυμηθείτε επίσης πόσο λάτρευσαν οι κρατικοί αρμόδιοι από καιρό την ικανότητα να μεταδίδονται εντολές στους πολίτες μέσω κινητού τηλεφώνου και πώς η παραγωγή συλλογικής γνώμης όλο και περισσότερο μετατρέποταν σε διαδικτυακό θόρυβο.

Δουλεύουν πράγματι επί δεκαετίες όλοι αυτοί οι τρόποι πειθαρχησης. Και με το πέρασμα του χρόνου, καθώς η πολεμική προετοιμασία οξύνεται, γίνονται ολοένα και ωμότεροι. Τα χρόνια της «πανδημίας» πήραμε απλά μια γεύση απ' το πόσο βίαια μπορούν να γίνουν αυτά τα εργαλεία. Η καραντίνα ήταν, μεταξύ άλλων, και μια προσπάθεια καθολικού κρατικού ελέγχου επί του δημόσιου χώρου, ένα τεράστιο πείραμα μηδενικής ανοχής με την κυριολεκτική έννοια, αφού η αστυνομία δεν είχε πια το έργο να μας επιτρέπει και να μας παρενοχλεί αλλά να προσπαθεί να απαγορεύσει τελείως την ύπαρξή μας εκεί έξω. Η μετατροπή του δημόσιου λόγου σε κρατικό megάφωνο επίσης έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο. Ολόκληρο το πολιτικό φάσμα, απ' την άκρα αριστερά ως την άκρα δεξιά, χρησιμοποιούσε τις ίδιες ακριβώς λέξεις προκειμένου να μας μεταδώσει το ίδιο μήνυμα: ότι δεν έπρεπε να κάνουμε τίποτα άλλο παρά να το βουλώνουμε, να καθόμαστε σπíti και να κόψουμε κάθε δυνατότητα επικοινωνίας και σκέψης πέρα απ' όσες μεσολαβούνται από καλώδια. Το ίδιο σύσσωμα το πολιτικό φάσμα υποστήριξε ότι όποιος δεν βαρούσε προσοχή σε αυτές τις εντολές ήταν «αντικοινωνικός» μια λέξη που ήρθε να συμπεκνώσει δέκα χρόνια λοιδωρίας της εργατικής τάξης. Όσο για την συστηματική επίθεση στις γυναίκες; Αυτή κι αν εντάθηκε καθώς όλα τα «υγειονομικά μέτρα» συνέτειναν στο να γυρίσουν οι γυναίκες στο σπíti και να αναγκαστούν να κρατήσουν την μοριακή παραγωγική μονάδα που ονομάζεται οικογένεια λειτουργική. Χώρια που, προκειμένου να λειτουργήσει αυτή η διαδικασία ομαλά, διοργανώθηκε μια μηνιακή εκστρατεία εκφοβισμού των γυναικών και μια επέλαση μπάτσικων μηχανισμών στα σπίτια της εργατικής τάξης με πρόσχημα την «πάταξη της ενδοοικογενειακής βίας» λες και δεν ήταν σχεδιασμένο να υπάρξει τόσο ενδο-

οικογενειακή βία όση ήταν απαραίτητη προκειμένου να αναγκαστούν με το ζόρι οι γυναίκες να εκπληρώσουν τον νέο τους ρόλο. Όσον αφορά τους ειδικούς, αυτοί αναδείχθηκαν στην αιχμή του δόρατος για το κράτος που χρησιμοποιούσε τον λόγο τους προκειμένου να παρουσιάσει τις πολιτικές του αποφάσεις για την διαχείρισή μας ως «αποτελέσματα μελετών», ως φυσικές κι επιστημονικά επιβεβλημένες. Και τέλος, από τεχνολογικά μέσα τα τελευταία δύο χρόνια, άλλο τίποτα. Το διανοητικό σακάτεμα καμουφλαρισμένο σε ατομικές απόψεις που προβάλλονται μέσω social media, οι εφαρμογές ελέγχου των κατηγοριών στις οποίες ανήκει ο καθένας ανάλογα με το αν έχει εμβολιαστεί ή αν έχει κάνει τεστ, η μετάδοση κρατικών εντολών μέσω ταυτόχρονων πανικόβλητων μηνυμάτων σε ολόκληρη την ελληνική κοινωνία είναι μονάχα μερικά απ' αυτά που είχε να προσφέρει η τεχνολογική πρόοδος στον φασισμό των ημερών μας που μεταμφιεσθηκε σε «μάχη με τον αόρατο εχθρό».

Από τις ασκήσεις δημόσιας τάξης σε μορφή «μαραθωνίου» μέχρι την καθολική απαγόρευση κυκλοφορίας «λόγω ιού» η απόσταση ήταν μικρή και διανύθηκε όταν το απαίτησε ο παγκόσμιος διακρατικός ανταγωνισμός.

Έτσι κύλησαν τα δύο περασμένα χρόνια. Λόγοι για να υποφέρουμε παράχθησαν αδιάκοπα, πολεμικοί οικονομικοί μετασχηματισμοί έκαναν την καθημερινότητα μας δυσβάσταχτη, τόνοι πειθαρχίας κατέκλυσαν τις ζωές μας. Γιατί έτσι κύλησαν και τα τελευταία τριάντα χρόνια. Αυτό προσπαθήσαμε να δείξουμε μέσα απ' αυτήν την αναδρομή. Ότι ένας καινούριος παγκόσμιος πόλεμος έχει ξεκινήσει. Ότι όλα τα έθνη-κράτη δίχως εξαίρεση προετοιμάζονται για την συμμετοχή τους σε αυτόν. Ότι η προετοιμασία αυτή θα γίνεται ολοένα και πιο βίαιη καθώς ο διακρατικός ανταγωνισμός φουντώνει. Κι ότι τελικά εμείς πρέπει να σταματήσουμε να πέφτουμε διαρκώς από τα σύννεφα. Πρέπει να κοιτάξουμε κατάματα τις τελευταίες τρεις δεκαετίες ως αυτό που ήταν: προετοιμασία για πόλεμο. Και να αναρωτηθούμε τι μπορούμε να κάνουμε. Με αυτό το «εμείς» θα τελειώσουμε. Και με τις απαιτήσεις που μπορούν να δοθούν σ' αυτά τα τρομερά ερωτήματα.

1. Κώστας Καλλίτσας, «Παραπαίοντας προς την Ύφεση», *Καθημερινή*, 01/05/2022.
2. Απόσπασμα από την ομιλία του προέδρου Τζωρτζ Μπους σχετικά με την έναρξη του Πρώτου Πόλεμου του Κόλπου. Βρήκαμε ολόκληρο τον λόγο στο [historyplace.com > speeches > President George W. Bush Announcing War Against Iraq](https://www.historyplace.com/speeches/BushAnnouncingWarAgainstIraq.htm).
3. Αυτό το απόσπασμα είναι επίσης από ομιλία του Τζ. Μπους που αναφέρεται στην εισβολή στην Σομαλία και μπορείτε να την βρείτε ολόκληρη στο youtube, πληκτρολογώντας President George H.W. Bush – Address on Somalia.
4. "Transcript: Clinton addresses nation on Yugoslavia strike", CNN, 24/05/1999.
5. Ενδεικτικό είναι και το παράδειγμα της Γαλλίας που αξιοποίησε τους «Γιατρούς Χωρίς Σύνορα» στο πλαίσιο της ίδιας ακριβώς αφήγησης με τους ίδιους ακριβώς σκοπούς αλλά επειδή εδώ δεν μας φτάνει ο χώρος βλ. «Ο Ανθρωπισμός στα Υπουργεία Εξωτερικών: Έργα και ημέρες των ΜΚΟ σε εμπόλεμες ζώνες», *Antifa* #56, 06/2017.
6. Terence Hunt, "Bush Offers Greece Military Hardware in Thanks for Gulf War Support", AP News, 19/07/1991. Όπως φυσικά θα κατάλαβαν πανεύκολα οι ήδη ψιλασμένοι, ο τότε πρωθυπουργός της χώρας στην αμέσως επόμενη φράση μάς λέει να μην ξεχνάμε την τουρκική κατοχή στην Κύπρο, αποκαλύπτοντας ότι ο ανθρωπισμός δεν ήταν παρά φούμαρα που χρησιμοποιούσε το κάθε κράτος προκειμένου να προωθήσει τις δικές του γεωπολιτικές φιλοδοξίες.
7. Ένα γλαφυρό παράδειγμα της ταυτόχρονης ανάδυσης των εθνών-κρατών στο προσκήνιο και των αριστερών αντιλήψεων περί «τέλους του έθνους-κράτους» και αντιπαγκοσμιοποίησης θα βρείτε στο Σιάτλ 1999, *Antifa* #55, 03/2017.
8. George W. Bush, "Address to a Joint Session of Congress and the American People", 20/09/2001. Το βρήκαμε στο [georgewbush-whitehouse.archives.gov](https://www.georgewbush-whitehouse.archives.gov).
9. Για τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάστηκε και χρησιμοποιήθηκε αυτό το ενδεχόμενο έχουμε μιλήσει με διάφορες αφορμές. Για μια σχετικά πρόσφατη προσέγγιση βλ. «Τι Απέναντι οι Ισλαμιστές Τρομοκράτες», *Antifa* #79, 03/2022.
10. Avram Bornstein, "Antiterrorist Policing in New York City after 9/11: Comparing Perspectives on a Complex Process", *Human Organization*, Vol. 64, No. 1, Άνοιξη 2005.
11. Για μια πιο μακροσκελή ανάλυση της εθνικής αντιμετώπισης της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης δείτε το Έθνη κράτη, Καπιταλιστική κρίση, Δημοψηφίσματα και Κάτι ΑΤΜ που Περίσσεψαν από τον Δεκέμβριο, *Antifa* #47, 07/2015.
12. Η διαδικασία αυτή περιγράφεται εκτενώς στο Αυτονομη Antifa, *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου ...ή Αλλιώς η Συμμετοχή του Ελληνικού Κράτους στον Παγκόσμιο Πόλεμο*, 05/2015, και συγκεκριμένα στο Κεφάλαιο 4, «Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου».
13. Έτσι ονομάστηκε η «προσπάθεια για την προστασία της ανθρώπινης ζωής» από όλα τα δυτικά κράτη, φυσικά και από το ελληνικό, δια στόματος του πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη. Ενδεικτικά βλ. «Μητσοτάκης: Είμαστε σε πόλεμο, ο εχθρός δεν είναι ανίκανος», *Καθημερινή*, 17/03/2020.
14. Για αυτό τον διαχωρισμό βλ. Τόμας Φρίντμαν, «Είναι ο πόλεμος στην Ουκρανία ο πρώτος πραγματικά παγκόσμιος πόλεμος», *Καθημερινή* (μτφ. από New York Times), 04/04/2022.
15. Οι θυσίες προαναγγέλονται συστηματικά από δεκάδες άρθρα. Ενδεικτικά μπορεί κανείς να ρίξει μια ματιά σε τούτο εδώ, που έχει και εύγλωττο τίτλο: Σωλής Ζώνης, «Air condition ή ειρήνη», *Το Βήμα*, 12/04/2022.
16. «Προς κοινή διαφημιστική καμπάνια για τα ελληνικά προϊόντα», *Πρώτο θέμα*, 08/06/2010.
17. Λίνα Γιάνναρου, «Εκστρατεία στην Κρήτη για το ξεασμένο, θαυματουργό χαρούπι», *Καθημερινή*, 13/06/2018.
18. Άγγελος Ρέντουλας, «Γιατί κανείς δεν μαγειρεύει με νεράντζια», *Καθημερινή*, 08/04/2022.
19. Αλεξάνδρα Μπασπανέλου, «5 ελληνικά spirits έτοιμα για διεθνή καριέρα», *Athens Voice*, 28/08/2021.
20. «Στην τελική ευθεία για απαγόρευση του καπνίσματος», *Ναυτεμπορική*, 01/06/2009.
21. Ιωάννα Φωτιάδη, ««Τολμήστε» με ποδήλατο», *Καθημερινή*, 07/08/2011.
22. Κυριάκος Μητσοτάκης, «Πλαστικό χρήμα ή μετρητά», *Καθημερινή*, 02/08/2015.
23. «Αφορολόγητο: Διατηρείται η υποχρέωση για ηλεκτρονικές αγορές με το 30% του εισοδήματος», *Έθνος*, 29/07/2020.
24. «Μόνο μέσω τραπεζών η πληρωμή μισθών στον ιδιωτικό τομέα», *Καθημερινή*, 20/05/2017.
25. Αλέκος Λιδωρίκης, «3,4 εκατ. χρήστες του mobile banking στην Ελλάδα», *Καθημερινή*, 21/02/2021.
26. Για περισσότερα σχετικά με αυτήν την διαδικασία βλ. «Οικονομία, Πειθαρχία και Εθνικοσοσιαλισμός, Αναγκαίες Επιδιορθώσεις στην Έως Τώρα Περιγραφή του Ιού», *Antifa* #76, 07/2021. 27. Ομιλία του Προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία, Αλέξη Τσίπρα, στη Βουλή, 23/03/2022.
28. «Γερμανικές οδηγίες για εξοικονόμηση ρεύματος – Έξυπνες λύσεις», *Καθημερινή*, 18/04/2022.
29. «Γερμανικές οδηγίες...», ό.π.
30. «Air condition ή ειρήνη», ό.π.
31. Αλέξης Παπαχελάς, «Ακρίβεια, ο Ελέφαντας στο Δωμάτιο», *Καθημερινή*, 20/03/2022.
32. Δημήτρα Μανιφόβα, «Σούπερ μάρκετ: Βάζουν πλαφόν στις πωλήσεις αλεύρων και ηλιελαίων», *Καθημερινή*, 23/03/2022.
33. Αλέξης Παπαχελάς, «Το Κρίσιμο Τεστ Αντοχής της Δύσης», *Καθημερινή*, 03/04/2022.
34. «Ακρίβεια, ο Ελέφαντας στο Δωμάτιο», ό.π.
35. Για κάθε ένα από τα εν λόγω ζητήματα μπορεί κανείς να ανατρέξει στα κείμενα της γυναίκειας ομάδας Μιγάδα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα «Αν είναι να μας σώσει το κράτος σωθήκαμε: η ενσκόληση του κράτους με την έμφυλη βία σε καιρούς κρίσης», *Μιγάδα* #28, Χειμώνας-Άνοιξη 2022 και «Από την έμφυλη βία θα μας σώσει η αστυνομία»: κρατικός φεμινισμός, ενδοοικογενειακή βία και αστυνομική διαχείριση της εργατικής τάξης», *Μιγάδα* #26, Φθινόπωρο-Χειμώνας 2020.

ΜΕΡΟΣ Δ':

Η ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΠΗΓΗ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ: Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΝΟΤΙΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΟΥ

«Όλα τούτα όμως έχουν και μια αισιόδοξη όψη. Δηλαδή: αν κοιτάξεις τον κόσμο από τις χαραμάδες μας, ποτέ δεν είναι πολύ αργά». Έτσι τελείωνε η προκήρυξη με τίτλο «στέλνουμε μήνυμα στο 1312» που μοιράζαμε στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 2021. Το μήνυμα όντως υπήρχε και ήταν πολύ καθαρότερο από ό,τι καταλαβαίναμε. Αν μη τι άλλο, τα κλιμάκια του ελληνικού κράτους το άκουγαν καμπάνα.

Παρακάτω θα μιλήσουμε για αυτό το μήνυμα, τρομακτικό για τους αφεντάδες μας, αισιόδοξο για εμάς. Θα μιλήσουμε για τους τρόπους με τους οποίους οι αόρατοι έφτιαξαν τον εαυτό τους κατά τη διάρκεια των δέκα τελευταίων χρόνων. Φτιάχνοντας μαζί και το κράτος που προορίζεται να τους αντιμετωπίσει.

Συνήθως οι αόρατοι και οι πολιτικές τους δυνατότητες ξεχνιούνται με περίεχνα σχέδια οργάνωσης της λήθης. Αλλά τα τελευταία δέκα χρόνια είναι πρόσφατα. Η λήθη δεν έχει σκεπάσει τα πάντα. Η δυνατότητα των κατώτερων τάξεων να αλλάζουν τον κόσμο είναι ακόμη ορατή εφόσον κανείς την αναζητά. Οπότε το συμπέρασμα θα είναι αισιόδοξο για τα μέτρα μας: ακόμη και μέσα στην πιο καταθλιπτική κυριαρχία του κεφαλαίου, η εργατική τάξη συνεχίζει να διατηρεί τη δυνατότητά της να φτιάχνει τον εαυτό της και μαζί να φτιάχνει την ιστορία.

Από τη σκοπιά μας, ποτέ δεν είναι πολύ αργά.

Και αυτό είναι, επιτέλους, αισιόδοξο.

1. Το σχέδιο «Χρυσή Αυγή» και η αποτυχία του

Το πρώτο από τα πειθαρχικά σχέδια πολεμικής προετοιμασίας του ελληνικού κράτους, ξεδιπλώθηκε ταυτόχρονα με την «κρίση χρέους». Άκουγε στο όνομα «Χρυσή Αυγή». Όπως αντιληφθήκαμε πολύ σύντομα, η θεαματική άνοδος της Χρυσής Αυγής από το 2010 και μετά, ήταν μια διαδικασία που πίσω της είχε κρατικό σχέδιο. «Γιατί οι ναζιστές μοιράζουν προκηρύξεις φορώντας αλεξίσφαιρα γιλέκα και ζητώντας ταυτότητες», αναρωτιόμασταν το 2012, σε μια από τις πιο δραματικές στιγμές μας. Και απαντούσαμε μόνοι μας: «Γιατί δεν θέλουν να πείσουν; στόχος τους είναι να εκφοβίσουν». Κατά τη γνώμη μας, η άνοδος της Χρυσής Αυγής αποσκοπούσε στη «δημιουργία ενός μηχανισμού ελέγχου εκείνων των κομματιών της κοινωνίας που καθώς ο καιρός περνάει, θα πιάνουν πάτο όλο και περισσότερο».¹

Σήμερα, εξοπλισμένοι με την εμπειρία των χρόνων που ακολούθησαν, μπορούμε να διακρίνουμε καλύτερα πόσο ορθή ήταν αυτή η θέση. Πράγματι, η άνοδος των ναζιστών ήταν μια διαδικασία εντός της οποίας μπορεί κανείς να διακρίνει πολλά από τα συστατικά που σήμερα αναγνωρίζουμε ως το χτίσιμο μιας πολεμικής οικονομίας. Όπως φαίνεται από το μοίρασμα προκήρυξης με αλεξίσφαιρα και έλεγχο ταυτοτήτων, η συνεργασία ναζιστών και αστυνομίας εκφράστηκε ως πειράματα απαγόρευσης κυκλοφορίας, τόσο για τους μετανάστες, όσο και για σημαντικό τμήμα της υπόλοιπης εργατικής τάξης.² Οι ναζιστικές παρεμβάσεις στις λαϊκές αγορές «ενάντια στα λαθραία» διέθεταν σαφές άρωμα περιουσιακού της κατανάλωσης και μάχης για τα κρατικά έσοδα. Η μάχη με τους βιολογικούς και γενικότερα με το έγκλημα συνεχίζεται ακόμη πιο έντονη σήμερα, αν και από λιγότερο προφανείς πολιτικούς φορείς. Οι συνταξιούχοι που πρέπει να μάθουν να χειρίζονται το ΑΤΜ έστω κι αν πρέπει να τους το μάθει ο ναζιστής της γειτονιάς, αποτελούν μόνιμη επωδό της τελευταίας δεκαετίας, ακόμη και έπειτα που οι ναζιστές παραχώρησαν τη θέση τους στους γιατρούς.³

Το σχέδιο «Χρυσή Αυγή» ήταν πολύ πιο μελετημένο απ' όση έδειχνε. Διέθετε ομόθυμη κρατική υποστήριξη. Κι όμως τσάκισε. Πολλοί μπορεί να αποδώσουν την αποτυχία σε εντάσεις στο εσωτερικό της δεξιάς και του ελληνικού κεφαλαίου. Αλλά οι εντάσεις αυτού του είδους εκφράζονται με τον πιο ηχηρό τρόπο, όχι όταν το γενικό σχέδιο καλπάζει, αλλά όταν τσακίζει. Η μετατροπή του Νίκου Δέν-

δια, του Αντώνη Σαμαρά και του Αλέξη Τσίπρα σε αντιφασίστες έλαβε χώρα μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα. Όχι γιατί συγκλονίστηκαν, αλλά γιατί η δολοφονία Φύσσα αποτέλεσε τρανταχτή απόδειξη ότι η πόλωση που δημιουργούσε το σχέδιο «Χρυσή Αυγή» ήταν περισσότερη απ' όση μπορούσε να αντέξει το ελληνικό κράτος.

Όσο για την προέλευση αυτής της πόλωσης, αυτή αναμφίβολα προερχόταν από τις κατώτερες τάξεις. Το αγνό ξύλο είχε τη θέση του στο σχετικό ρεπερτόριο. Οι χρυσαυγίτες φάγανε βίαια πεσίματα σεβαστού εύρους από ντόπιους και μετανάστες. Για όσους θυμούνται την περίοδο, το γεγονός πιστοποιείται από την ταχύτατη εμφάνιση και ακόμη ταχύτερη εξαφάνιση των μαύρων t-shirt «Χρυσή Αυγή» από τους δρόμους. Αλλά το ξύλο ήταν μόνο μία επιμέρους έκφανση του τρόπου με τον οποίο το σχέδιο «Χρυσή Αυγή» επιδρούσε στο πεδίο της πολιτικής και πολιτισμικής ηγεμονίας. Το καλύτερο παράδειγμα αυτού που εννοούμε είναι τα πολυεθνικά σχολεία της χώρας. Εκεί, εντός τριών ετών, η λέξη *antifa* μετατράπηκε σε λέξη που σήμαινε μια καινούρια κοινωνική κατηγορία. Σήμερα η λέξη «*antifa*» σημαίνει ένα μπάσταρδο μείγμα πολιτικής γνώμης, ταξικής θέσης και ασαφούς εθνικής συνείδησης. Τότε που γεννήθηκε, σηματοδότησε τη στιγμή που η δεύτερη γενιά των μεταναστών στελέχωσε με πρωτοφανή μαζικότητα τις αριστερές αντιφασιστικές οργανώσεις που εν τω μεταξύ ξεπηδούσαν σαν τα μανιτάρια με βασικό σκοπό το σκοούπισμα.

Οι νεολαίοι της δεύτερης γενιάς που στελέχωσαν τις αριστερές οργανώσεις, έφαγαν στη μούρη ταξικό ρατσισμό και θεωρίες περί «Αλβανού χρυσαυγίτη», και αποχώρησαν τόσο γρήγορα όσο εισήλθαν. Όμως το γεγονός παραμένει: η ίδια η ύπαρξη της Χρυσής Αυγής δημιουργούσε αφορμές ενόπλισης στον κοινωνικό πάτο και μια ευνόητη αφήγηση ώστε αυτή η ενόπληση να εκφράζεται δίχως πολλά λόγια. Η χαρακτηριστικότερη στιγμή αυτής της διαδικασίας ήταν η φιγούρα του Παύλου Φύσσα, ενός Έλληνα εργατικής καταγωγής και σεβαστών ικανοτήτων, που απλά περίσσευε από το σχέδιο «Χρυσή Αυγή» και έπραττε αναλόγως, τόσο ο ίδιος όσο και οι φίλοι του. Το σχέδιο «Χρυσή Αυγή» απέτυχε γιατί ενοποιούσε περισσότερο απ' ό,τι διαιρούσε. Και ενοποιούσε τις κατώτερες τάξεις. Δηλαδή αυτούς που έπρεπε πάση θυσία να μείνουν διαχωρισμένοι.

Στο τέλος βέβαια, η αντιφασιστική μάχη της περιόδου 2010-2013 πιστώθηκε εξ ολοκλήρου στην αριστερά. Και είναι αλήθεια ότι η κατάρρευση του σχεδίου «Χρυσή Αυγή» ολοκληρώθηκε στα δικαστήρια. Το κύρος της «ανεξάρτητης δικαιοσύνης», η ουδετερότητα του ελληνικού κράτους, ακόμη και κάποια ίχνη αντιφασιστικής αστυνόμευσης επικυρώθηκαν πανηγυρικά, με την εγγύηση του Σύριζα και των κολαούζων του.

Αξίζει όμως να αναρωτηθεί κανείς: ποιος επέβαλλε την εγκατάλειψη του σχεδίου «Χρυσή Αυγή»; Ποιος ανάγκασε το ελληνικό κράτος, από τους αριστερούς δικηγόρους μέχρι την ελληνική αστυνομία, να στήσει «τη μεγαλύτερη δίκη» (δηλαδή τη μεγαλύτερη συγκάλυψη), όλων των εποχών; Ποιος ανάγκασε το ΚΚΕ να γράψει τα πρώτα του αντιναζιστικά συνθήματα το σωτήριο έτος 2013; Πώς κατασκευάστηκε το περίτεχνο μείγμα κρατικού φεμινισμού, πολιτικής ορθότητας και μπάσταϊκης μηδενικής ανοχής υπό το οποίο διεξάγεται σήμερα η «μάχη με το έγκλημα»; Πώς κατασκευάστηκε το νόημα της λέξης «*antifa*»; Θα ήταν ο κόσμος ίδιος δίχως τις διαδικασίες που περιγράψαμε;

Οι κατώτερες τάξεις φτιάχνουν τον εαυτό τους μέσα από τις αρνήσεις τους. Και οι αρνήσεις τους φτιάχνουν την ιστορία. Αυτές οι γενεσιουργές αρνήσεις, όσο απομακρύνονται στο παρελθόν, τόσο διακρίνονται όλο και πιο δύσκολα· θάβονται κάτω από τόνους οργανωμένης συσκότισης. Αν όμως αυτή η τελική αορατότητα γίνεται αντιληπτή ως αδυναμία, είναι γιατί ξεχνάμε τον τρόπο με τον οποίο επιτυγχάνεται. Δείτε! το μέγεθος των δυνάμεων που συγκεντρώνονται εναντίον μας, οι περίτεχνες στρατηγικές τους, το βάθος της ενασχόλησής τους μαζί μας, το ίδιο το γεγονός ότι οι κυρίαρχοι αλλάζουν θεαματικά τον εαυτό τους στην προσπάθειά

τους να μας αντιμετωπίσουν: αυτά είναι τα όρια της δύναμής μας. Και η πιο πειστική επίδειξη του μεγέθους της.

Εμείς φτιάχνουμε την ιστορία μας και την ιστορία. Ξεκινώντας από αρχικές συνθήκες που δεν επιλέξαμε. Ανέναντι σε έναν αντίπαλο που όσο θέλει την καταστροφή μας, τόσο δεν μπορεί να ζήσει δίχως εμάς. Που αναγκάζεται να αλλάξει γιατί δεν μπορεί να μας εξαφανίσει.

Έτσι έγινε και με την έλευση του τρομερού ιού.

2. Ταξική σύνθεση και ιδέες των μαθητικών καταλήψεων του 2020.

Το σχέδιο «τρομερός ιός» ήταν παρόμοιο με το σχέδιο «Χρυσή Αυγή». Σίγουρα ήταν όμοιο ως προς τους στόχους: η σύσταση μιας πολεμικής οικονομίας και η επιβολή της πειθαρχίας που εξελίχθηκαν υπό το προπέτασμα του «φονικού ιού», αναλύθηκαν ήδη στο τρίτο μέρος αυτού του κειμένου.

Το σχέδιο όμως αποδείχθηκε όμοιο και ως προς τις αδυναμίες του. Αναμφίβολα, η συγκάλυψη της ταξικής όψης των «αναγκάσιμων μέτρων» ήταν η πρώτη προτεραιότητα. Κι όμως, τα μέλη των κατώτερων τάξεων χρειάστηκαν ελάχιστες εβδομάδες για να συνειδητοποιήσουν ότι «τα μέτρα» είχαν σχεδιαστεί ως πόλεμος εναντίον τους. Ήδη το Φθινόπωρο του 2020, αυτή η συνειδητοποίηση εκφραζόταν όπου και όπως μπορούσε. Τον Σεπτέμβριο του 2020, οι σύντροφοι από τους antifa πυρήνες της πολης διοργάνωσαν μια συνάντηση με μαθητές που είχαν κάνει κατάληψη στα σχολεία τους. Ορίστε πώς γίνονταν αντιληπτά τα «αναγκαία μέτρα» σε μια οικογένεια της οποίας ο γιος φοιτούσε σε ΕΠΑΛ:

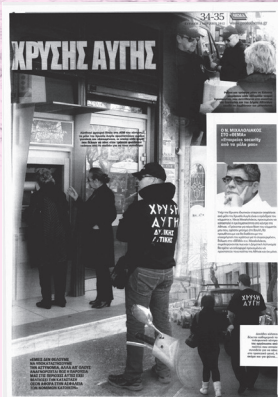
Θα σας πω πότε κατάλαβα εγώ και η οικογένειά μου ότι όλα αυτά είναι εντελώς μαλακίες. Λοιπόν, ο πατέρας μου για να επιστρέψει στο εργοστάσιο που δουλεύει, έπρεπε να κάνει το τεστ για τον κορονοϊό. Βγαίνει το τεστ θετικό, λένε, και μας βάζουν όλη την οικογένεια σε καραντίνα, χωρίς καν να δείξουν τα αποτελέσματα! Εμένα, τον αδελφό μου και τους γονείς μου, για 14 μέρες. Ευτυχώς ο πατέρας μου που ήταν τσάκαλος, έβλεπε ότι δεν είχε τα συμπτώματα και πήγε 3 μέρες μετά και έκανε μόνος του το τεστ και βγήκε αρνητικό! Πάει μετά από δύο βδομάδες στη δουλειά και τους λέει είστε ξεφτίλες! Στο μεταξύ είχε μιλήσει και με άλλους συναδέλφους και είχε γίνει το ίδιο με αυτούς... Ούτε αυτός, ούτε κι οι άλλοι πήραν ποτέ τα λεφτά τους. Και εμείς κάσαμε καραντίνα με το έτσι θέλω και βγαίνουμε τσίμα τσίμα με τα λεφτά. Στο μεταξύ, το εργοστάσιο, το οποίο δεν τσούλαγε μία, αν έβγαζε έναν αριθμό κρουσμάτων θα έβγαине σε αναστολή...⁴

Αυτού του είδους η συνειδητοποίηση δεν παρέμεινε οικογενειακή. Είχε την ευκαιρία να οργανωθεί περαιτέρω και να εκφραστεί στους τόπους όπου η εργατική τάξη ακόμη μπορούσε στοιχειωδώς να βρίσκεται και να συσπειρώνεται. Οι πρώτοι μεταξύ αυτών των τόπων ήταν τα σχολεία και οι γειτονιές.

Όσον αφορά τα σχολεία, αρκούσε να ξέρει κανείς που να κοιτάξει. Οι καταλήψεις του Σεπτεμβρίου του 2020 διέθεταν όλα τα χαρακτηριστικά της ασφυξίας και της οργής που αναμένονταν από πιτσιρικάδες της εργατικής τάξης που τους έχουν κόψει τη ζωή κομματάκια. Οι σύντροφοι των τοπικών antifa πυρήνων, όχι μόνο είχαν μάτια και έβλεπαν, αλλά προχώρησαν και σε καταγραφή των εμπειριών τους. Είναι χάρη σε αυτή την καταγραφή που διαθέτουμε την περιγραφή μιας τέτοιας κατάληψης στον Πειραιά: «τίγκα κόσμος, κάγκουρες που κάναν σούζες με τα παπιά, μπάφοι βουνό, καπνογόνα, γκραφιτάκια, χαμός. Ε, σπρώχνουμε και μεις κάτι αυτοκόλλητα σε κάτι φιλικές φάτσες και μόλις το πήραν πρέφα τα καγκούρια έκαναν ουρά». Αυτή η εικόνα συνδυαζόταν με περιγραφές των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι μαθητές των ΕΠΑΛ, όπως τα καταλάβαιναν οι ίδιοι:

Μας λέει ο δικός μας: «Ξέρεις ποιο είναι το μεγάλο μας πρόβλημα εδώ; Ότι κανείς δεν έχει μέλλον. Όλοι θέλουν να πάρουν ένα μηχανάκι για να δουλέψουν ντελίβερι, αλλά κανείς δε σκέφτεται ότι μετά αυτό έχει έξοδα συντήρησης. Ποιος θα τα βρει τόσα λεφτά»; Το ταξικό κύκλωνε τη συζήτηση από χίλιες μπάντες. Η «δουλειά», τα «λεφτά», τα «έξοδα»...

Κατά τα άλλα, η αντίδραση στην πειθαρχία της μάσκας ήταν παντού. Το πανώ «Μάσκες δε φοράμε – Σχολείο δεν πατάμε» φωτογραφήθηκε γραμμένο στην πίσω μεριά ενός πανώ του ΚΚΕ. Στη Σιβιτανίδειο το αντίστοιχο έγγραφε «Μάσκες δε φορά-

Αξέχαστες στιγμές του σχεδίου «Χρυσή Αυγή». Το συμπέρασμα, που μας έμεινε και για τα επόμενα χρόνια, είναι «όπου ακούς για συνταξιούχους και ΑΤΜ, ψάξε το φασίστα».

Κατάληψη στον Πειραιά, Σεπτέμβριος 2020.

Αυτοί είχαν λεφτά για μηχανάκι.

Σιβιτανίδειος, Φθινόπωρο του 2020.

Νέα Σύμρνη, Φθινόπωρο του 2020.

Γκύζη. Το ροζ πανό ανέβηκε ενάντια στον «ομοφοβικό διευθυντή μας».

Χαλάνδρι: Η «πίσω αυλή». Αλλού το λένε Τζούρα κλαμπ!

με». Το σύνθημα «Γιόνκα Μαγιόνκα και βγάλτε τις μάσκες» είναι κατανοητό από τους γνωρίζοντες, οι υπόλοιποι ας γκουγκλάρουν. Αλλά η αντιπειθαρχική μάχη δε σταματούσε στη μάσκα. Κάπου στο Χολαργό οι καταληψίες βρέθηκαν να διαμαρτύρονται για το κλείσιμο του καπνιστηρίου με τη φράση «το σχολείο είναι σαν κελί, ανοίξτε μας την πίσω αυλή». Ένας από αυτούς περιέγραψε πώς είχαν χάσει το καπνιστήριο και μαζί τη μοντέρνα διαπλοκή «υγειονομικών μέτρων» και σχολικής πειθαρχίας:

Δεν μπορούμε να πάμε πια στο Τζούρα Club, γιατί μας απαγόρευσαν να απομακρυνόμαστε, «λόγω κορωνοϊού!» «Συνωστιζόμαστε» λέει, λες και τώρα που μας έχουν κόψει την πρόσβαση στο μισό προαύλιο είναι καλύτερα. (...) Γενικώς παίζει πολύς τσακωμός γύρω απ' αυτά τα θέματα στο σχολείο σε καθημερινή βάση. (...) [Πάντως], με το που πήραμε τον έλεγχο του κτιρίου στα χέρια μας, δεν τηρήσαμε και πολύ τα μέτρα, το Τζούρα Club απελευθερώθηκε και τέθηκε ξανά σε λειτουργία, οπότε έκανε ο καθένας τα δικά του, ο ένας έπινε τσιγάρα, ο άλλος άκουγε ATC και πάει λέγοντας. Μέτρα προστασίας; Χα! Τρελός είσαι ρε; Είμαστε ο ένας πάνω στον άλλον! Να κοίτα, εδώ γράψαμε και τα αιτήματα. Δεν λέει πουθενά για μέτρα προστασίας, μόνο κάτω-κάτω λέμε ότι «θέλουμε άλλα (ρεαλιστικά) μέτρα προστασίας».

Το πράγμα ήταν ακόμη πιο σοβαρό απ' όσο φαίνεται. Γιατί οι μαθητές δεν εξέφραζαν μόνο μαθητική έλλειψη πειθαρχίας. Οι γνώμες τους και η συμπεριφορά τους προφανώς αντανάκλασαν τις γνώμες και τη νοοτροπία των οικογενειών τους, δηλαδή υπήρχαν και ενήλικοι που δυσφορούσαν. Οι μαθητικές καταλήψεις του 2020 αντιμετωπίστηκαν από την αριστερά της χώρας σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση οι μαθητές συκοφαντήθηκαν ως ακροδεξιοί ψεकाσμένοι. Στην πορεία, και ενώ υπήρχε σοβαρός κίνδυνος οι αγριοκάκουρες με τα πανά να αναδειχθούν ως το μοναδικό υποκείμενο με φωνή εντός των σχολείων, οι ιμάντες της αριστερής μεσολάβησης έπιασαν δουλειά για τα καλά. Ο δρόμος ήταν πολυεργασιμικός, δηλαδή η διατύπωση των κατάλληλων αιτημάτων στο εσωτερικό της ΟΛΜΕ και το καπέλωμα των μαθητών με δαύτα. Τα αιτήματα που ανακαλύφθηκαν και επιβλήθηκαν μέσω καλών αριστερών καθηγητών και ρουφιάνων μαθητών, θα μείνουν στην ιστορία ως μνημείο τεχνοπολιτικής πειθαρχίας και συντεχνιακής ρουφινιάς δύο σε ένα. Το αποκορύφωμα ήταν το αίτημα για «15 μαθητές ανά τάξη». Υποκρινόταν κάποιο φιλόδοργο ενδιαφέρον για τους «μαθητές»· στην πραγματικότητα ζητούσε προσλήψεις περισσότερων καθηγητών. Οι καλοί αριστεροί καθηγητές είχαν βάλει τους απειθαρχικούς μαθητές τους να ζητούν περισσότερη επιτήρηση.

Αυτή η καταστολή με τα λόγια υπήρξε αποτελεσματική δεδομένων των περιστάσεων. Οι αντιδράσεις στην πειθαρχία και τον εγκλεισμό παρέμειναν ηγεμονικές στο εσωτερικό των σχολείων. Ταυτόχρονα όμως, στερήθηκαν κάθε δυνατότητα δημόσιας συλλογικής έκφρασης:

Μπαίνουμε μέσα κι η πρώτη εικόνα είναι ένας ατελείωτος βανδαλισμός. Σπασμένα θρανία, σκισμένα βιβλία, βαρέλια με φωτιά, πόρτες διαρρηγμένες. Κάτω με τεράστια μπογιατισμένα γράμματα γράφει «Γκράβα Hools». Παντού παρέες με μαύρα, νκειακία με ραπ, μπάφοι δίχως αρχή, μέση και τέλος. Με τα πολλά κατεβαίνουμε σε ένα δωμάτιο, κάτι σαν διασάυρωση

τουαλέτας και κελιού. Μέσα ήταν τίγκα έφηβους και μετέφηβους, όλοι της ίδιας ασιατικής καταγωγής, οι οποίοι χόρευαν τραπ μέσα σε ένα ακίνητο σύννεφο μπάφου. Ρωτάω τον δικό μας: «Καλά ρε, είστε έτσι κι έχετε αιτήματα για 15 μαθητές ανά τάξη»; Με κοιτάει έκπληκτος κι απαντάει «Τι είναι αυτό; Πρώτη φορά το ακούω». «Μα», επιμένω εγώ, «αφού το γράφετε στο κεντρικό πανό στην είσοδο». «Τι να σου πω αδερφέ, δεν το χω δει...»

Ο γενικός γραμματέας της ΚΝΕ συνόψισε αυτό το επίτευγμα στην Εφημερίδα των Συντακτών, που όταν πρόκειται για ζητήματα εθνικού συμφέροντος ξέρει να δίνει βήμα και στο ΚΚΕ εκτός από το Σύριζα. Με τα δικά του λόγια, «Η επιχείρηση να ταυτιστούν οι μαθητές που κινητοποιούνται με ορισμένα υπαρκτά περιθωριακά φαινόμενα απέτυχε. Αυτή ήταν μια πρώτη νίκη των μαθητών. Αφού τα περι «αρνητών» δεν έπειθαν ούτε τον πιο δύσπιστο, αφού οι μαθητές, οι σύλλογοι γονέων, οι εκπαιδευτικοί στη συντριπτική τους πλειονότητα κάθε άλλο παρά «ψεκασμένοι» είναι [...]».⁵

Οι αόρατοι είχαν γίνει τόσο ορατοί που ακόμη και ο ΓουΓου της ΚΝΕ αναγκάστηκαν να αναγνωρίσει την ύπαρξή τους. Στους μήνες που ακολούθησαν, η νέα τους ορατότητα δεν έμεινε στα σχολεία. Βγήκε και στους δρόμους.

3. Η ταξική σύνθεση της καβάτζας, 2020-2021

Φαίνεται πως η καραντίνα είχε ορισμένες απρόβλεπτες επιπτώσεις. Συγκεκριμένα, ο βασικός πειθαρχικός μηχανισμός των κοινωνιών μας, δηλαδή ο τρόπος που τα κορμιά, η ιδιοκτησία και οι ιδεολογίες των μικροαστών γεμίζουν σαν τη γλίτσα ένα δημόσιο χώρο ειδικά σχεδιασμένο για την πάρτη τους, εξαφανίστηκε. Στη θέση τους απέμενε η παλιά καλή κι αγνή αστυνομία. Κι όμως: η εργατική τάξη ανακάλυπτε τρόπους να ξεγλιστράει από τη μπατασική επιτήρηση. Και ανακάλυπτε ξανά τις γειτονιές της σαν το φυσικό της περιβάλλον. Μαζί ανακάλυπτε τον εαυτό της, όχι πια σαν περιθωριακό φαινόμενο, αλλά σαν ηγεμονικό πολιτισμό. Το φαινόμενο ήταν εξαιρετικά αισθητό. Μπορέσαμε να το καταγράψουμε γιατί αποτελέσαμε κομμάτι του:

Ρε εμείς ήμασταν κάπου στο Μπραχάμι κολλώντας αυτοκόλλητα και φτάσαμε σ' ένα σημείο απ' όπου ακούγαμε καθαρά ψιλές κουβέντες από πολλά στόματα. Για να μη στα πολυλογώ, βρεθήκαμε σε μια ταράτσα, υπερκαβατζωτή, με πιάτο όλη την Αθήνα, Ακρόπολη και τέτοια, όπου άραζαν πολλές παρέες με πιτσιρικάδες, πιάνεις τη σύνθεση τώρα: αγόρια-κορίτσια, μαύρα μπουφάν, καγκουρέ μαλλί, νκειακία στο χαλαρό, μπάφοι όχι στο χαλαρό και λοιπά. Ε, πήραμε δέκα τόνους θάρρος απ' αυτή την εμπειρία. Να στο πω διαφορετικά; Δε χρειάστηκε να βάλουμε μουσική, γιατί είχαν βάλει οι δίπλα, που για κάποιο όχι και τόσο ανεξήγητο λόγο ακούγαμε τα ίδια με μας...⁶

Η συνειδητοποίηση συνδυάστηκε με προσπάθειες οργάνωσης. Μικρές διαδηλώσεις διοργανώθηκαν στις γειτονιές από το Μπραχάμι μέχρι τον Κορυδαλλό και το Χολαργό. «Μας(κα)κουράσατε», έγραφε το πανό στην κεφαλή μιας τέτοιας μικρής πορείας στο Μπραχάμι. «Τη χούντα την είπαμε ιδό» έγραφε το πανό μιας άλλης στον Πειραιά. «Κάτω η μάσκα ψηλά το κεφάλι» έγραφε το αντίστοιχο πανό στη Νίκαια.⁷ Στον Ασπρόπυργο, που ως κέντρο των μεταφορών βρισκόταν στην αιχμή της υγειονομικής ασφάλειας, αλλά «ο κόσμος δεν έπαιρνε τα μέτρα στα σοβαρά»,⁸ οι διαδηλώσεις κι οι συγκεντρώσεις διαδέχονταν η μία την άλλη μέχρι το Δεκέμβριο. «Ξαφνικά νοιάστηκαν για το καλό σου και τόσα χρόνια ήταν ο χειρότερος εχθρός σου», τραγουδούσαν οι τοπικοί ράπερ του Ασπροπύργου.⁹ Αυτά λέγονταν με όλο και μεγαλύτερη ένταση τη στιγμή που ολόκληρο το ελληνικό κράτος, από τον πρω-

θυπουργό μέχρι τον τελευταίο αριστερό ρουφιάνο, έλεγαν ότι δεν πρέπει να ειπωθούν. Η σύνθεση των διαδηλώσεων ήταν ακόμη πιο πρωτοφανής. Η διαδήλωση στον Πειραιά διοργανώθηκε από μέλη αντιφα ομάδων σε συνεργασία με οπαδούς. Άλλες βρίσκονταν ακόμη μακρύτερα από την «πολιτική». Η διαδήλωση στο Μπραχάμι είχε αφορμή την παρενόχληση γυναικών από τους μπάτσους. Όπως περιέγραψε τον εαυτό του ένας από τους διοργανωτές,

Εμείς ρε φίλε, δεν έχουμε σχέση με την πολιτική, αλλά αναγκαστήκαμε να κάνουμε αυτήν την πορεία γιατί πραγματικά δεν πάει άλλο. Όλη η γειτονιά ήταν εκεί. Είχαμε κανονίσει έτσι τα ρεπό μας, ώστε να μπορούμε να έρθουμε όλοι. Αναγκαστικά, για να δουλέψει το μαγαζί, όπου δουλεύουμε αρκετοί από μας, πακετώθηκαν δύο για να πάμε οι υπόλοιποι. Κατάλαβες, ήμασταν όλοι εκεί...¹⁰

Εκτός από τις εκδηλώσεις συλλογικής γνώμης από τα κάτω, μια επιπλέον πηγή σοβαρού προβληματισμού για το κράτος και τους ρουφιάνους του, ήταν τα καθημερινά βίαια επεισόδια. Οι φήμες ότι οι Ρομά του Κολωνού έδειραν ολόκληρη ομάδα ΔΙ.ΑΣ πάνω στην κεντρική πλατεία της γειτονιάς θα πρέπει να ήταν αληθινές, αν κρίνουμε από την ποσότητα των μπάτσων που βλέπαμε πάνω στην πλατεία τις επόμενες ημέρες. Η πανελλαδική εξέγερση των Ρομά τον Οκτώβριο του 2020 αποδόθηκε σε «παραπληροφόρηση», προτού θαφτεί με όλους τους τρόπους του κόσμου.¹¹ Αλλά η καθημερινή, χαμηλής έντασης, αντιπατοική βία δεν προερχόταν μόνο από Ρομά. Κάπου στα βόρεια προάστια,

είχε πάει πάλι αργά και πάλι η γνωστή καβάτζα ήταν φίσκα. Ε, κάποια στιγμή ξεκίνησαν να κόβουν κύκλους τα δικάβαλα, ξεκινήσαμε κι εμείς τις χριστοπαναγίες από μακριά. (...) Για μερικά δευτερόλεπτα έπαιξε βρισίδι κι ανταλλαγή πυρομαχικών και μετά άρχισαν να πλησιάζουν. Αλλά εμείς το 'χαμε μάθει το κόλπο απ' την προηγούμενη! Οπότε καβαλήσαμε όλοι μαζί ξανά τους τοίχους και βρεθήκαμε βουνό! Ε, μην στα πολυλογώ, τις επόμενες μια-δύο ώρες τις φάγαμε να περιπλανιόμαστε χαμένοι ανάμεσα στα δέντρα και τα βράχια, καμιά πενήντα άτομα, οι σειρήνες ν' ακούγονται από διάφορες κατευθύνσεις στο βάθος κι εμείς χαμένοι στα σκοτάδια να γελάμε με τα κατορθώματά μας και να ψάχνουμε τρόπους διαφυγής. Σίγουρα ήταν το καλύτερο βράδυ όλης της καραντίνας!¹²

Οι μικρές διαδηλώσεις εντός της καραντίνας, οι απαγορευμένες ρίμες, οι μαθητικές καταλήψεις του Σεπτεμβρίου, οι επιτυχημένοι ελιγμοί εντός εχθρικής πολεοδομίας, το καθημερινό πατιρντί με τους μπάτσους ως τμήμα μιας νέας καθημερινότητας. Όλα τους διαπράχθηκαν από «οπαδούς». Που ταυτόχρονα ήταν και μαθητές.

Στο σχολείο με ασφάλεια, ξεκινά το μάθημα!

Αριστερά η καμπάνια του υπουργείου Παιδείας. Δεξιά το ίνστα από μαθητές του ΕΠΑΛ Γαλατσίου. Που χρησιμοποίησαν την ευκαιρία της κατάληψης για να γκρεμίσουν τους τοίχους του σχολείου με αφίσες. Όπως συμβαίνει και στις εξεγέρσεις φυλακών. Προφανώς το κράτος δεν έμεινε αδιάφορο.

Που ταυτόχρονα ήταν και χιπχοπάδες. Που ταυτόχρονα ήταν και «Ρομά». Που ταυτόχρονα ήταν εργατική τάξη. Η καραντίνα, όπως και η Χρυσή Αυγή, ενοποιούσε αυτούς που έπρεπε να μένουν χωριστά. Ξαν να μην έφτανε αυτό, ετούτες οι ενοποιητικές τάσεις συνοδεύονταν από κάτι εξαιρετικά σπάνιο στα χρονικά των εκδηλώσεων της εργατικής τάξης: οι οργανώσεις της αριστεράς έλειπαν. Δεν ήταν απλά ότι ο νέος υγειονομικός υπεύθυνος λόγος της αριστεράς δεν περνούσε πουθενά. Πολύ περισσότερο, η αριστερά γινόταν αντιληπτή ως εχθρικός σχηματισμός. Το καταλαβαίναμε κάθε φορά που οι άνθρωποι της καβάτζας μάς μπέρδευαν με αριστερούς:

Θυμάμαι ότι μοιράζαμε την προκήρυξη στον Πειραιά κι υπήρξε παρέα που αρνήθηκε επιδεικτικά να την πάρει. Ο διάλογος ήταν –«Δε με ενδιαφέρουν τα κόμματα» –«Ρε ποια κόμματα; τους μπάτσους βρίζουμε...» –«α, για φέρε, το θέμα μ' ενδιαφέρει».¹³

Σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο, οι μπάτσοι θα επιτηρούσαν. Οι ρουφιάνοι θα λουφάζαμε με ψωμί και νερό, με επιδόματα και ηλεκτρονικό ζαβλάκωμα. Αντί γι' αυτό, το Χειμώνα του 2020-21 το μίσος έβραζε. Ήταν μίσος των κατώτερων στρωμάτων. Ήταν μίσος ενάντια στους μπάτσους. Και μίσος ενάντια στην αριστερά. Ήταν μίσος ταξικό, που λέμε και στις πορείες. Η Αθήνα είχε να δει τέτοιο πράγμα από τη διαδήλωση για το Κοράνι του 2009. Μακάρι όταν το βλέπαμε να το αναγνωρίζαμε καλύτερα.

Η κρατική αντίδραση υπήρξε άμεση. Επιλεγμένες στιγμές του ταξικού μίσους έκαναν το γύρο των δελτίων ειδήσεων με αποκορύφωμα την επί εβδομάδες δημόσια διαπόμπευση δύο πισιρικάδων από το Περιστέρι που τον Γενάρη του 2021 έκαναν το λάθος να μπουν στο μετρό δίχως εισιτήριο. Το άτυπο αστυνομικό λοκντάουν στο Περιστέρι και η παράλληλη διαπόμπευση της μάνας των πισιρικάδων, αποτελούν δείγμα του πόσο σοβαρά αξιολογούνταν τέτοια συμβάντα. Οι μπάτσοι που μας μάζεψαν κοιτούσαν την προκήρυξή μας με τίτλο «στέλνουμε μήνυμα στο 1312» λες και ήταν βόμβα. Εμείς από την άλλη, μόλις που είχαμε αρχίσει να καταλαβαίνουμε ποιο ακριβώς ήταν «το μήνυμα» και πως ερμηνευόταν.

Άλλοι καταλάβαιναν καλύτερα. Χίλια κρατικά στελέχη αξιολογούσαν. Χίλιοι ρουφιάνοι σκέφτονταν. Το βαρύ πυροβολικό επιστρατεύτηκε για τα καλά λίγες εβδομάδες αργότερα. Μιλάμε για την έμπειρη και ήδη ξεφτιλισμένη αριστερά της χώρας.

4. Το αριστερό λουρί μας

Η κυρία Πόπη Σταυροπούλου, όποια κι αν ήταν, ήταν μια πολύ καλή κυρία. Εκεί που τον Γενάρη η περισσότεριώτισσα μάνα είχε στείλει τα παιδιά της σόλο και ξεμάσκωτα να δέρνουν σταθμάρες, τον Μάρτη, η κυρία Σταυροπούλου είχε κατεβεί στην πλατεία της Νέας Σμύρνης μαζί με «την αδελφή, το γαμπρό και τα δύο οκτάχρονα παιδιά τους». Τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας Σταυροπούλου ήταν φουλ κομπλέ υπεύθυνα: «είχαμε στείλει SMS ήδη πριν ξεκινήσουμε από το σπίτι, φορούσαμε τις μάσκες μας». Για τέτοιους ανθρώπους, ο αστυνομικός έλεγχος ήταν παραπάνω από καλοδεχούμενος: «Αυτή είναι η δουλειά τους, καλά έκαναν»,

Διαδήλωση στον Πειραιά, Δεκέμβρης 2020.

Διαδήλωση στο Μπραχάμι, Δεκέμβρης 2020.

ξανασημείωνε η κυρία Σταυροπούλου στο πάντα φιλόξενο tvxs.¹⁴ Παρ' όλα αυτά, η οικογένεια Σταυροπούλου, γρήγορα βρέθηκε να δέχεται «έλεγχο στοιχείων» από μια ιδιαίτερος οξύθυμη ομάδα μπάτσων.

Η συνέχεια είναι γνωστή. Γιατί, όπως αποδείχθηκε, η Πόνη Σταυροπούλου είχε σχέδιο. Για την ακρίβεια, η πολιτική γραμμή της διαδήλωσης στη Νέα Σμύρνη ήταν τόσο δουλεμένη, που πιστεύουμε ότι είχε καταστρωθεί στα γραφεία του Σύριζα από πολύ καιρό πριν. Ας πούμε, η κοινωνική θέση όσων δικαιούνταν να συχνάζουν σε πλατείες δηλωνόταν από την πρώτη στιγμή: οικογένειες και παιδιά. Η πρόβλεψη συμπεριφοράς επίσης. Η αγάπη προς την αστυνομία οπωσδήποτε.

Η γραμμή του Σύριζα για την υγειονομικά υπεύθυνη συμπεριφορά διακρίνεται εδώ τόσο καθαρά, που μια (άλλη) Πόνη Σταυροπούλου, μέλος της κεντρικής επιτροπής του κόμματος, αναγκάστηκε να διευκρινήσει μέσω twitter ότι δεν καθόταν η ίδια στο παγκάκι της Νέας Σμύρνης. Όπως και να 'χε το πράγμα πάντως, και με δεδομένη την κατάσταση που περιγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα, ετούτο το πράγμα δεν ήταν απλά συνδυασμός νομιμοφροσύνης και «κατανόησης» για τα υγειονομικά μέτρα. Ήταν συστηματική απόρριψη του συνόλου των εργατικών συμπεριφορών που επί μήνες είχαν καταστεί κυρίαρχες στο δημόσιο χώρο, και ταυτόχρονα κάλεσμα συμμόρφωσης προς τους φορείς τους. Η κυρία Σταυροπούλου είχε ζωγραφιστεί με σχέδιο ως το αντίπαλο δέος της ανεύθυνης Περιστεριώτισσας μάνας.

Αυτό το μελετημένο μείγμα αριστερομπαταϊκής αντεργατικής νομιμοφροσύνης ήταν η πραγματική πολιτική γραμμή της περιφημής πορείας στη Νέα Σμύρνη. Και δέχθηκε άπλετη κρατική υποστήριξη γιατί ήταν εκ του κράτους εκπορευόμε-

Από τη συγκέντρωση διαμαρτυρίας Ρομά στη Νέα Κιο ΕΥΡΟΚΙΝΗΣΗ/ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞέγερση Ρομά από παραπληροφόρηση

A- A+

Οκτώβριος 2020. Η πανελλαδική εξέγερση των Ρομά μετατρέπεται σε «κακή συνεννόηση», πενήντα νοματάρχες και μια κόκκινη μπεμβέ. Σε κάθε περίπτωση, καμία σχέση με τα «μέτρα».

νη. Οι κουβέντες της κυρίας Σταυροπούλου αναπαράχθηκαν με προσήλωση από τα κρατικά ΜΜΕ. Ο ίδιος ο υπουργός Προ.Πο ερωτήθηκε πολλές φορές αν είναι σωστή αυτή η αντιμετώπιση μιας κανονικής (δηλαδή μασκοφόρου) ελληνικής οικογένειας.

Το αποτέλεσμα ήταν για άλλη μια φορά... εξόχως ικανοποιητικό. Η πορεία στη Νέα Σμύρνη είχε για ουρά την υπεύθυνη αριστερά της χώρας, κρατικά σταλινό-μουτρα με εμπειρία ενός αιώνα και βάλε στη βοσκή απείθαρχων εργατών. Η πορεία στη Νέα Σμύρνη είχε στην κεφαλή της... το χάος. Με την πιθανή εξαίρεση των Ρομά, κάθε άλλη κοινωνική ομάδα της προηγούμενης ενότητας εκπροσωπήθηκε. Ούτε καν η αφεντιά μας δεν έλειπε: «να σου πω την αλήθεια νομίζω ότι εμείς είχαμε τους περισσότερους γνωστούς σε ολόκληρη τη διαδήλωση» μαρτυρούσαν αργότερα όσοι από εμάς συμμετείχαν στην πορεία, περιγράφοντας τα ταπεινά μας κέρδη από ένα έτος μάχης με την καραντίνα.

Το παρεχόμενο θέαμα σχετικά ατιμώρητης αντιπαταϊκής βίας ικανοποίησε πολλούς. Λογικό κι αυτό: ένας χρόνος καραντίνας σήμαινε πως ήταν πολλοί αυτοί που είχαν να ξεπλύνουν τα κρίματά τους. Σε κάθε περίπτωση πάντως, το θέαμα της ατιμώρητης βίας είχε πολιτικούς στόχους πολύ διαφορετικούς από την αντιπαταϊκή κινητοποίηση. Η πορεία στη Νέα Σμύρνη χρησιμοποίησε το θέαμα της ατιμώρητης βίας για να δείξει στην εργατική τάξη ότι οι αυτόνομες δυνάμεις της ήταν μικρές, ότι ο πολιτικός της λόγος ήταν ανώριμος, ότι η πολιτική της κάλυψη ήταν μηδαμινή. Η αριστερά επανανομιμοποιούνταν στη συνείδηση εκείνων που είχαν κλειστεί στο σπίτι κατ' εντολή της. Η αριστερά σε όλες της τις ρουφιάνικες μορφές, ξεπλενόταν κραδαίνοντας το δίλημμα που είχε ήδη δοκιμαστεί καλά στις πορείες «για τον Παύλο Φύσσα»: «ή με την αριστερά, ή μόνοι σας απέναντι στους μπάτσους».

Οι μισοεξεγερμένοι προλετάριοι δεν ήταν ο μοναδικός αποδέκτης των πολύ-σημων μηνυμάτων. Ταυτόχρονα, η πορεία στη Νέα Σμύρνη χρησιμοποίησε το θέαμα της αντιπαταϊκής βίας για να δηλώσει προς τη μεριά του κράτους την αναγκαιότητα του μείγματος αριστερής μεσολάβησης και δημόσιας τάξης. Όπως αποδεικνύει η εξαρχής φιλικότατη κάλυψη των ΜΜΕ, αυτό το δεύτερο μήνυμα είχε γίνει δεκτό με ιδιαίτερη κατανόηση, ήδη πριν την πορεία. Τους επόμενους μήνες εφαρμόστηκε. «Η αστυνομία κλήθηκε [...] να κάνει κάτι για το οποίο δεν ήταν εκπαιδευμένη, κάτι πρωτόγνωρο και ανήκουστο. Να ελέγχει ακόμη και την αναπνοή των πολιτών»· έτσι απολόγιζε το δύσκολο έργο του ο Μιχάλης Χρυσοχοϊδης, ενώ αποχωρούσε ψύχως από το υπουργείο των μπάτσων τον Αύγουστο του 2021.¹⁵ Εν τω μεταξύ οι τέσσερις χιλιάδες, ειδικά εκπαιδευμένοι για καραντίνα, μπάτσοι που τόσο ταλαιπώρησαν την οικογένεια της κυρίας Σταυροπούλου είχαν αποσυρθεί σιωπηρά από τις γειτονίες. Ο υπουργός παραδεχόταν τη μερική του αποτυχία. Εν τω μεταξύ όμως, οι νέες «ανήκουστες» αποστολές της αστυνομίας ήδη διεξάγονταν με νέους τρόπους: δηλαδή σε αργαστή συνεργασία με τα αποδεδειγμένα πλέον αξίας σταλινικά κομματόσκυλα.

Η νέα μορφή αστυνομικής επιβολής των «αναγκαίων μέτρων» εφαρμόστηκε για τα καλά το Φθινόπωρο του 2021. Στη μάχη εναντίον των ΕΠΑΛ της Θεσσαλονίκης.

5. Ο μόνος τρόπος για να βρεθούν αριστεροί στα ΕΠΑΛ, Φθινόπωρο του 2021

Ήταν Φθινόπωρο του 2021. Ξάφνου, φοιτητές των ΕΑΑΚ αποφάσισαν να μοιράσουν «αντιφασιστική προκήρυξη» σε ένα ΕΠΑΛ της Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης. Και φάγανε πέσιμο. Αυτό το πέσιμο αναμφίβολα τροφοδοτούνταν από το ταξικό μίσος που, όπως είδαμε, η εργατική τάξη είχε εν τω μεταξύ μάθει να επιδεικνύει προς την αριστερά της χώρας.

Αλλά, όπως είδαμε, και οι αριστεροί είχαν αρκετό καιρό για να μάθουν να αντιμετωπίζουν το ταξικό μίσος. Κουβαλήθηκαν στο εγκληματικό ΕΠΑΛ για να φάνε ξύλο. Την άλλη μέρα ξανακουβαλήθηκαν. Τώρα δεν ήταν σκέτη νεολαία Σύριζα. Μαζί τους είχαν και τους ενήλικους, δηλαδή τις τοπικές ΕΛΜΕ και όλα τα υπόλοιπα είδη συριζαίων εργατοβοσκών. Όλοι αυτοί ήταν έτοιμοι να τραβήξουν (και να μοντάρουν) ταινίες για το γιουτιούμπε. Οι εικόνες που προέκυψαν ήταν η πιο ξεκάθαρα συμβολική επίκληση του ταξικού χάσματος που έχουμε δει ποτέ μας. Αλλεπάλληλα βίντεο με τρελλούς ακροδεξιούς της εργατικής τάξης και σόφρωνες αριστερούς της μεσαίας τάξης πήγαν από το ένα καλώδιο στο άλλο σαν τα αλίστου μνήμης βίντεο από τις περιπέτειες της Χρυσής Αυγής στις λαϊκές αγορές.¹⁶ Ακολούθησαν κοινωνιολογικές αναλύσεις στα πλαίσια των οποίων ο «φασισμός» αναδείχθηκε για άλλη μια φορά ως βούρλισμα των φτωχών που θα θεραπεύσουν οι

μικρομεσαίοι. Το πράγμα ολοκληρώθηκε με την επίκληση «πού, μα πού είναι η αστυνομία να τους μαζέψει;»

Η αριστερή πατοκουμπίστικη δράση λειτούργησε ως σχεδιασμένη νομιμοποίηση αστυνομικών επιχειρήσεων ενάντια στην εργατική νεολαία. Στις 30 του Σεπτεμβρίου, η εντελώς άσχετη με τα προηγούμενα, κατάληψη του ΕΠΑΛ Ευόσμου προχώρησε σε αυτό που αναμφίβολα είχε προβλεφθεί από την αστυνομία εξαρχής: αγνά λαϊκά μαθητικά μπάχαλα ενάντια στην αστυνομία που είχε κουβαληθεί μπροστά στο σχολείο. Τα μαθητικά μπάχαλα που στο παρελθόν θα είχαν αντιμετωπιστεί με κατανόηση, τώρα αντιμετωπίστηκαν με ξύλο, 38 προσαγωγές και οκτώ συλλήψεις.¹⁷ Ο συστηματικός αστυνομικός αποκλεισμός της Δυτικής Θεσσαλονίκης κράτησε εβδομάδες. Ήταν παρόμοιος με αυτόν της καραντίνας. Μόνιμη παρουσία κλούβας, συστηματικές περιπολίες δικάβαλων, εξακρίβωση στοιχείων μόνο για μαυροντυμένους νεολαίους. Ετούτος ήταν ο Δεκέμβριος του 2008, όπως θα τον ήθελε το κράτος.

Υπήρχε όμως και μία διαφορά που βγάζει μάτι: Τώρα πια, ο αστυνομικός αποκλεισμός και η εξακρίβωση στοιχείων συνοδεύονταν από μεσήλικες αριστερούς που μοίραζαν βαρετές προκηρύξεις. Το αστυνομικό λοκντάουν είχε γίνει αντιφασιστικό λοκντάουν.

Δείτε το σαν αποτέλεσμα των πεπραγμένων μας κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων χρόνων. Θα νιώσετε καλύτερα.

Μπροστά σάπιος αριστερός και στο βάθος κλούβα. Η αντιεξέγερση στη Δυτική Θεσσαλονίκη, Φθινόπωρο 2021.

Ή αλλιώς, ο κόσμος που φτιάξαμε.

6. Το αισιόδοξο μέλλον

Ξεκινήσαμε εντοπίζοντας τη μοναδική πηγή αισιοδοξίας που απομένει. Λέμε για το γεγονός ότι όσο πιο τρομερά είναι τα σχέδια που καταστρώνονται εναντίον τους, τόσο οι κατώτερες τάξεις αποκτούν τη δύναμη να φτιάχνουν τον εαυτό τους και μαζί να φτιάχνουν την ιστορία. Κατά τα δύο τελευταία χρόνια συμμετείχαμε σε ένα τέτοιο φτιάξιμο.

Αναμφίβολα, η εργατική τάξη της χώρας βρέθηκε αντιμέτωπη με πρωτοφανή καταστολή. Η καταστολή δεν ήταν μόνο αστυνομική. Ήταν καταστολή διανοητική, με συστηματική λογοκρισία και ασφυκτική κυριαρχία της ρουφιανιάς, τόσο στο δημόσιο λόγο, όσο και στις σιωπηρές επιτελέσεις της καθημερινότητας. Ήταν καταστολή υλική, με αδυσώπητο σφίξιμο στους μισθούς, στους όρους εργασίας, στην καθημερινή ζωή.

Κι όμως. Αυτό που μας συνέβη έγινε κατανοητό από πολλούς και πολλές, με απρόσμενη διαύγεια. Και αντιμετωπίστηκε με απρόσμενους τρόπους. Καταλάβαμε το δημόσιο χώρο εκτοπίζοντας για πρώτη φορά τους μικροαστούς και τους αριστερούς. Μιλήσαμε για λογαριασμό μας με τρόπο που ακούστηκε από τις πλατείες μέχρι τα ΕΠΑΛ. Ανησυχήσαμε το ελληνικό κράτος, από την αριστερά του μέχρι την αστυνομία του, απλά κουνώντας το καπάκι της χύτρας που βράζει.

Και για δεύτερη φορά τα τελευταία δέκα χρόνια, αναγκάσαμε το κράτος να αλλάξει για να μας αντιμετωπίσει. Η δεξιά του κράτους αναγκάστηκε να ανθεωρήσει τους τρόπους της καταστολής μας. Η αριστερά του κράτους αναγκάστηκε να

εμφανιστεί σε όλο της το ρουφιάνικο μεγαλείο ως κρατικό εξάρτημα. Είναι η δράση μας, το φτιάξιμό μας, που αναγκάζει αριστερούς και δεξιούς να αναγαλλιάζουν μπροστά στο ταξικό χάσμα και να το υιοθετούν ως έχει. Να αναδύονται ως δύναμη πειθάρχησης και να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως τέτοιο. Να υιοθετούν τον ταξικό ρατσισμό ως βασική τους ιδεολογία και τη μάχη με το έγκλημα ως βασική τους ενασχόληση. Όλο και περισσότερο λιάζονται ξεδιάντροπα μπρος στα έκπληκτα μάτια μας ως αυτό που είναι, δηλαδή κράτος. Γιατί εμείς τους αναγκάσαμε.

Αυτά καταφέραμε κατά τα τελευταία δέκα χρόνια. Τα επόμενα χρόνια βρίσκονται εμπρός μας. Η παγκοσμιοποίηση καταρρέει. Η δημιουργία εμπόλεμων κρατικών μπλοκ βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη. Η κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου και το ταυτόχρονο στήσιμο μιας πολεμικής οικονομίας, θα βιωθούν ως «στερήσεις». Τις στερήσεις θα τις υποστούν οι ίδιοι που τις υπέστησαν έως τώρα. Ο Παγκόσμιος πόλεμος δεν γνέφει απλά· έχει μετατραπεί σε εύλογο ενδεχόμενο.

Καθώς αυτά συμβαίνουν, θα πρέπει να θυμόμαστε τα διδάγματα των δύο προηγούμενων χρόνων. Λέμε «να θυμόμαστε», γιατί η επίθεση που θα δεχθούμε θα έχει τη λήθη για βασικό της εργαλείο. Ήδη κινδυνεύουμε να ξεχάσουμε την ιστορία των δέκα τελευταίων χρόνων. Ήδη κινδυνεύουμε να ξεχάσουμε ακόμη και τα δύο τελευταία χρόνια, ακόμη και αν ποτέ τόσο πολλοί από εμάς δε συμμετείχαν αυτοπροσώπως και με τέτοιες δυνατότητες συλλογικής μνήμης σε τέτοιου είδους φτιάξιμο.

Ας υποθέσουμε όμως ότι, κόντρα σε λυτούς και δεμένους, εμείς θυμόμαστε. Θυμόμαστε τα δύο τελευταία χρόνια ως ιστορία εξέγερσης και αντιεξέγερσης. Αν υπάρχει κάποιο δίδαγμα να εξαχθεί από αυτή τη συλλογική μνήμη, είναι κατά τη γνώμη μας το εξής: οι μικρές μας απειθαρχίες έχουν πολύ περισσότερη αξία από όση τους αναγνωρίζεται. Είναι από μόνες τους ικανές να συγκλονίσουν τον κόσμο, να αναγκάσουν τους κυρίαρχους να αλλάξουν για να τις αντιμετωπίσουν. Η οργάνωσή τους, η οργάνωση της απειθαρχίας, είναι έργο απέραντο. Αλλά το πρώτο τμήμα αυτού του έργου είναι και η βασική του προϋπόθεση: να μην ξεχνάμε. Αυτή η προϋπόθεση βρίσκεται εντός των δυνατοτήτων μας.

Να μην ξεχνάμε ότι εμείς φτιάχνουμε την ιστορία μας και την ιστορία. Ξεκινώντας από αρχικές συνθήκες που δεν επιλέξαμε. Απέναντι σε έναν αντίπαλο που όσο θέλει την καταστροφή μας, τόσο δεν μπορεί να ζήσει δίχως εμάς. Που αναγκάζεται να αλλάξει γιατί δεν μπορεί να μας εξαφανίσει.

Αυτή η μνήμη θα φτιάξει εμάς. Θα φτιάξει και τον καινούριο κόσμο.

Ας είμαστε αισιόδοξες.

Και ας μην ξεχνάμε.

1. «Φασισμός και αντιφασισμός σήμερα: στη μαλακία, στη θεωρία και στην πράξη», *Antifa* #33, 10/2012.
2. Σχετικά μπορεί να δει κανείς το *Autonome Antifa, Επιτροπές κατοίκων: Κατάδοση στο μέλλον του ελληνικού φασισμού*, Αθήνα, 2012.
3. Κυριάκος Μητσοτάκης, «Πλαστικό χρήμα ή μετρητά;», *Καθημερινή*, 2/8/2015. Ευγενία Τζώρτζη, «Ουρές συνταξιούχων στα καταστήματα των τραπεζών», *Καθημερινή*, 1/4/2020. Η οικονομική λειτουργία του «πλαστικού χρήματος» εξηγήθηκε παραπάνω, αλλά μπορεί κανείς να ανατρέξει στο «Οικονομία, πειθαρχία και εθνικοσοσιαλισμός: αναγκαίες επιδιορθώσεις στην έως τώρα περιγραφή του ιου», *Antifa* #76, 7/2021.
4. «Αφού είμαι ΕΠΑΛ με μαλάκα: Καταλήψεις, μάσκες και η ανάδυση των αντικοινωνικών», *Antifa* #72, 10/2020. Όλα τα αποσπάσματα είναι από αυτό το κείμενο.
5. Νίκος Αρπατιάλης, «Οι μαθητές έχουν δίκιο», *ΕφΣυν* 26/09/2020.
6. «Θέλαμε απλώς να υπερασπιστούμε την καθημερινότητα των ζωών μας», *Antifa* #71, 7/2020.
7. «Ο κόσμος που ήξερες πάει, κοίτα τις λάμπες, άκου τους κρότους: Οι αυτόνομοι μέσα στο περιβάλλον της έκτακτης ανάγκης», *Antifa* #73, 12/2020. Όλα τα αποσπάσματα αυτής της ενότητας είναι από το ίδιο.
8. «Ο Ασπρόπυργος είναι η ατμομηχανή της χώρας, αν γίνει lockdown θα παραλύσει», *ethnos.gr*, 17/12/2020.
9. «Lock Town», EXDS4 ft Flow, <https://www.youtube.com/watch?v=k3TNHCHMxWns>.
10. «Ο κόσμος που ήξερες...», όπ. π..
11. Διαλεκτή Αγγελή, «Εξέγερση Ρομά από παραπληροφόρηση», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 12/10/2020. Δεν το θυμόσασταν, ε; Είναι γιατί αυτοί που ανέλαβαν το θάψιμο ήταν όντως... Διαλεκτή.
12. «Θέλαμε απλώς να υπερασπιστούμε την καθημερινότητα...», ό. π..
13. Στο ίδιο
14. «Μαρτυρία από Ν. Σμύρνη: Θα σας γράψουμε γιατί έτσι θέλουμε, τα παράπονά σας στον Χαρδαλιά», *Tvxs.gr*, 8/3/2021.
15. «Τα μέλη της κεντρικής επιτροπής που εκλέχτηκαν από το 2ο συνέδριο του Σύριζα», <https://www.syriza.gr/page/kentrikh-epitroph.html>, 9/10/2020.
16. Γι' αυτά τα καλοκαιρινά video του 2012 και τη λειτουργία τους, δες «Viral», *antifa* #33, 10/2012, εδώ <https://autonomeantifa.gr/viral-dimosieythike-sto-periodiko-antifa-33-oktov/>
17. «ΕΠΑΛ Ευόσμου: Οκτώ συλλήψεις για επεισόδια, οι πέντε ανήλικοι», *iefimerida.gr*, 1 Οκτωβρίου 2021.